

Barbara.

Če bodeš želel . . . Kaj mi je, Erazem?
Tako tesno mi je pri srcu danes
Od jutra že — ne vem zakaj — a jaz
Domnevam, da me čaka neko zlò —

Erazem.

Tako se včasih vsakemu godí.
Ne bojte se! Od kod naj pride zlò?

12. prizor.

(Prejšnja. Sèl.)

Sèl.

Uklanjam se ponižno. Naš gospod
Iz Krškega pošilja me do vaju,
V največji naglici mi je naročil,
Da precej brez odloga odpotujta!
Od Brežic se pomika silna vojska
Upornih kmetov proti Krškemu.
Na Vidmu sto brodov pripravljenih
Leži in čaka vojske, ki je zdaj
Gotovo že prišla do Vidma.

Barbara.

Bog!
Erazem! Odpotujva! Hitro! Hitro!

Sèl.

Na dalje naročuje moj gospod,
Da v Žuženberk bežita.

Barbara.

Dizma, Dizma,
Ljudje, služabniki, vozove, konje!

Erazem.

Ne bojte se! Saj nič se ne zgodi,
Jaz hitro vse pripravim v malih hipih.
(Hoče oditi.)

13. prizor.

(Prejšnji. Dizma.)

Dizma

(priteče).

Upor, upor! Vse na nogah, v orožji.
Poglejte skozi okno! Kakor ogenj
Izbuhnil je upor. Poglejte trume!
(Vsi gredo proti lini.)

Barbara.

Moj sin, moj sin Erazem, pojdi k meni!
Zaprte grajske duri! O gorjé!
(Vedno bližji se čujejo glasovi, klici: Smrt go-
spôdi! Rajši stokrat umreti kot tlačaniti! Stara
pravda, stara pravda!)
Gorjé mi! Sin ti bil si vedno dober.

Erazem.

Jaz nisem storil jim krivice nikdar.
(Čujejo se med vpitjem streli. Ko se v némi grozi
vsi drže drug drugega, zaropotajo spodaj grajske
duri, in glas Lokvanca se začuje: „Prišli smo po
svoje pravice.“)

Barbara

(omahne sinu na vrat).

Erazem, reši me! Reši me! Reši me!

Zavesa pade.

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

I.

Grbec ptujo grbo vidi, svoje pa ne.
Nar. pr.

„Mica, glej no, Mica!“

„Kaj?“

„Poglej no — brž poglej!“

„Kaj pa je takega?“

„Če misliš, hitro! Jej, ali vidiš?“

„Ti presneti otrok ti, kdo bi mu zaupal?“

„Jaz sem ga že precej časa opazovala. Naj-
poprej je jemal iz zavitka sladkor. Ti ne veš, kako
je oblomil večji kos na vseh ogljih! Manjše je pa
kar poskril po žepih. Res, kdo bi mu prisodil?“

„Pa da zna tako nagniti! To ti pije kakor
velik.“

„Jaz bi ga ne bila spila toliko v dušku.“

„Saj ima vino, čeprav je Sodovo, vendar
nekaj moči: ali temu otroku teče kakor voda.“

„Jeminasta, koliko si je naložil! O mati
usmiljena, pri taki hiši — pa že več suhih
klobas nimajo! Saj nese menda tudi klobase,
ali ne?“

„Kajpada, sedaj-le si bo ona postregla,
seveda prav na skrivnem, ker poslov ni doma
in otrok ni v hiši.“

„Kaj pa vino? Meniš, da ga bo sama cel liter?“

„Vino je najbrž zanj. Danes neče k Sodu, preveč drugih ljudij je tam.“

Tako sta se pomenkovali — ni še veliko let tega — nedeljo po sv. Janezu, pa ne tistem, ki dan daljša, ampak tistem, ki ga krajša, koprivje-jezični gostji Prvinove kočice: Kotarjeva Urša in Bremenčkova Mica. Zadnja je pred tem pogovorom zajemala iz precejšnega lončka kavo, toda ne hitro, kakor je bila sicer njena navada, ampak pogosto je počivala ter se naslanjala na mizo in si podpirala desno lice z roko; neznansko jo je namreč bolel podočnik. Zato torej ni tako naglo skočila k oknu, kakor drugače ob prilikah, ko je bilo kaj videti. No, sedaj je jela oči pasti na stvarih, ki jih je bil nakupil Grebenov Tinček v gostilni pri Sodu, in mahoma je pozabila, kako slastna je kava in kako hudo je, če človeku zob nagaja. Šele tedaj, ko jo je zavil osemletni Tinček namesto v vežo proti skednju ter izginil za velikimi, škripajočimi vrati, zabolel jo je zopet podočnik.

„Oh, kako kljuje! Drevo se bom pokadila, če bo kaj odleglo. Da bi vsaj po noči mir imela!“ Po tem vzdihu je sedla za mizo ter se vnovič lotila kave. Urša pa je obslonela pri oknu, jedla za malico velik kos kruha ter gledala proti Grebenu in na cesto, kakor vselej, kadar ni imela nujnega dela.

„Komu bi bilo prišlo na misel“, obrnila se je po kratkem molku na pol proti Mici, „da ne bo nesel nji? Vidiš, sami otroci bodo jedli in pili! Kje so neki denar dobili?“

„Pa še povprašuješ!“ zavrnila jo je Mica nekam osorno, ker prijela jo je sitna zaradi bolnega zobu. „Kje neki? Ukradli so ga.“

„To se tudi meni zdi. Toda njemu, nji — ko oba tako skrivata?“

„Ej, on in ona sta premetena, otroci pa še bolj zviti.“

„Kaj pa, če bi bili stari vzeli?“

„Zapravljali bi pa njen denar.“

Utihnili sta za nekaj časa. Urša je molče gledala skozi okno. No, in to se mora priznati: Prvinova kočica je imela v tem oziru zelo pripravno lego. Bila je sezidana ob vhodu v vas Okroglo. Jedno okno je bilo obrnjeno proti Grebenu, drugo proti cesti. Kdor se je znal dobro sukati od okna do okna, ni mu zlahka ušla kaka znamenitost. I, Kotarjeva Urša je bila dobro vajena tega posla. Dasi že pri petdesetih, vendar se je sukala kakor dekle. Bremenčkova Mica je bila sicer precèj mlajša, pa ni bila več tako gibčna; toda to ji ni nič škodovalo, saj jo je Urša vselej o pravem času poklicala.

Lep razgled je bil pač iz Prvinove kočice, to je resnica, a druge lepote bi zastonj iskal na nji. Zanimarjena in umazana je bila znotraj

in zunaj. Stranski steni sta bili zidani, končni pa leseni in menda svoje dni pobarvani; ali stari ljudje več ne pomnijo tega. Tisti zidar pa, ki se je lotil stranskih sten, umrl je najbrž, predno ju je ometal; a naslednika menda niso mogli dobiti, ki bi si bil upal dovršiti pričeto delo. Prej ko ne ga pa še iskali niso, češ, da ne bi kaj skazil. Skratka: omet pri Prvinovi hiši ni še nikoli odletel in bi tudi pri najhujšem potresu ne, — ker ga ni bilo. — Pred vežnim pragom je bilo zmeraj vse navlečeno. Tu je imelo svoj prostor tnalo, kad za dežnico, ki se je na zverženi deski pol lovila pol zlivala pod kap; nekaj hlodov je tudi ležalo navskriž, sploh: pred Prvinovo kočico nikakor ni bilo tako lično in čedno, kakor bi se spodobilo pri vhodu v Okroglo. Vas s šestdesetimi hišami — v ljubljanski okolici — je namreč drugače prav lepa, samo Prvinova kočica jo kazí. Toda za vse to so se presneto malo menili njeni stanovalci. Lastnik, Prvinov France, se pa — ni maral. Da so le prebivali ljudje v nji, pa mu je bilo dobro. Nič ga ni motilo, če se je ta ali oni sosed spotikal nad njegovo kočico.

„Gradú gostačem nimam za kaj zidati“, povedal je na kratko svojo misel. „Čisto dobra je kočica; zakaj je pa vedno polna?“

Polna je bila pa zares leto za leto. Kdo bi naštel vse, ki so že po pol leta, po jedno, dve, tri leta prestopali njen prag? Cunjarica Jera, dninar Primož in njegova sestra, tisti šepasti Nace, potem zopet cunjarica Jera, zadnji čas pa že več let Kotarjeva Urša in Bremenčkova Mica s sinom Petrom. Tem poslednjim se je stanovanje v Prvinovi koči posebno priljubilo. Kraj vasi je bilo, ni videl vsak nepovabljenec, kaj počnó; pa tudi daleč jim ni bilo, kadar so šli po vasi plet, mlatit, ali Peter — kosít. Pa za blizu ali daleč se še niso menili toliko, ampak to je bilo pripravno, ker je bilo v Okroglem dovolj gospodarjev, ki so jih radi najemali. Mica in njen Peter sta namreč kaj težko služila vse dni v tednu zaporedoma. Dva dni dela, vmes dan počitka, pa zopet malo delati, a ne dolgo, da se človek ne prevzdigne in pretegne — táko življenje jima je bilo po godu, ker se je nekaj prislužilo, pa vendar zeló malo trpelo. Toda kjer ni veliko gospodarjev, ni, da bi si kdo kar sredi tedna izmislil: jutri me ne bo, moram si nekoliko oddahneti. Tu velja: „Delaj, dokler te potrebujem, ali pa pojdi, dobim drugega.“ Seveda v Okroglem je bil vsakdo vesel, da je le za nekaj dnij dobil delavca, ker so pri več hišah povpraševali po njih. — Uršo je pa zlasti to vezalo na kočico, ker je toliko videla skozi njena okna.

Ali take sreče pa menda že davno ni imela, kakor v nedeljo. Kruh v roki in med zobmi

— je gledala proti Grebenu tudi še potem, ko ni bilo več Tinčka. Kmalu je jela zopet klicati:

„Mica, Mica!“

Le-ta se je sedaj hitreje primaknila k oknu, sklenila roki in se začudila, da bi bil vsak, kdor bi bil v pričo, trdil: nekaj nenavadnega vidi Bremenčkova Mica. Pa je bilo res tako. Podna vrata Grebenova so bila na pol odprta; na podu pa so se vrteli Grebenovi starejši otroci z nekaterimi drugovi, ti sparoma, ti pa posamezno — z metlo; učili so se plesati.

„Oh, oh, to je seme! Pa da jim pusté!“ zgledovala se je Urša.

„Pusté, pusté, hm! On je zgoraj v svoji sobi in je vesel, da ga nihče ne moti; ona je pa v kuhinji in se tudi ne méni za otroke. Zato pa je tako“, razlagala je Mica živahno, zobna bolečina ji je zopet hipoma odlegla.

„To ti bodo otroci, to, naj še malo izpodrastejo! Še sive lase bodo stavili njemu in nji.“

„Bodo, bodo, če le čakata. — Ti, glej jo, čegav je pa oni-le, ki si sedaj klobuk popravlja:“

„A tisti? Pri Štefanu se uči mizarstva; ne vem, odkod ga je dobil.“

„Bodi, odkoder že, navihan je!“

„Zrel, zrel!“

„Pa ta-le Grebenova Pepa bo tudi ptica; le poglej jo, kako je upehana.“

„Preživa je za svoja leta, vse preživa! Komaj petnajst let, če jih ima, pa bi se še dvajsetletni ne podalo. Jej, jej, kakšen je svet dandanes!“

„Kje je neki Meta, kaj praviš?“

„Hm, pri Sodu pleše, kje pa bo?“

„Saj res, saj res, danes je ples, ker so mlaje prodali.“

„Drevi bo pa vpitje in razgrajanje.“

„Pa pretep in pobjo.“

Tu zavriska nekdo in pretrga za hip gostobesedni gostji. Prva izpregovori Mica:

„Vprašujeva se in ugibljeva, kje bi bila Meta, vidiš jo tam-le s Petičnikovim.“ Res so se hladili na Sodovem vrtu fantje in nekaj deklet. V sobi jim je bilo že prevroče in presoparno; nekoliko bolj na strani menila sta se pa Petičnikov Nace in Grebenova Meta.

„Kako sta domača!“ omeni Urša.

„Kar v pričo vseh se smejeta, kakor bi bilo že vse dogovorjeno“, pripomni Mica.

„Koliko časa se pa že imata? Kaj misliš, ali jo bo vzel, ali ne?“

„Kako dolgo? Ne vem, kdaj sta se seznanila. Z ženitnino pa ne bo šlo tako gladko ne, kakor si morda domišljujeta ta dva. — Poglej, že zopet se smejeta.“

„Naj se, saj ju bo minulo! — Pa zakaj bi se ne mogla vzeti? Petičnikova hiša je prva za Grebenovo. Ne verjamem, da bi v Okroglem kdo toliko premogel kakor Petičnik.“

„Prva hiša za Grebenovo — seveda je. Ali pomisli: Greben ima že sedaj devet otrok, koliko bo pa dal Meti?“

„E, tako pod nič ne bo njena dota! Kaj ni Greben dvozemljak?“

„Dvozemljak, naj bo! Take dote pa le ne bo mogel šteti Meti, da bi jo hotel stari Petičnik pod svojo streho.“

„Če bo pa Nace zadovoljen ž njo in bo le tiščal in tiščal za njo?“

„Naj še tako sili in pritiska, pod nosom se bo obrisal, da veš! Stari Petičnik ima res da let polno klet, kakor pravijo, ali je še trden, še lahko živi, še. Pa le meni verjemi, da ne bo dal sinu gospodarstva iz rok, ako si ne bo izbral žene, ki bi bila njemu po volji.“

Tu pa začne Urša Mici na tihem šeptati:

„Meta je pretkana, da nikoli tega. Tako ima priklenjenega Naceta, da ga vije, kakor se ji poljubi. Meni se nekaj zdi.“

„No, kaj se ti zdi?“ pozvedovala je Mica še tiše.

„Veš, meni se nekaj sanja — pa nikomur ne pripoveduj —, da se bo za poroko mudilo. Tistega pa stari Petičnik ne bo hotel, da bi ljudje s prstom kazali za njegovim sinom, češ: Petičnikov Nace pa Petičnikov Nace —“

„Ali meniš, da potemtakem privoli, naj se vzameta?“

„Rad ne. Hudoval se bo, to je gotovo, ali na zadnje se bo pa vendar-le udal.“

„I, kakor vedó in znajo, pa naj se, tam-le so.“

Malo sta obmolknili, potem je pa zopet nekaj zaskrbelo Uršo:

„Boljše žene je vreden Nace kakor je Grebenova.“

„Slabejšo bi težko dobil“, bila je Mica čisto njenega mnenja. „To bo imel križ ž njo!“

„Kaj meniš, da zná pošteno skuhati?“

„Jej, Urša, pa nobene stvari ne bo znala prav v roke prijeti. Samo postopala in pohajkovala bi kakor doma; toda pri Petičniku so pridni: ne bo tako zložno živela, ne.“

„Moj živi dan, da je Nace tako kratkoviden! Da bi le roko stegnil, pa bi se mu kar obešale na prste, pa drugačne, ki so res dekleta, da je kaj!“

„Križ božji, saj bi bila Meta tudi lahko kakor so druge, na obraz in za postavo ji ni kaj očitati; samo da bi bila le količkaj dela vajena! Pa Grebenka jo je vso razvadila.“

„Ej, saj se ji že dobro vtepa! Štirinajst dnij z Meto že nič ne govorita.“

„Jaz sem tudi že slišala. Pravijo celo, da je Greben nji vzel gospodinjstvo in izročil Meti; pa menda ni res.“

„Prav brez nič ni to govorjenje, ker Grebenka pri Sodu vse na upanje jemlje.“

„Za božji čas, kaj ne, pri taki hiši, kjer bi imeli lahko nebesa, pa je tako-le!“

„Če bi bila jaz ž njo, ne obstala bi pri hiši za vse nič ne.“

„Kam pa hoče?“

„I, svet je velik; povsodi bi ji bilo zatorej kakor doma.“

Mici in Urši bi skoro gotovo še ne bila pošla govorica o Grebenovih razmerah, da ji nista napotili na drug pogovor stara Grebenka in njena prijateljica vdova Špela. Imeli sta namreč ti dve lepo navado, da sta ob nedeljah po krščanskem nauku molili v cerkvi še križev pot ali pa sicer nekoliko pomolili, saj molitve je vsak človek potreben. Potem pa sta hodili počasi domov ter med potjo kaj pokramljali, kako je, kako bi moralo biti in kako bi se ne smelo goditi. Včasih sta celo za hipec obstali, če je bila na vrsti važnejša stvar; in zakaj bi ne, mudilo se jima ni nikamor.

Na oglu Prvinove kočje sta postali, kmalu se jima je bilo namreč ločiti, povedali si pa še nista bili vsega, kar sta želeli.

Kotarjeva Urša, ki je bila menda gorka vsemu svetu, samo sebi in Mici ne, začela je brž brusiti jezik nad prihajalkama:

„To sta ti pravi! V cerkvi moli jedna bolj ko druga, da bi človek dejal, dušo si bo izmolila, tu pa opravlja, da jo je polna cesta.“

„Beži, beži“, pritrdila ji je Mica, „saj še ne moli nobena. Samo gleda, kdo je v cerkvi. Sicer je pa taka svetost lahka, kakor je, reciva, Špelina. Ni res, lani sem ji plela strnišče dva dni, saj veš, ne, kdaj je bilo?“

„Kaj bi ne vedela? Jaz sem bila takrat pri Petičniku; me smo bile že v repi.“

„No, no, vidiš, takrat je bilo. Dva dni torej sem ji plela, pa sama je tudi plela, ali le toliko, da je migala in mene priganjala. Njivica je bila majhna, kraji kratki, zvečer drugega dné je bilo že dopleto. Kakor včeraj sem doplela, danes na nedeljo me je pa vprašala tam-le pred pragom iz cerkve gredé: „Koliko sem ti dolžna, Mica?“ — „Po osem grošev sem imela oni dan pri Grebenu“, povedala sem, kakor sem mislila in je bilo res. Vidiš, pa mi ni dala osem grošev od dné. „Po sedem ti bom plačala, sama izprevidiš, da sem revica“, tako je tajila denar in mi utrgala po grošu od dné. Takoj takrat sem sklenila, da ji ne grem nikoli več pomagat, če bi bilo, ne vem, kaj.“

„Take-le so, take-le so te pobožne ženice! O dobro jih poznamo: moli pač, moli, izpod palca pa ne dá. Seveda tako je lahko moliti, ko sedi na denarjih.“

„Vidiš, Urša, to me najbolj draži: delavec je vreden plačila; zaslužka mu ne sme nihče

pritrgovati — vse to vé, saj hodi vedno v cerkev, ravná pa vse drugače.“

Špela in stara Grebenka sta prišli med tem pogovorom že do razpotja. Špela se je poslovila in hitela domov; stara Grebenka je tudi menila tiho poiskati svojo sobico, kar spazi, da otroci na podu plešejo. Seveda ji to ni bilo všeč, ker tako se nedelje ne posvečujejo, zato je šla nad nje ter jih začela oštevati. Toda ni opravila, kdo vé, kaj. Kar je bilo ptujih, potuhnili so se po kotih ali pa potepeno odšli s pōda. Domači pa so ugovarjali stari materi, češ, da nima pravice ukazovati jim, naj gre v svojo sobico, ker tukaj ni nič njenega. Najbolj je jezicala Pepa ter stari ženi celó zaprla vrata pred nosom. To je kajpak starko opravičeno razsrdilo; odslonila je pōdna vrata in stresla Pepo, ki je bila preprevzetna, da bi stekla, za ušesa. Sram jo je pa bilo, da bi jo kdo strahoval, pa še vpričo drugih, in jela je vpiti in jokati, kakor bi ji bilo odletelo pol glave. Potem pa je drla naravnost v vežo tožit materi.

„Kaj pa že zopet imate, da ni mirú?“ vprašala je mlada Grebenka Pepo.

„Tepel me že ne bo nihče, pa za prazen nič“, ihtela je le-ta.

„Kdo te je tepel?“

„Mati.“

„Zakaj pa?“

„Za nič.“

„Kje so te dobili?“

„Na podu smo bili, pa so nas prišli tepst. Kaj jim mari, če smo na podu?“

„Kaj mi mari?“ poprijela je Pépino besedo stara Grebenka, ki je tačas prišla v vežo. „To mi je mari, da taki otroci, kakor si ti, niso za ples, ampak za molitev. Kje si bila pa pri krščanskem nauku?“

„Pa bi me bili poučili. Ali me je bilo treba brž za ušesa?“ odgovarjala se ji je Pepa.

„Vselej te bom, vselej, kadar se mi boš še ustavljala“, pretila ji je starka resno. „To ti povem, da ni lepo, če kdo starih ljudij ne spoštuje.“

„E, staro godrnjalo sitno“, mrmrala je mlada Grebenka po tihem, potem pa zavrnila staro: „Veste, mati, moje otroke le pustite! Ako bo treba, posvarim jih lahko sama.“

„Le potuho jim dajaj, a sebi pripiši, če bodo tvoji otroci taki, da se Bog usmili“, dejala je stara užaljena ter odšla po stopnicah v svojo sobico. „Rada bi jim dobro, pa nečejo“, tožila je sama sebi ter ravnala na mizi nedeljsko ruto. Ko jo je pa shranila v skrinjo, zapazi, da je nekdo nekaj premetaval po nji. Preiskuje skrbneje, ná, pa vidi, da ji je precéj denarja ukradenega iz nogavice, v kateri je hranila novce za stare dni. Preštévajoč, koliko ji je vzetega,

stopi k oknu in zagleda pred drvarnico domače otroke, ki so to popoldne že drugič zlagali za vino in klobase. „Nobeden drug kakor ti so prišli med krščanskim naukom do mojega denarja“, sklepala je brž ter se namenila, da vse pové gospodarju, svojemu sinu Janezu, mlademu Grebenu. Zaklene skrinjo ter odpre onostran veže svoji sobici nasprotna vrata. Greben je spal na postelji; mati ga je morala buditi. —

Kaj se je govorilo in godilo pri Grebenovih, tega Mica in Urša nista mogli ne slišati ne videti. Zato sta toliko pridneje obdelovali otroke, ki so bili sedaj skriti pri drvarnici ter tam jedli in pili.

„Noben človek ne hrani več! Vse zajedó in zapijó“, migal je jezik Bremenčkovi Mici.

„Taki paglavci, ki bi še vedeti ne smeli, kaj je vino ali klobasa, pa si to naročajo!“ zdelo se je tudi Kotarjevi Urši nezaslišano.

„Kam pridemo, kam pridemo, če se svet ne predružači? Ko sem bila jaz v teh letih, kakor so oni tam-le, bili so mladi ljudje veseli, če so imeli kruh in večje praznike za pobjesek kak krehlj ali suho hruško. Pili so pa vodo, no, pustni večer in nekatere druge redke čase tudi hruševko. Taki pa niso bili, da bi za vino dajali. Jej, jej, kaj bo?“

„To je zato tako, ker stariši niso za nič. Čemu jim pa dovoljujejo, da se potepajo vse popoldne po vasi in za ogli? V cerkev naj bi jih spodili, ko se nimajo pod milim Bogom kam dejati.“

Kar nobene stvari se nista mogli zmeniti Urša in Mica v miru, vedno ju je kaj motilo. Sedaj je privpil Greben za svojo materjo iz veže:

„Le pojdite, pa nikoli več vas ni treba nazaj!“

„Saj grem“, odgovarjala je jokaje stara Grebenka ter stiskala ključke v koščeni desnici. „Toda zapomni si dan, ko si mater zapodil od doma.“

„Rajši sem, ne vem, kaj, kakor da bi še kdaj prestopili ta prag. Tu sem jaz gospodar!“ kričal je Greben čimdalje srditeje.

„Janez“, to so bile zadnje materine besede, „če ne boš bolje skrbel za otroke ter jih ostreje vzgajal, ne bodo nič prida. Lahko se zgodi, da bodo tudi tebe pahnili otroci čez domači prag.“

„Prav je, le spravi naj se, kamor hoče, sitnica sitna! Kdo jo bo vedno poslušal in se je ogibal!“ Teh mislij je bila mlada Grebenka, ki je v kuhinji za vrati ves čas poslušala, kako se bo končal prepir med njenim možem in staro.

Greben pa je zaloputnil vrata in šel jezen v svojo sobo. Nič več ni legel, temveč trdo je stopal od okna do vrat, da so kar šipe škle-

petale. Vest mu je očitala, da ni prav ravnal, ker je bil tako osoren in nesinovski z materjo; pa miril jo je s tem, da mora sam gospodariti pri hiši, ne pa vsak.

„Poglej, Janez“, dejala mu je poprej mati, „tvoji otroci so mi danes izmaknili pri treh goldinarjih, sedaj jih bodo zapravili za pijačo. Pa plešejo in skačejo po pôdu in kadé, še zažgali bodo. Pokaži jim, da si oče. Moja beseda ne pomaga nič.“

„Zakaj pa bolje ne zapirate?“ zadrhl se je nad njo Greben, ki je bil še ves zaspan in čemeran. „Za druge reči sem vam pa gotovo že stokrat povedal, da ne bodite tako sitni in se ne vtikajte v vse, kar je treba in ni treba. Svojo sobico imate, tam bodite. Drugo bom oskrbel že sam.“

„Jaz sem tvoja mati, Janez, in če bi bil ti, ne vem, kako velik gospod, moja dolžnost je vedno, da te opomnim, če sam ne vidiš ali nečes videti vsega“, nadaljevala je stara Grebenka.

„To že davno vem, da ste moja mati, pa tudi to vem, da otroci ljubijo prostost. Kdo bi jim prepovedoval vsako veselje? Le nikar ne pogrevajte starih stvari.“

Tako sta začela. Toda ker je mati branila svoje materinsk pravice in ker je sin čimdalje robateje in nedostojneje odgovarjal, odločila se je stara Grebenka, da précej zapusti domačo hišo, dasi je imela izgovorjen kót do smrti. Sicer je pa že précej časa obetala, da se preseli drugam, ako bodo ravnali ž njo kot s kakim napotjem.

Ta razgovor je menda Grebenu zvenel po ušesih ter mu hudo očital zanikrnost pri izreji otrok, in zato je tako divje korakal po sobi. A da bi zaradi materinih opominov kaj predrugačil pri hiši, to mu še na misel ni prišlo. „E, kar je in kakor je, tako naj ostane“, dejal si je nazadnje v tolažbo, pogledal, če je v žepu kaj drobiža, pokril se ter odšel pri zadnjih večnih vratih od doma, da se razvedri in premoti pri pijači in, ako bo pripravna družčina, z igro pri Sodu.

Bremenčkova Mica in Kotarjeva Urša sta pa prav tisti čas ugibali, kam neki pojde stara Grebenka.

„Hudega ji ne bo nikjer nič, saj ima denar“, sodila je Urša.

„Še dobro bo živela in kesala se bo, zakaj ni šla že davno od doma. Kaj meniš, to ji bodo stregli, bolj ko bi bila domača!“ Taka je bila Micina misel.

„I, slišiš ti, pa v Okroglem ni nikjer pripravnega stanovanja zanjo.“

„Za dober denar se bo dobilo. Oh, če povpraša pri Prvinovih, brž se bodo nekoliko stisnili ter ji prepustili čumnato.“

„Tam bi jo pa nemara res radi vzeli pod streho, samo če ne bo prej poprosila Špele.“

„O tisto pa že ne! Res, da sta prijateljici, ali po klancu stara Grebenka ne bo hodila. Premisli, petinsedemdeset jih že ima na hrbtu.“

„Pa je še trdna. Lože hodi, kakor jaz ali ti. O, tak glas ima še, da se sliši čez sedem podrtih gradov!“

„Kaj glas, če je pa noge ne nesó!“

„No — jaz ne vem, kaj bo storila.“

„Kar hoče.“

„I, veš, kaj ti pravim: Greben je prav grdo naredil, da jo je na stare dni tako spodil od hiše.“

„O, grdo, grdo! Sram ga bodi! In če bi ga kaj izpreobrnilo, jaz mu to povem na vsa usta.“

„Glej jo! Nemara še doživiva, da se bo pri Grebenu zasukalo. On matere ne spoštuje, njemu kljubujejo lastni otroci, ž njo je v vednem prepiru, molitve in cerkve ne poznajo dosti, on pije, igra: to ne bo dobrega konca.“

„Saj že sedaj ni, kakor je bilo včasih, dokler je še rajni gospodaril. Pa je že tako: Če ima oče veliko denarja, ima sin večinoma malo čednostij. No, Greben nima nobene.“

Pri zadnjih besedah so zaškrupale duri, in ženskima se je pridružil Bremenčkove Mice Peter, ali kakor so ga ljudje navadno klicali: Micin Peter. Triindvajset let je minulo predpustom tistega leta — pa to je bila le govorica, čeprav splošna — kar je poslala Bremenčkova Mica nekaj h krstu, a poroke neki ni bilo ne prej ne pozneje. Pa to se ni zgodilo v poštem Okroglem, ampak nekje daleč strani. Odkar se je Peter z materjo udomačil med Okrogljani, hvalili so ga, da je dober delavec, a samo tedaj, če se mu hoče. Sicer so pa tudi govorili o njem to in ono: da rajši jé in pije, kakor dela, da se še ni prav dobro naučil, doklej sega meja

mojega in tvojega, in še nekaj takih nelepkih stvari. Ker se ga je res včasih kaj ptujega prijelo, prislužil si je še priimek: Peter Smola.

Sedaj se je vrnil od Soda, kjer je pil za dva druga, čeprav ni dal polovico toliko za mlaje, kakor njegovi tovariši. Zato je bil pa tudi na vso moč dobre volje.

„Ženski“, tako je ogovoril Uršo in mater, „ženski: ‚Repa, korenje — slabo življenje‘. Nocoj bomo večerjali zajca. Le zasučita se! Videli bosta, kakšen je: debel kakor polh!“

„Zakaj nisi že poprej povedal?“ karala ga je Urša, pa ne preosorno, saj je vedela, da bo tudi njo doletel besede vreden košček. „Poglej, sedaj bi že lahko gorelo.“

„Kje si ga pa?“ pozvedovala je Petrova mati kakor o čisto navadni stvari.

„E, kdaj, kje, komu — tisto ni poglobitno, da sem ga le dobil. Da pa ne bosta še radovednosti lačni, vama rajši povem: davi med prvo mašo sem ga izpihal iz Petičnikovega hleva.“

„Kaj je Petičnikovim za zajca?“

„Še pogrešili ga ne bodo, a mi se bomo le dobro poživili ž njim“, olepšavali sta zapored Mica in Urša tatvino.

Urša je šla zakurit, Peter pa je prinesel izpod strehe ukradenega zajca. In ko se je v mraku vzdigovala lahna meglica iznad zemlje, kadilo se je tudi v Prvinovi koči z mize — od zajca in krompirja. Peter je obiral zajčje kosti, Mica in Urša pa poleg teh tudi Grebenovo hišo. Prav dobro jim je teknilo.

Kako že govoré stari? Čujmo:

„Kdor velík' o drugih vé,
Drug' še več nad njim dobé.“

(Nar. pr.)

(Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje.)

54. David in Jonatan. — Stanovanje pri češkem muzikantu. — Češčina. — Kapitanov sin. — Francoščina. — Imenitno delo. Naravoslovec. — Zopet Shakespeare.

... vinotoka ...

Ljubi oče! Prosim Vas, potrpite z menoj; sam sebe ne poznam več, tako čudno mi je. Prosim Vas, ne smeajte se mi, ko Vam razodenem svoje srce; morda je vse to res smešno,

„Dom in svet“ 1896, št. 19.

a pomagati si ne morem. Ložje mi bo, ko se Vam izpovem, ker nositi to bol v srcu je mučno. Kaj se mi je vendar zgodilo, povprašujete?

Bilo je prvo nedeljo tega šolskega leta; v nemški cerkvi smo imeli prvič skupno nedeljsko službo božjo. Niti petje, niti pridiga — bila je o dragocenosti časa, zlasti časa v mladosti — ni mi mogla pregnati temnih mislij in skrbij, ki so me trle prve dni, zakaj sreča me je, tako se je zdelo, hotela popolnoma zapustiti. Ves

Lokvanec.

Vi poravnate storjene krivice, in nam jedenkrate za vedno določite, katere dolžnosti imamo do vas?

Erazem.

Jaz vam rečem, prisezam pri ljubezni, ki me veže do matere, da bodete imenovali odslej grajščakinjo na Raki — mater, ne gospo vladarico.

Lokvanec.

Sin priseza, mati samo obeta. Obrnimo se torej k materi! Ni je ožje meje na svetu, kakor je med življenjem in smrtjo. Vaše življenje je še vedno v naših rokah, četudi je Jošt Turn samo jeden streljaj daleč od nas. Ali ni to za vas slovesen, imeniten, za vedno odločilen trenutek? Govoríte!

Barbara.

O, je!

Lokvanec.

V slovesnih trenutkih govori človek slovesno in odločilno. Jaz upam, da bodete tudi vi, če imate srce v prsih, kakor je imamo mi, ki nas imenujete pse, da bodete tudi vi zdaj govorili odločilno, odkritosrčno.

Barbara.

Bom.

Lokvanec.

Nad nami je Bog! On, pred katerim bomo vsi stali o strašnem dnevu plačila in kazni, On, ki ne sodi človeka po licu, po stanu, po krvi, po bogastvu, po učenosti, po starosti, po spolu, On, ki je večni dan, večna resnica, večna pravica, On, kateremu ni skrita nobena trpinova

solza, in noben grajščakov posmeh. Pri tem živem Bogu vas zdaj rotim, ali bodete z nami človeško, pravično ravnali? Ali nam bodete vrnili staro pravdo, v kateri so naši očetje pred stoletji ubožno a zadovoljno in udano živeli? Govoríte, prisežite!

Barbara.

Prisezam.

Erazem.

Meni ni treba prisezati. Nikdar vam nisem krivice storil, in če sem jo s svojim molčanjem, nisem bil kriv. Zdaj pa vem. —

Lokvanec

(stopi k Erazmu in mu odklene verige).

Pojdita na grad. In mi pojdimo mirno v vas. Ako ta sveta obljuba in sveta prisega na svetu ne bodeta veljali, potem me ni skrb telesnega življenja na prokletem svetu.

(Odide prvi, za njim vsi. Andrej vzame zaboj z zlati.)

9. prizor.

Barbara in Erazem

(objameta se).

Barbara.

O, Erazem, moj sin!

Erazem.

O, mati, hvaliva Boga! Tudi kmetje imajo plemenita srca.

Zavesa pade.

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Dalje.)

II.

O, jaz ubogi kmet,
Kaj čem jaz začeti?
Národná.

„Kako si kaj spal, Greben?“ povpraševal je drugo jutro Sod ob devetih svojega najboljšega pivca.

„Po navadi, dobro“, odgovoril je le-ta. „Le brž mi prinesi; saj veš, s čim si je treba piko dreti.“

Sodu ni bilo treba dvakrat reči. Kmalu se je vrnil s pol litrom vina in steklenico kisle

vode. To je bila Grebenova vsakdanja dopoldanska pijača.

„Jaz pa kar nisem mogel zastisniti očíj“, pričel je zopet krčmar, „tako neumno sem se bil ustrašil.“

„Čudno je bilo pa res, da smo bili tako črni, in nobeden tega ni opazil“, potrdil mu je Greben. „In še danes mi je žal, da nismo igre končali. Nekaj bi ti bil ujel, ali srčnega kralja ali pa pagata.“

„Nič bi ne bilo tvojega, saj je bil moj mož močen“, ugovarjal je Sod.

„Sedaj ti je lahko govoriti, ker veš, kakšne liste sem imel. Jaz pa stavim, kolikor hočeš, da bi bil Lojze nekaj zavrgel.“

„Mogoče — toda kaj, ko smo tako hitro nehali! Buzarona, ona je mislila, da ima že vse sam bognasvaruj v svojih krempljih!“

Prejšnji večer so namreč Greben, Sod in Tokčev Lojze kvartali še čez polnoč. Ob pol jedne jim prinese Sodova žena nove pijače, pa kako se prestraši, videč vse tri igralce črne kakor zamorce. Toliko da od strahu ni vrgla pijače na tla. Igralci, ki so bili do sedaj tako zaverovani v svojo igro, da niso nič drugega videli, spogledajo se za trenutek in seveda tudi ostrme.

„Kaj je pa to?“ — „Dètè treni, kakšni smo!“ — „Bog in sveti križ božji, to pa ni kar tako!“ Ti vzkliki so se pobijali, in reči moramo, da je bilo groza sicer ne bojazljive možake.

Šele gospodinja, ki se je že nekoliko pomirila, razjasni jim zastavico, oštevajoč jih: „Pa tudi nimate očij za nobeno drugo stvar pod milim Bogom, kakor za tiste peklenške podobice! Ali ne vidite, kako svetilka gorí in leté saje na vas in po sobi? Kadar se vi zagledate v igro, podrl bi se lahko svet, pa bi ne opazili! Privij vendar luč, če ne bo še steklo počilo!“ lotila se je na vse zadnje svojega moža.

Ta je vrgel zadnji dve kvarti po mizi in storil, kar mu je žena velela. Greben in Lojze pa sta se jela otepati po obleki in si z robci brisati obraz.

„Vsega si kriv ti, Greben“, zavračeval je Sod krivdo na svojega gosta, „ker ti luč nikoli dovolj ne gori! Kaj ti je bilo treba vedno privijati in privijati?“

„O, le počasi!“ branil se je napadenec; „zakaj pa olja ne naliješ v svetilko!“

„Olja je bilo že toliko, da bi ga bilo zadosti za ves večer“, oglasila se je zopet Sodovka, „samo vas ni spraviti od igre. Kdaj je že prazna velika soba, tu v tej sobici bi pa vam igralcem kmalu morala goreti večna luč! Kolikokrat sem že dejala, da bom kvarte sežgala, pa jih bom res! Nocoj ste samo črni, jedenkrat bo pa prišel sam črni po vas.“

Rekši je potegnila Lojzetovi kvarti in kupček pred svojim možem ter jezno treščila pod mizo.

„Vse si zmešala“, očital ji je Sod bojazljivo.

„E, nama pa plačati ne bo treba“, tolažil ga je Lojze.

„Drugič se bomo pa poprej s pijačo pre-
skrbeli in se zaklenili, da bo mir pri igri“, menil je nič kaj vesel Greben ter si natočil kozarec vina.

„Okno odpri, če ne se bomo še zadušili“, ukazal je nato krčmarju ter zvrnil v dušku pijačo.

„Spat se mi spravite, kdo bo vso ljubo noč zaradi vas na nogah!“ zagodrnjala je krčmarica jezno ter šla proti vratom. „Drugi ljudje“, jezila se je še med vrati, „so kdaj siti. Ti pa visé in visé!“

Igralci so ostali sami. Nekaj časa so še pretresavali nenavadni dogodek, potem so se pa vendar-le napotili počivat. Sod še spati ni mogel to noč, kakor drugikrat; ni se sicer vznemirjal zaradi nezgode s svetilko, ampak pa glavi mu je jelo rojiti, da bi ga zaradi poznega igranja in popivanja utegnil kdo naznaniti. Sklenil je, da bo to pri prvi priliki Grebenu v misel vzel ter ga pregovoril, da ne bodo odslej več igrali in pili čez prepovedano uro. In res je že to jutro Grebenu potožil, kaj ga boli:

„Veš kaj, rad igram in lahko sedim zvečer v družbi, samo samo — če me dobé . . .“

„Pojdi, pojdi, kolikokrat bi te že bili, ko bi te hoteli! Sicer se pa za jedenkrat že kako izrežeš. Le ne misli si vedno najhujšega! In nazadnje, kaj pa koga boli, če pijem za svoj denar! Toliko imam na obrestih, da vsak dan zapravim lahko dva goldinarja, četudi z mazincem ne ganem. In tebi nihče nič ne more, ako ne greš spat s kurami.“ Tako je Greben pogovarjal Soda, ki se je kmalu otresel strahu in zagotovil, naj ostane vse pri starem, češ, naj bo, kar bo. Greben je bil vesel te obljube, bal se je že, da bi se mu ne skazila najljubša večerna zabava. Zato je zadovoljno segel na okno za seboj, kjer je imel vedno pripravljeno kredo, ter je naredil na mizi pod prtom drugo črto. On si namreč v krčmi ni mučil glave s tem, da bi si zapominjeval, koliko je že izpil, ampak kolikorkrat je naročil novo merico, vselej je naredil tudi novo črto.

Predno pa je izpraznil drugo merico, pride ga klicat njegov sinček Tinček:

„Oče, domov pojdite, Prvinov Francé vas čaka.“

„Saj bo počakal“, dejal je Greben malomarno in sedel, kakor bi ga ne bil nobeden vabil domov.

Tinček je prišel večkrat po očeta k Sodu, to se je brž videlo, ker ga ni bilo nič sram v ptuji hiši, kakor se godi po navadi otrokom njegovih let. Kar poleg očeta je sedel in se naslonil na mizo. In ko mu je Greben napil, znal je tudi dobro storiti svojo dolžnost. V zahvalo pa je povedal še to novico, da čaka Prvinov z upreženim vozom.

„Z vozom?“ zavzame se Greben. „Kaj pa —“ Ali nagloma se domisli, da bi ga bila utegnila poslati mati po svoje stvari. Čisto je bil že pozabil, kaj se je bilo zgodilo prejšnji dan, sedaj se je pa vnovič oglasila vest.

„Še jedenkrat stopi v klet!“ zaklical je Sodu in začrtal v tretje na mizo.

Sod je le predobro poznal Grebena in njegove razmere, tudi to je že ujel na ušesa, da je šla stara strani, zato ni hotel drezati v sršenovo gnezdo, marveč brž si je izmislil nov predmet.

„Ti, Greben“, pričel je, vrnivši se z vinom, „ugani, kaj mi je prišlo na misel?“

„Pametnega menda nič“, piknil ga je Greben.

„Ali pa, kdo ve?“ ni se dal užaliti prvi.

„No, kaj takega torej? Le urno povej!“

„Vidiš, sedaj si pa že nestrpljiv, pa si rekel, da ni bilo nič prida. — Kaj se ti zdi, ti že veš, ker veliko bereš, ali bi se dalo tako napraviti, da bi se vino lahko v sobi točilo, čeprav bi bil sod v kleti. Jaz že nerad pête brusim po teh nerodnih, strmih stopnicah. In kakor me sam vidiš dan na dan, moram včasih tolikokrat doli, da ne vem števila. Kar tako bi naredil, kakor je pri vodnjakih, samo to mi ni prav, ker bi vsak lahko navlekel; prehitro bi mi posode posušili.“

Sod ni zgrešil svojega namena. Greben je res včasih pogledal v kako knjigo, celo po ljubljanskih šolah je v mladih dneh nekaj let hlače trgal, nemški mu je tudi še nekaj šlo, zato je začel sedaj na dolgo in široko dopovedovati nalašč strmečemu Sodu, kako bi se to naredilo, kakšne prednosti bi imela taka naprava, opozarjal je na hibe in se zamudil še pol ure v krčmi.

Prvinov Francè se je pa tačas že silno dolgočasil pred Grebenovo hišo in nič manj njegov konj, ki je jezno bil s kopiti ob tla. Saj sta se pa tudi že lahko načakala v več kakor pol uri! Ni rad hodil Prvinov okrog Grebenove hiše, pa še takrat, kadar je, bil je skoro vselej nevoljen. To dopoldne je prišel po opravo stare Grebenke, ki se je bila naselila pri njem. Prav rad je sicer ni sprejel, ker je imel prevelike sobe, da bi ji bil celo odstopil. Ker je pa rekla, da je lahko kar pri drugih, udal se je, češ, dober je krajcar, kjer se dobi. Vendar précej v nedeljo ni hotel hoditi po njeno ropotijo, nekaj zato ne, ker se v nedeljo ne spodobi seliti se, nekaj pa zato, ker se ni nič mudilo, saj toliko cunj so še imeli pri hiši, da ji ni bilo treba ležati na goli klopi.

„Kar je v sobici, vse poberi, podobice tudi“, naročala mu je stara Grebenka ta ponedeljek, ko je napregal konja, ter mu dala ključ svoje sobice. Toda, dasi je imel ključ s seboj, kmalu bi se bil vrnil prazen. Grebena samega namreč ni našel doma.

Kar brez prič si pa ni upal v sobo stare; človeka ni videl nikjer nobenega, kakor bi bili vsi izmrli. Veža, kuhinja, družinska soba — vse

je bilo sicer do kraja odprto, pa žive duše ni bilo nikjer. Francè trdo stopi po veži, pogleda še v sobo in glasno zakliče: „Kje vas je kaj?“ ali nihče mu ni dal odgovora. Ker zasliši v kuhinji neko čvrčanje, stopi preiskovat še tje. In glej, tu najde gospodinjo, mlado Grebenko, ki je nekaj kuhala ali kali. Sedela je na stolu in si podpirala glavo. Bila je že dalje časa bolehnna, nezadovoljna in samosvoja, zato se tudi Prvinovemu ni oglasila. Šele sedaj, ko jo je naravnost vprašal: „Kje je pa on?“ povedala je, da ne vé.

„Stara mati so me poslali, da poberem njih reči.“

„Jaz nimam ključa.“

„Saj sem ga s seboj prinesel.“

„No, potlej pa stôri, kar hočeš.“

„Stôri kar hočeš“, ponavljal je Francè sam za-se ter šel ven pred vežo. „Drugo bi že znesel na voz, skrinja bo pa gotovo pretežka! Da bi le kak otrok kje bil, saj jih imajo celo kôpo, a sedaj, ko bi ga rad, ni nikjer nobenega! — I, kakor tat pa vendar ne bom vozil od hiše“, sklenil je naposled, „saj daleč ni nobeden.“ In res dobi kmalu nato za hlevom Tinčka, ki je obiral sosedovo češnjo.

„Tinček, ali veš, kje so oče?“ povpraša otroka.

„Mislim, da so zgoraj v sobi“, odrezal se je ta in hitel trgati češnje.

„Tam jih že ni.“

„Potem so pa pri Sodu.“

„Pojdi, pojdi, pokliči jih. Jaz moram biti pri konju.“

„Majhno potrpi, tako dobre so te-le črnice.“

„Kaj pa, če te sosed zaloti?“

„I, teči bo treba.“

Počasi se je vendar-le spravil z drevesa ter šel k Sodu. Ali predno se je vrnil z očetom, minulo je dobre pol ure. Prvinov je nekaj časa pogledoval, kdaj se bo prikazal izza ogla Greben, pa ga le ni bilo in ga ni bilo. „Še jedenkrat se ne bom pripravljaj“, odločil se je, čeprav malo jezen, „ker sem že tu, bom počakal. Morda bi drugič ne naletel nič boljše.“ Naslonil se je na lestvo svojega voza in čakal in mislil.

Misli se podé včasih čudovito hitro po glavi. Koliko jih pride in odide v pol uri! Tudi Prvinovemu Francetu so se menjavale kaj hitro in različne:

„Pri tej hiši bi lahko balo nakladali — Metino — in jo zapeljali k Prvinovim. Greben bi bil dal Meti par tisočakov za doto, in Prvinovo posestvo bi bilo précej prostejše. In če bi še ne bilo dovolj, poprosila bi z Meto Grebena, naj posodi. Hčeri in njenemu možu bi vendar ne odrekel posojila. Pa bi se pri Prvinovih zopet kakor nekaj dobro gospodarilo. — Ali,

ali! Meta mu je naravnost odbila, češ, da ima že drugega izbranega. Greben pa se mu je smejal, v obraz smejal!“

In bolestno se je nasmejal ta trenutek tudi Francè. Pa kmalu se mu je premenil smeh v poteze, ki so izražale skrb. To so storile nove misli, ki so se pridrvile v njegovo glavo.

„Še štirinajst dnij! Kočo bo treba prodati. Morda pa še dovolj ne bo? Bog znaj, kako po ceni pojde! In četudi plačam tega trdega Grebena, kočje pa le ne bo več pri hiši. Prvinova lepa domačija bo razkosana — škoda take domačije!

I, saj so imeli oče še na posojilih, pa je šlo vse! No, to naj bi se bilo še zapravilo, da bi le toliko dolga ne bilo! Ali štiri tisoč dolga! In Grebenu po osem od sto!

Ne da bi očetu kaj očital — Bog jim daj dobro! ali čudno so pa vendar-le gospodarili. Dokler so vozarili s štirimi konji, saj se je vendar nekaj zaslužilo. Kajpak da se je, saj takrat so deli na stran, kar so. Pozneje pa — kdo bi jim zameril? Vozniki so dobro živeli, oče so se tudi navadili takega življenja, in to jih je zakopalo v dolgove. Neznansko hitro pa raste dolg! Pred petnajstimi leti je

Glavni trg v Ptuj.

bila naša hiša še čista, danes gre pa vse čez-me: daj, daj, vrni, plačaj! — Kako rad bi dal! Gotovo rajši, kakor oni vzamejo, da bi le imel! Toda kje naj dobim? Kar pridelam, še za delavce in davke ni kaj. Obresti, obresti, te me moré! Ako jih pa ne dam o določenem času, brž me rubijo in mi prodajajo. Bog se usmili!

Mordà bi se še rilo, če bi nas bilo domačih dovolj za delo. Toda sama z materjo — kaj hočeva? Urša služi pri Petičniku. Ta bi dobro pomagala, pa samo za jed nerada dela, a plačila ji ne morem dati. No, saj ji ne zamerim. Dote ne bo imela posebne; ako si sama ne prihrani in prisluži, vedno bo ubožica. Vsak gleda najprej za svoj kruh, kaj bi se! — Druga sestra, Franca,

je sicer še doma, toda tudi ni doma. V tobakarni pač dobro služi, ali sebi, jaz jo pa pri delu le težko pogrešam.

O, samo štirinajst dnij še! Škoda bo kočje, škoda! Potem še te najemnine ne bo, ki mi vselej tako prav pride. V štirinajstih dneh moram se oženiti ali dobiti vsaj petsto na posodo, da ustavim dražbo.

Hm, oženiti se v štirinajstih dneh! Včasih so pač pravili, da moški vsak lahko dobi žensko, če jo le hoče, ženska pa ne tako lahko moškega: toda jaz izkušam, da ženske ni tako lahko najti. Primerne ženske — seveda! Če ima malo, take ne morem vzeti. Da bi bila bogata, take bi potreboval, pa od imovite hiše z obilno doto

nobena neče k nam, ker se ji zdi, da bo preveč trpljenja. Samo žensko brez denarja bi že priženil, kadar bi hotel, ali jaz potrebujem denarne neveste, pa je ni...

Kaj bo neki ona tam pod Ljubljano rekla? Jutri, če ne že danes, bo odgovorila. Pa četudi povoljno odgovori, ko se pa še desetkrat lahko premisli! In še ljudje vsaki brž odsvetujejo! Ako bi poravnal najnужnejši dolg, nič hudega bi ji ne bilo, nič!

Neumna se mi zdi že vsa ta ženitev. Koliko sem že dal Lucijinemu Janezu, ki me hodi ženit, pa je bilo še vse zastoj! Vsakovrstne izgovore sem že slišal: Naša je še premlada, odrinimo še za jedenkrat, saj se še lahko zmenimo, kadar hočemo. Drugodi so me odgnali z besedami: Čakajmo z ženitvijo, da deklica še nekoliko izpodraste. In zakaj so mi tako odgovarjali? Samo zaradi dolgov, ki se držé moje zemlje!

Kdor nič nima, ta je povsodi in vselej tepen. A kdor ima pod palcem groš, ta je mož.

Takih in enakih mislij je bila polna glava Prvinovega Franceta, vmes pa ga je pogostoma obšla nevolja, ker Grebena le še ni bilo.

„Kako težko zapravlja! Zakaj ne dá meni tega, kar ima vsak dan preveč?“ povprašal se je. „Kako bi jaz potreboval, kar njemu prav nič ne tekne!“

Naposled Greben vendar-le pride.

„Kaj bi rad?“ povpraša Prvinovega, pogleda ga pa ne.

„I, saj veste“, reče ta, „po materino pohištvo sem prišel. Odslej bodo nekaj časa pri nas.“

„Naj bodo, kjer hočejo. Kar poberi! Vzemi, kar se ti ljubi!“

„Pa bom.“

Stopila sta v prvo nadstropje, in Prvinov je odklenil sobico stare Grebenke ter jel nositi na voz, kar mu je prišlo v roke. Greben pa je hodil po veži in žvižgal.

„Skrinje pa sam ne zmorem. Malo boste prijeli“, obrnil se je, znosivši že vse drugo na voz, h Grebenu. Greben ni rekel ne bev ne mev, ampak molče pomagal Francetu. Sredi stopnic pa mu je zmanjkalo tál, da je padel, in skrinja mu je lopila na levo nogo.

„Tristo samih —!“ zarentačil je jezen. „Ni dosti, da mi stara vedno nadlego dela, še nogo naj si pokvarim zaradi nje!“

Počasi je zopet vstal, a skrinje se ni več dotaknil. Otipaval je nogo, kateri se pa ni zgodilo drugega, kakor da je bila malo pretisnjena in obdrgnjena.

„Potisnite skrinjo še nekoliko, kaj naj jo pustim tu na stopnicah?“ prosil je Francè skrajno nevoljen.

„Za staro ne ganem prsta“, bil je Grebenov kratki, pa odločni odgovor.

Sedaj pa je bilo Prvinovemu tudi dovolj.

„Veste, kaj“, bruhalo je iz njega, „veste, kaj vam povem, Greben! Naša hiša jedenkrat ni bila nič slabejša kakor je sedaj vaša, pa vendar sedaj komaj diham zaradi dolgov. Bog vé, kako bo še kdaj pri vas. Kdor je do lastne matere tako trd in neusmiljen, kakor ste vi, tak gotovo ne bo imel sreče. In če vam samim Bog prizanese, tepel bo vašo hišo in otroke. Nič bi ne rekel, da samo mene tako stiskate in niti do novine nečete počakati za obresti: ali, da tako slabo spoštujete svojo mater, to je grdo, prav grdo, Greben, da bodele vedeli.“

Greben je prebledel pri teh besedah, pokazal Prvinovemu vrata in zavpil: „Ven, tukaj ni nič tvojega!“

„Skrinja pa tudi vaša ni, ampak vaše uboge, stare matere, in to bom vzell!“ Rekši je odšel urno od Grebena in se kmalu vrnil s Petičnikovim delavcem, da mu je pomagal dejati skrinjo na voz. Potem je zaklenil sobo stare Grebenke, odprl nasprotne duri, kjer je prebival Greben ter mu rekel:

„Sedaj sem pa že vse naložil. Kar sem vam na dolgu, bodele že dobili v štirinajstih dneh: ali bom toliko odprodal, ali pa drugje dobil na posodo. Le brez skrbi bodele! ob denar ne bodele! — No, saj ga bodele kmalu potrebovali. O Meti ljudje nekaj govore, da jo bodele še ponujali, pa kmalu, čeprav ste jo meni odrekli. Ali ste slišali?“

„Izpod moje strehe strani! še jedenkrat pravim, če ne —!“ togotil se je Greben ter pograbil stol. Toda Prvinov ga ni čakal, ampak že držal za vajeti in prigovarjal konju: „Hi, hi!“

„Dobro, da sem mu povedal, kar mu gre. Neusmiljen človek je ta Greben, naj reče kdo, kar hoče. Če bo doživel starost, učakal bo še marsikatero bridko uro; oj, ti otroci njegovi.“ Take misli so navdajale Franceta, ko je peljal selitev stare Grebenke.

Greben pa je bil grozno razburjen. Prvič je použil to jutro preveč pijače, potem so ga zbodla resnična očitanja Prvinovega Franceta, in na vse zadnje je začel še o Meti premišljati.

„Kako je neki z dekletom?“ povpraševal se je. „Zaradi tebe stori, kar hoče“, očitala mu je vest. „Do polnoči te po navadi nikoli ni domov; kaj počne sicer, tudi ne vprašaj. Ženi ravno tako nič ne naročiš, naj pazi na otroke. Mogoče je vse —.“

„Še danes jo moram izprašati“, sklene Greben ter jezno pogleda na uro. „Kako pa hodi iz Ljubljane, ker je tako dolgo ni. Druge so že ob devetih doma, Mete pa še sedaj ni,

in vendar je že blizu najstih. Vidim, da jo bo treba bolj v strah vzeti.“

Ta hip pa je pridrdral mlekarški voziček pred Grebenovo hišo; Meta je bila doma. Vročje ji je bilo, pa ne zaradi prehitre vožnje, tudi ne zato, ker si je bila v Šiški pri „Raci“ privoščila nekaj pive, temveč to dopoldne je bil drugačen vzrok njenega razbeljenega lica.

Zvedela je namreč pri prijateljicah, ki so kakor ona vsak dan vozile mleko v Ljubljano, da je v Judovskih ulicah sloveča ženska, ki za štirideset krajcarjev pové, kako se bo človeku godilo. In k tej ženski se je zatekla to dopoldne v Ljubljani. Napovedano ji je bilo pa to-le:

„Ti, dekle, boš še prav srečna, toda kar naenkrat še ne in tudi ne posebno za dolgo časa. Omožena boš dvakrat. Prvič boš vzela vdovca, drugič samca. Oseminštirideset let stara boš pa umrla.“

Mnogo je slišala Meta o svoji bodočnosti za bore štirideset krajcarjev. Ali je verjela? Je in ni.

„Saj to ni nič“, reklo ji je nekaj; „po čem naj bi ženska to spoznala?“ Kmalu pa je bila zopet drugih mislij. „Morda pa res Petičnikovega Naceta ne bom précej dobila; mogoče, da bi me dali najpoprej kakemu vdovcu, ki bi pa kmalu umrl, in bi me šele potem Nace vzel.“

Takega in podobnega ugibanja je imela vso pot iz Ljubljane do doma dovolj, in še doma je računila, koliko let bo še na svetu, če res že z oseminštiridesetim letom pride smrt ponjo. Prekladala je mlekarško posodo iz jerbasa, ki ga je bila prinesla z vozička v vežo, ter ugibala o svoji bodočnosti. Kar najedenkrat zasliši klic očetov:

„Meta, gor pojdi!“

To je bilo nenavadno. Oče je ni nikoli klical v svojo sobo; kaj bo neki danes? Nekoliko v skrbeh stori, kar ji je bilo rečeno.

„Zakaj te pa tako dolgo ni iz Ljubljane?“ povpraša oče trdo.

„Dolgo?“ izgovarja se hči. „Kar najedenkrat tudi ne morem vsega obletati. Saj veste, tri bokale mleka oddam v Florijanskih ulicah, dva ga imam prodanega v Trnovem, potem moram pa prav tje doli k sv. Petru. Kaj bi se ne zamudila!“

„Druge so že večinoma ob devetih doma.“

„Lahko so, ker gredó poprej od doma. Drugodi zjutraj vstanejo in brž gredó, ker jim matere že vse pripravijo. Jaz moram pa sama posodo nalivati, sama pomolzti, da sem skoro vselej zadnja. Kako bom potem prva doma?“

Greben temu opravičevanju svoje hčere ni mogel ničesa ugovarjati, čeprav ni bilo vse tako resnično, kakor je Meta trdila. Res, da je imela veliko potov po Ljubljani, toda nekaj je bilo

tudi nepotrebnih, kakor recimo oni v Judovske ulice, ali počivanje pri „Raci“.

„No, saj zaradi tega ti nič ne rečem“, prevrgel je Greben besedo, „ali druge reči, ki jih čujem o tebi, me jezé. Kaj pa počneš, da te ljudje po zobeh vlačijo?“

„Jaz nič ne vem“, odrezala se je Meta, dasi se ji je précej zdelo, kam meri oče.

„Nič ne veš?“ pogledal jo je Greben ostro. „Drugi pa vedó in govore, da —, da ni vse s teboj, kakor bi imelo biti.“

„Moj Bog!“ zajoče Meta, „kdo se je lagal o meni? Meni vest nič ne očita.“

„Prvinov Francè mi je ravno kar očital, da nisi poštena, da te bom v zakon še ponujal“, povedal ji je Greben, ki se mu je jokajoča hči že smilila.

„Oh, Prvinov!“ vzklikne Meta. „Ta me ne more, odkar sem ga odbila. Saj mi niste nikoli rekli, naj ga vzamem. Za to obrekovanje ga bom pa tožila.“

„Naredi, kar hočeš! Samo to si zapomni: Ako bi jaz kdaj kaj zvedel o tebi, kaj nepoštenega — to si zapomni, da bova ropotala, da ne vem, kaj bi storil —! Le pojdi za sedaj.“

Meta je šla in précej napisala pismo Prvinovemu Francetu. Tinček ga je nesel še pred poldnem k Prvinu. Kakšno je bilo to pismo, misli si častiti bralec sam lahko. Če bi bile besede kôli ali polena, Prvinov Francè bi bil mrtev, predno bi bil prebral polovico. Ker pa besede od papirja niso odskakovale, zgodilo se ni Prvinovemu nič žalega in upal je, da mu tudi pri sodbi ne bodo nič mogli. Kar je rekel, slišal je drugod. Ako so drugi lagali, zagovarjali se bodo tudi drugi. Francè je pismo strgal, delal, kakor bi ne bil dobil nobenega pisma, in molčal.

Ob štirih popoldne pa dobi že drugo pismo, a to ne iz domače vasi, ampak izpod Ljubljane. Pisala mu je namreč hči bogatega posestnika, kateri se je ponujal za ženina; toda tudi ta ga ni hotela. Pismo je govorilo, da si mora še premisliti, pa da jo mati še težko pusté od hiše in več podobnih izgovorov. Francè je razumel, kaj pomenja pismo, in vzdihnil: „Torej res ne bo drugače, kakor da odprodam kočó in nekaj zemlje. Zgôdi se, kar se hoče. Delam, kolikor morem. Ako ne morem več, pa ne morem.“

Šestindvajset let je imel takrat Prvinov Francè. Zal, priden in pošten mladenič je bil. Njegovo posestvo je bilo lepo, veliko, nekdanj prav dobro, samo sedaj čez in čez v dolgéh. Da bi bil znal oče kaj varčevati, Prvinova hiša bi bila izmed prvih v Okroglem. O, nekdanj so Prvini moževali! Saj že hišno ime kaže, da je

bila Prvinova hiša izmed prvih zidana in tudi po imetju prva. Toda kadar je gospodarstvo zavoženo, potem je križ; Prvinov Francè to vé in izkuša, ali kaj, ko ni nikjer pomoči.

„Še pri Petičniku poskusim“, dejal je sam sebi po večerni molitvi. „Ako mi pa tudi tam izpodleti, potem ne vem, kaj bi počel.“

Temačno je že bilo, ko je stopal tisti večer Francè k Petičniku. Rožni venec so molili, ko je prišel pod okno. Počakati je moral konec molitve. Rad je sicer molil, toda Petičnikova večerna molitev mu je bila pa le silno dolga, in sicer zato, ker je težko čakal, kaj mu poreče Petičnik.

No, od začetka mu je šlo še nekaj po sreči. Vsi so odšli iz sobe, sam Petičnik je obsedel za mizo. Francè, ki je videl skozi okno, kaj se godi v hiši, hitro porabi priliko, da bi brez prič govoril s Petičnikom.

„Ne bom rekel, da bi ti ne mogel posoditi“, odgovoril mu je Petičnik na njegovo prošnjo naravnost in odkritosrčno, „ali pomisli, da ti s tem ne bo Bog vé koliko pomagano. Kaj bi prekladal z rame na ramo! Ako tam ne zmaguješ obrestij, tukaj jih tudi ne boš.“

„Če se pa dobro oženim“, segel mu je Francè v besedo.

„Tisto je, če se dobro oženiš. Ali to ni gotovo. Zato ti jaz svetujem: le prodaj. Imel boš manj trpljenja, manj davkov. Kaj boš nadjemal in plačeval delavce! Kdor dela s ptujimi ljudmi, dela dandanes gotovo v izgubo. Le poslušaj me.“

„Saj vas moram“, udal se je Francè ter žalosten zapustil Petičnika. Na postelji pa je še dolgo premišljeval svojo usodo ter vzdihoval: „O, jaz ubogi kmet, kaj čem jaz začeti?“

(Dalje.)

Obljuba.

(Spisal A. S.)

Ko je stari Čerin izročal svojemu sinu posestvo, izgovoril si je razven skromnega kota do smrti — sebi in pokojni ženi lep spominik na skupno gomilo. „Da se bo tudi naju kdo spominjal po smrti“, dejal je mož in zato ni zabil spominika. Vse je bilo popisano v pogodbi, in ded je često opominjal sina te dolžnosti.

„Bog ne daj, da bi pustil najin grob brez spominika! Priroda bo sama skrbela za cvetke, ti boš pa postavil vkusen spominik s križem in z napisom: ‚Tu počiva in pričakuje prihodnjega vstajenja —‘. Črke naj bodo pozlačene. Ne zabi tega! Saj je tudi zate, in sin tvoj bo dal uklesati na spominik tudi tvoje ime.“

Mladi gospodar je vse obljubil očetu. V kamen bo dal vdelati marmorno pločo, učitelj pa mu napravi napis ali pa zloži kak lep stih. Spominik bo postavljen na skupni gomili; prostor bo kupil za večne čase in ga vedno lepšal.

Stari Čerin je bil zadovoljen s to sinovo izjavo in lepo obljubo, dasi je še često govoril o spominiku, kakšen naj bo, in tudi zastran ograje je izražal svoje mnenje. Sin mu je vse obljubil, in ded je sladko in mirno v Gospodu zaspal. Izbere si torej na grobišču najlepši prostor, odkoder bi bilo lepo videti spominik, plača ga in priredi Čerinu dostojen pogreb; grobar je nasul visoko gomilo, da bi jo mogel, če treba, povečati in zasaditi s cveticami. Toda nihče mu tega ni naročil.

Mladi Čerin je šel v mesto po podedovane novce, — gospodarstvo je že davno imel v rokah —, toda za spominik se še zmenil ni. V zakon je vzel dekle, katero mu je oče vedno odsvetoval; sedaj pa mu ni nihče delal zaprek. Živel je veselo, da, še preveselo. Prej je Martina čuvalo očetovo oko in vsako nespametnost karalo, sedaj je bil mladi Čerin sam svoj gospod. Začel je živeti tako slobodno, da ga še žena ni mogla več vzdržati doma.

Kmalu so se izpolnjevale očetove svarilne besede. Žena sama ni marala za gospodinjstvo, in tako ni bilo nikogar, ki bi bil skrbel za dom. Žena je hodila po svojih potih, mož pa po svojih. Doma je bil gost, v krčmi pa — doma. Kadar je opravil najpotrebnejše opravke, napregel je konjička in šel zapravljat denar, dokler ga je bilo kaj.

Seveda ob takih razmerah Čerin še mislil ni na spominik. Grobarju se je smejal v obraz, ko ga je vprašal, ali naj grob obloži in nasadi s cveticami.

„Po smrti človek o tem nič ne vé; čemu cvetlice? Naj ondi raste trava.“

„Ali vašega očeta grob bo najbolj zane-marjen med vsemi.“

„Za ljudske čenče se še ne menim.“

„Tudi spominik imate postaviti. Rajni Čerin mi je često pravil, kako naj bo postavljen spominik. To ni lepo, da pozabljate na to, kar ste obljubili in kar je vaša dolžnost.“

13. prizor.

Valvasor. Sèl.

Sèl

(hlastno):

Milostni gospod! Vsa vojska — vsa kmétiška vojska premagana — pri Brežicah, v stúbiških toplicah, pri Metliki. — Gobec in Pasan ujeta. Na tisoče kmetov mrtvih. Prihajam naravnost iz Krškega. Vitez Turen me pošilja in vas nujno vabi v Zagreb...

Valvasor.

Bog! Je-li mogoče? — Erazem, Erazem!

(Erazem pride počasi.)

Ali si slišal? Ves upor je zatrt, Gobec ujet, vsa vojska razpršena. (Prime ga za roke.)

Erazem.

Oh, kaj meni té novice!

Valvasor.

Zopet smo varni. Vesèli se vendar z nami!

Erazem.

Ko bi se mogel!

Valvasor.

Erazem, bodi miren! Prosim te, pozabi je!

Erazem.

Nikdar, nikdar, nikdar!

Valvasor.

Poslušaj vendar, pomisli vendar, moj Erazem! Končan je boj za pravdo.

Erazem.

In pravda za srcè — končana!

(Nasloni se mu na prsi.)

Zavesa pade.

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Dalje.)

III.

Ljudstvo pa je hrup zagnalo:
Ena ženska je mrtva.

Národna.

Od sv. Katarine so se gnali črni oblaki, od katerih si Okrogljani nikoli nič prida ne obetajo. Petičnik pa se ni veliko menil za oblačno ali jasno nebo, tudi ne za meglo, ki so se zbirale od juga ali severa, ampak najbolj se je zanašal na svojega „psa“. V mladih dneh ga je bil namreč popadel Grebenov pes; ni mu storil kdo vé kaj hudega, saj se je rana zacelila v dobrem tednu, toda strah ali kaj, mu je pa le ostal v kostéh. Dostikrat ga je trgalo po nogi že dan ali včasih celó dva dni pred slabim vremenom. Ta njegov „pes“, kakor je imenoval trganje v nogi, bil mu je precèj zanesljiv vremenski prorok. To jutro ob pšenični žetvi se je torej jelo napravljàti k hudi uri.

„Nič ne bo sile, dekleta“, dejal je žanjicam; „kar brez skrbi bodite, moj „pes“ nič ne laja.“

Kotarjeva Urša pa, ki je že dva dni žela pri Petičniku ter se bila že naveličala, da je bilo joj, postavila se mu je brž po robu:

„E, oče, vaš „pes“ tudi ni nezmojljiv! Kako je bilo pa ono leto, ko vam je dež za pet vóz mrve cel teden močil?“

„Ne rečem, da bi popolnoma uganil in vselej napovedal grdo vreme“, zagovarjal je

Petičnik svojo izkušnjo, „vendar toliko je pa le res, da moj „pes“ več vé kakor vsi pratikarji.“

„Sv. križ božji! še točo bomo imeli“, prekrižala se je Urša, zakaj zablislilo se je, da je kar vid jemalo. Potem pa se je jela togotiti nad cerkvenikom. „Ta-le naš cerkvenik pa tudi nič ne gleda na meglo! Zakaj ne zvoni megli? I, najbrž kje pije! Če bi imela jaz kaj bire dajati, to rečem, nič bi mu je ne dala in še oštela bi ga po vrhu. Le poslušajte, že grom bobni, pa še ne zvoni! In vendar je daleč na okoli znano, da naš veliki zvon prepodi vse meglo, naj bi bile še take.“

„Morda pa res ne bo brez nič“, pomišljal je po oblakih oziraje se Petičnik; „škoda bi bilo pšenice, ako bi jo dež namočil. Danes ste je že precej podrle, nekaj je še od včera; najpametnejše je, da jo spravimo pod streho. Samo voza ni nobenega praznega, hm, hm. Urša, ti menda najteže žanješ, pojdi, da zloživa jeden voz pšenice! Če bo tačas še previselo, lahko pripeljem še jedenkrat pred dežjem. Sicer pa jaz toliko zaupam svojemu „psu“, da se ne bojim dežja. Pa bolje drži ga, ko lovi ga. Urša Prvinova, daj brž še ti svoj srp, potem greva.“

Rekši je nabrusil še Prvinovi, ki je bila že drugo leto za deklo pri Petičniku, srp, nato sta pa odšla s Kotarjevo Uršo z njive. Tej se je kar samo smejala, ker ji ni bilo treba več žeti. Kaj si mislite; hrbet in vse boli, če mora

biti človek sklonjen od jutra do večera! Tudi ostale ženske, v Ljubljani pred frančiškanskim mostom najete, bile bi šle rade podajati snopje, ali gospodar je rekel jedini Urši; kaj so hotele? Prvinova pa ni bila Urši kar nič nevoščljiva, saj je vedela, da bi ne bilo dobro, ako bi ne bilo nobenega domačega pri žanjicah: pol manj bi pozele. Če je pa ona pridno „naprej žela“, morale so se nekoliko prignati, da niso preveč za njo zaostale.

Po malem je grmel, vmes se je včasih zablistalo, pa oblaki so se le bolj hribov držali, da se ni vedelo, kaj še bo. Petičnik in Urša sta hitela skladati. Gospodar je kar molčal, Urši pa molk ni bil nič všeč, saj jo je težilo toliko stvari, ki so se neki zgodile zadnje dni. Polagoma je začela napeljevati pogovor nanje.

„Težka je letos pšenica“, oglasila se je stoječ na vozu in molč s podajčem Petičniku snop. „Veliko bodete namlatili, oče!“

„Če Bog dá, da vse srečno spravimo, ne bo slaba letina“, dejal je nagovorjeni ter opomnil Uršo, naj hiti, ker je obstala in poslušala. „Le brž podajaj!“

Ta se je predramila in slušala in zopet tudi dela:

„Pa čiste so vaše njive, čiste; kar nič smetij ni med žitom.“

„Letos ni, da bi dejal, brez plevela“, oporeka ji Petičnik. „Kokalja je nekaj ostalo med pšenico. Dokler je bila še majhna, ni se videl, pozneje bi se bila pa preveč pomečkala, če bi jo bil dal prebirati. Ej, lani, lani smo imeli čisto pšenico, kakor bi jo bili golobje izbrali!“

Kratek molk je nastal, no, za dolgo ne. Urši se je vnovič jezik ganil:

„Oče, ali ste že slišali, da je Pustotnikov Tilen kupil Prvinovo kočjo?“

„Nič gotovega še ne“, odvrne Petičnik na kratko.

„Meni verjemite, da bo res.“

„Že mogoče.“

„Pomislite, drugače bi mu jo bil pa Greben že prodal; saj veste, da tak volk na denar, kakor je on, ne bi čakal.“

„Nerad.“

„Zadnji ponedeljek je bil Prvinov v Ljubljani; naša Mica ga je videla, ki je imela nekaj gob prodati.“

„Če ni bil zaradi neke tožbe z Grebenovo Meto, kakor so pravili.“

„E, tisto ni nič. Meta ga še tožila ni.“

„Jaz sem slišal, da ga je.“

„Ni ga, ni! Saj je tudi Pustotnikov Mico srečal, prav tam pred luteransko cerkvijo.“

„Nekje je že Prvinov denar dobil, to je gotovo, samo kje, tega ne vemo.“

„Kočo je prodal, pa prav nikomur drugemu kakor Pustotnikovemu Tilnu. Zakaj je pa sedaj tako moški? Predvčerajšnjim je namreč rekel Micinemu Petru: „Novega gospodarja dobodete; po nedelji že pride.“ Povedati pa ni hotel, kdo je.“

„Ni neverjetno. Ali ti poznaš Tilna?“

„Kaj bi ga ne? Oh, pust je, da bi bil dober za strah v turščico!“

„Jaz si pa ne morem nič misliti, kakšen bi bil. Starega sem že večkrat videl, otroci mi pa niso nič znani.“

„Njegov brat Rok služi pri Malinarju — ta hodi mimo vas v cerkev: ali veste, kakšen je?“

„Dobro.“

„No, Tilen je ravno tak. Podobna sta si, da bi lahko jednega skril in drugega pokazal.“

„A tako?“

„Pravijo, da je strašno lakomen. Mizar je in neki dela vse noči.“

„Če res Pustotnikov pride v Okroglo, treba se ti bo seliti, Urša. A že kaj veš, kam pojdeš?“ podraži Petičnik nalašč Uršo, drugače je bil pa pričakovane izpremembe v vasi vesel. Gostači Prvinove kočje so mu bili že dalje časa trn v peti. Sumil je namreč, da marsikaka stvar roma v to kočjo, ki nima nobene pravice za to. Toda dokazati ni mogel, in zato je poprej in tudi sedaj molčal. Razveselila ga je zatorej novica, da bo odslej v koči nov gospodar. Naj bo še taka puščoba, da bo le pošten, mislil je sam zá-se.

Uršo je pa razjezilo, da bi morala iz kočje:

„Kam pojdem, vprašate?“ vpila je dosti glasno, „kam se bom selila? Nikamor, prav nikamor! Do sv. Mihela se ne ganem, če pride deset novih gospodarjev ali pa sto! O, tisto pa ne! Kakor je zmenjeno, tako bo ostalo. Do sv. Mihela nikamor!“

„Jezus, Marija! Urša! Urša!“ zakričala je ta hip Bremenčkova Mica od Prvinove kočje tako silno in otroci po Okroglem so jeli hkrati tako kričati in cviliti, da je Urša kar otrpnila. Petičnik pa, ki se je prav takrat stezal visoko v kozolec in je hotel brž pogledati proti Prvinovi koči, ki še sto korakov ni bila oddaljena, pade, kakor je bil dolg in širok, na tla.

„Bog se usmili“, zaječal je na tleh, nekoliko zamahal z rokami, potem pa obmolknil in obležal.

„Mica, Mica! o Mati nebeška! Mica, Mica!“ vpila je Urša na vse pretege. Še sama ni vedela, kdaj je prišla z voza. Vzdigovala je Petičnika, ali ni ga mogla spraviti kvišku. Krvi ni bilo videti nikjer, vendar mož je bil kakor mrtev. Zavedel se ni nič, samo prsi so se mu urno vzdigovale in težko je hropel.

„Ljudje božji, pomagajte! Mica, Mica!“ klicala je Urša na pomoč, pa nobeden je ni

slišal, zakaj vse, kar je bilo sveta v Okroglem doma, gnêtlo se je pred Grebenom okrog stare Grebenke.

„Obleko ji odpnite!“

„Z vodo jo močite!“

„Z jesihom ji drgnite sence!“

„Po gospoda, po gospoda!“

„Vsaj v hišo jo spravimo!“

„Nikar je tako ne tresi!“

„O Bog se usmili, čisto mrtva je!“

„Stopi no kdo po luč, da vsaj po krščansko umrje!“

„O usmiljeni Bog, taka smrt!“

Tako so vpile ženske in moški vse vprek. Vsak je ukazoval, svetoval, pomagal, kar je vedel in znal, stare Grebenke pa vse to le ni oživilo. Bila je mrlič.

Sedaj priteče še Urša po ljudi:

„Za pet krvavih ran vas prosim, pojdite pomagat! Petičnik je padel s kozolca in se je morda ubil. — Oh, kaj pa je stari Grebenki? Danes je za Okroglo res nesrečen dan! Ojej, jej!“

„Kaj, kaj? Petičnik se je pobil? ubil?“ vpraševali so se vsi najedenkrat. Kot bi trenil, ločili so se možje od gruč pred Grebenom in tekli proti Petičnikovemu kozolcu. Za njimi se je udril trop kričečih otrok in ženskih. Za sveto Katarino pa se je vedno huje bliskalo in grmelo.

„Kakor sodnji dan“, vzdihovala je Urša, ki ni bila med najzadnjimi.

„Ne stokaj v jednomer, ampak po vode skoči hitro“, zavpil je Sod nad Uršo, ko je videl, da je Petičnik nezavesten.

„Roko ima zlomljeno, poglej, kar opleta okrog njega, kakor bi ne bila njegova“, govoril je Prvinov Francè Sodu, s katerim sta opirala vsak na jedni strani Petičnika.

„Nikamor ne more sam“, dejal je Sod, „nesti ga bo treba domov. Snêmi, snêmi lestvico z voza, žito naj gre kar po tleh, saj se ne bo pobilo. Tačas ga bom že sam opiral.“

Prvinov je hitro storil, kar mu je velel Sod, razgrnil po lestvi nekaj snopov pšenične slame, potem so pa naložili nanjo Petičnika. Štirje so prijeli in nesli ranjenca domov. Kotarjeva Urša je že pritekla s piskrom vode in močila Petičniku glavo, druge ženske pa so pomagale pri strani, da ni padel. Niso še bili pri Petičniku, kar močno trešči, in vlije se huda ploha, da ni bil le Petičnik, ampak so bili tudi drugi v trenutku vsi mokri.

Pred vežnimi vrati se ustavijo, v hišo pa niso mogli. Nobeden ni vedel, kje je ključ. Preiskali so Petičniku vse žepe, pa ga ni bilo nikjer. Pregledali so po vseh oknih, pretipali vse koticke pred pragom, pa ga le niso našli. Petičnik je imel namreč navado, da je deval

ključ sedaj sem, sedaj tje, da bi ne vedel zanj vsak postopač in lahko prišel v hišo, kadar bi se mu zljubilo.

„Včasih je bil skrit ključ tudi v hlevu pod jaslimi. Še ondi poglejmo!“ svetovala je Urša sebi in drugim, in res je bil to jutro ključ le-tam.

Obilni dež, ki je tačas pral Petičnika, spravil ga je zopet k zavesti. Pa govoriti ni mogel skoro nič, tako se je pretresel in poškodoval pri padcu.

„Le brž v posteljo ž njim“, silil je Sod, „potlej bomo že videli, kaj bo še treba.“

Kmalu je ležal Petičnik v postelji, včasih motno pogledal okrog sebe ter povedal kaj nerazumljivega, včasih je pa zaprl oči in molčal.

„Da bi bil vsaj Nace doma!“ tožil je Sod. „Če se ne motim, šel je davi v malin, vsak čas mora priti.“

„Že podí, takoj bo tukaj“, potolažil ga je Prvinov Francè, videč skozi okno Naceta, ki je vozil v najhitrejšem diru.

„To se bo prestrašil!“ skrbelo je Soda.

„Saj bržkone že vé“, ménila je Urša.

„Taka novica se raznese po bliskovo hitro; stavim, kolikor hočete, da mu je že na potu kdo povedal“, trdil je Prvinov in pravo je zadel.

Petičnikovemu Nacetu je že pod vasjo pripovedovala stara Boštjančkova Jera, da so se mu oče pri kozolcu ubili.

„Veš kaj, huda je taka nesreča, ljubi moj Nace, no, pa boš tudi to pozabil. Nič se nikar preveč ne žalosti, saj boš še prej sam svoj gospodar. Bog vé, kdaj bi ti bili oče dom izročili.“

„Klepetulja zoperna!“ godrnjal je Nace, potem pa nagnal konja, da je moral skoro v najhujši klanec teči. „Morda pa ne bo take sile“, poskušal se je umiriti. „Ljudje le preradi več povedó, kakor je res.“

Doma mu je stopil Sod naproti ter ga jel pripravljati na neveselo novico.

„Nesreča nikoli ne počiva; vidiš, Nace, danes se je oglasila pri vas. Pa hvala Bogu, da ni hujšega!“ Tako ga je nagovoril.

„Kako je očetu?“ zvedel bi bil Nace najrajši vse v jedni sapi. „Ná, drži konja!“ vrgel je Sodomu pastirju vajeti v roke, sam pa šinil v hišo.

„Oče, ali me poznate?“ To je bilo njegovo prvo vprašanje. Petičnik je na lahko pokimal. Naceta je silno razveselil ta odgovor, saj mu je pričal, da očeta še ni izgubil.

„Ali pošljemo po zdravnika?“ popraševal je nadalje.

Petičnik je zopet s kimanjem naznanil, da je zadovoljen s tem.

„Kaj pa, ali naj pridejo tudi gospod?“ Zopet odgovor kakor poprej.

Nace seveda ni mogel pustiti očeta samega, zato je naprosil Prvinovega Franceta in Soda, da sta šla vsak z enim konjem: Prvinov v Ljubljano po zdravnika, Sod pa po duhovnika. Čeprav je lilo kakor iz škafa, vendar sta précej odrinila. Kadar je namreč sila, ni da bi se človek obiral in gledal na vreme.

Hudo je bilo pri Petičnikovih in vse narobe, posebno potem, ko je še žanjice nalive domov pripodil, vendar še veliko večja je bila zmešnjava pri Grebenu.

Sodovka, Bremenčkova Mica, Prvinka in še nekaj drugih Okrogeljank je prineslo mrtvo staro Grebenko v hišo. Samo manjši otroci so bili notri.

„Na klop jo denimo“, dejala je Prvinka.

„Kje je vendar kakšen človek, da jo hitro umijemo in preoblečemo, dokler še ni vsa trda“, gledala je Sodovka okrog sebe. „Moram sama v kuhinjo. Če je kaj kropa, najbolje je, da précej pričnemo.“

„Jaz pa tačas skočim po sveže perilo in nedeljsko krilo“, rekla je Prvinka in stekla proti domu.

„Kaj pa je tebi, da tu sediš? Ali imaš kaj kropa?“ popraševala je že med tem Sodovka v kuhinji mlado Grebenko. Le-ta pa si je podpirala glavo in jo čudeč se gledala, za kaj ji bo krop.

„Kropa bi rada, za kaj?“

„Ne veš še, da so se vaša stara mati na oglu hiše zgrudili in nanagloma umrli?“ strmela je Sodovka.

„Ves čas sem tukaj slonela. Mislila sem, da imajo otroci kak kavs med seboj, ker je bil tak vrišč in letanje“, odgovarjala je Grebenka. „Stara mati, praviš, naša? Tako hitro?“

„V hiši jih imamo. Pogledat pojdi! Ali bo s kropom kaj?“

„Drugi pisker je poln, kar vzemi ga sama!“ Nato pa je šla gledat mrtvo staro Grebenko. In gledala jo je tudi brez zanimanja, brez solzá.

Gospodar Greben pa je ob smrti svoje matere trdo spal. Šele vpitje in ropot okrog hiše ga je vzbudil. Nevoljen je pogledal skozi okno, kaj je neki, ravno v trenutku, ko so nesle ženske njegovo mater v hišo. Da je spanec précej pobegnil od njega, to je jasno. Urno, kakor malokdaj, je bil napravljen in brž potem zdolaj.

„Majhno manj razsajajte, saj to ne pomaga nič“, začel je najprej oštevati kričečo množico okoli mrliča. Potem je z osornim glasom spodil otroke iz hiše. Sedaj stopi šele k materi, po tipa žilo na roki in sicer preišče, ali je še kaj življenja v njej.

„Dom in svet“ 1896, št. 21.

„Nič ni, mrtva je. I, kaj pa je bilo“, obrnil se je vpraševaje po sobi, „da je — da so mati tako naglo umrli?“

„Kdo pa vé?“ odgovarjala je Sodovka. „Otroci so zavpili; ko prihitimo blizu, že je izdihnila. Bog ji daj dobro! Menda je šla od sedme maše.“

„Od maše, od maše“, nadaljuje brž Bremenčkova Mica. „Jaz sem jo videla skozi okno — danes me nekaj vije po životu, zato ne žanjem. Tu-le so jo pa otroci nekoliko dražili. Tinček tvoj — Greben — dobro vem, da je bil in pa, zdi se mi, tudi Pepa. Kaj sta ji rekla, nisem razumela, to pa sem brž zapazila, da se je rajnica razjezila. Potem pa ni bilo nič drugega, kakor sesedla se je, in mrtva je bila, tudi ganila se ni več.“

„Beži, beži, zaradi tega je umrla“, ugovarja ji Greben.

„Saj ne pravim, da je zato. Povedala sem, kako je bilo. Poprej čisto zdrava, potem pa kar hipoma mrtva.“

„Sedaj je že vse prepozno. Na oder jo napravite, kaj hočemo drugega“, je rekel Greben, potem pa hitro odšel od doma proti — Prvinovim. Njegove žene tudi že ni bilo v sobi, kar nekam se je izgubila.

„Lep sin to!“ rekla je Bremenčkova Mica, ker se ni mogla več premagovati. „Pa ga Bog že tepe. Kaj je še tega, ko je rajnico signal od hiše in dejal, da ne bo nikoli več prišla pod njegovo streho: glejte, sedaj jo mora pa imeti mrtvo doma.“

„To pa menda res ni golo naključje“, modrovala je tudi Sodovka, samo da ne tako glasno, kakor Mica.

„E, ljube moje, Bog ima dolgo roko, on doseže vsakega“, pritrjevala je rajnice prijateljica Špela.

Tako so ženice umivale mrtvo staro Grebenko z mlačno vodo, z besedami pa njenega sina.

Prvinka in Greben sta se pa med tem prav dobro počila pred Prvinom. Prejšnja je bila uprav zaprla večna vrata, ker ni bilo nikogar doma ter je bila s culico boljše obleke in perila namenjena h Grebenu. Naproti ji pride Greben.

„Ali veš, kje je ključ od materine skrinje?“ nagovori Prvinko.

„Po navadi ga je imela pri sebi“, odreže se ta, čeprav ga je imela sama v žepu.

„Daj, odpri, da pogledam, če je skrinja dobro zaklenjena, da kdo kaj ne odnese.“

„Sedaj ne utegnem. Pri nas je varno.“

„Jaz pa pravim, da odkleni! Od te ure je skrinja moja.“

„Naj bo, sedaj ne grem še jedenkrat nazaj.“

„Kaj, še svojega ne bom dobil?“

„Kajpak da boš, toda sedaj ne. Pozneje pridi, če hočeš!“

In Prvinka je odhitela h Grebenu, Greben pa k Sodu. Zopet je pil na tešče in na jezo. Najbolj ga je pa to grizlo, ker pri Sodu ni bilo ne njega ne nje doma, ampak sama dekla, ki se pa tudi ni več zanj menila, kakor le toliko, da mu je prinesla, kar ji je ukazal. Govoriti pa ni utegnila z njim, ker je imela dovolj opravka v kuhinji.

Tačas so se drugi vaščani zbrali pri Petičniku, kamor je že pripeljal Sod duhovnika. Malo potem, ko je bilo pri bolniku končano sv. opravilo, došel je tudi Prvinov Francé z zdravnikom. Ta je preiskal Petičnika, poravnal in obvezal zlomljeno levo roko ter potolažil Naceta, da bo bolnik v nekaj tednih že dober, če kaj posebnega ne pritisne. Res se je precéj pretresel, ali smrtne nevarnosti ni. Zato je Nace sam potegnil zdravnika v Ljubljano, Prvinov pa je bil sedaj prost in šel domov.

Grebenu pa to dopoldne še pri Sodu ni bilo obsedeti. Veliko in hitro je pil, potem pa divjal domov. Nič ni stopil v pritlično sobo, da bi pokropil mater ali kaj zmolil zanjo — tačas je bila že položena na mrtvaški oder — temveč zaprl se je v svojo sobo in jo meril s hitrimi koraki.

Začuje se trkanje na njegova vrata.

„Kdo je?“ zavpije, da se je Bremenčkova Mica, ta je namreč trkala, kar zganila.

„Sveč bo treba pri materi“, zakliče le-ta od zunaj.

„Saj res, na to še mislil nisem“, odgovori Greben in odpre. „Kje se bodo pa kupile?“

„I, kar cerkvene naj vzame, kdor pojde pogreb napovedat.“

„Reci, naj pride Meta gor.“

„Še ni prišla iz Ljubljane.“

„Ali je pozabila, kod se hodi domov?“

„Vedрила je najbrž kje in se tako zamudila. Tako nespametna ni, da bi v takem naliveu ne stopila pod streho; Bog, če jo je ujelo blizu hiš!“

„Pa Pepo poklič!“

Bremenčkova Mica je šla iskat Pepo, pa je ni bilo doma. Jezna je bila, ker je ni našla nikjer, in ne koraka bi ne bila storila za njo po vasi, da ni imela ob tem sebičnih namenov. Želela je namreč ostati pri mrliču za varihinjo in s tem prav lahko nekaj zaslužiti. Dolgo je vpraševala po hišah: „Ali ste kaj videli Grebenovo Pepo?“ predno jo je iztaknila pri Štefanu. Tam je bila v delavnici pri mizarjih in se pregovarjala s pomočniki in vajenci.

„Pepa, oče te kličejo, domov pojdi!“ ogori jo Mica.

„Sedaj ni nič dela doma, kaj bi pa radi?“ odvrne Pepa, in na vsem se ji je videlo, da jo nič ne mika slušati.

„Za staro mater pojdeš pogreb napovedat.“

„Kakor bi ne bilo razven mene nikogar pri hiši.“

„Oče so rekli, naj tebe pokličem.“

„Oh, kako so sitni!“

Ne rada, vendar šla je, Mica jo je pa spremljala prav v Grebenovo sobo.

„K cerkveniku in gospodu župniku pojdi in povej, da so mati umrli“, ukazuje ji Greben. „In da ne pozabim, sveče dobôdi.“ Ker je pa Pepa še vedno na svojem mestu stala, zadere se oče jezno nad njo: „Kaj pa stojiš in gledaš? Le hitro stôri, kar sem rekel!“

„Jaz nimam denarja za sveče“, oponese mu hči trmoglav.

„Cerkvene sveče vzemi pri cerkveniku, plačal bom jaz sam.“

„Kdo pa vé, kaj mislite?“ Počasi je odšla, pa ne še od hiše, ampak najpoprej se lepše obleč.

Bremenčkova Mica je sodila, da mora nekaj opomniti, kar je Greben pozabil, zato izpregovori: „Še to ji narôči, s koliko zvonovi naj zvoni in če bodeta oba gospoda prišla naproti.“ Pa podrezala je v sršenovo gnezdo.

„Nikar se ne vtikaj v vsako stvar! Naj naredé, kakor hočejo.“ Tako zarohni Greben nad njo in se obrne. Mica pa le ni hotela oditi, marveč še jedenkrat je odprla usta:

„Kako žensko bo treba naprositi, da bo čula pri mrliču.“

„Kar ti bodi, nekaj ti bom že vrgel za to, no, sedaj se mi pa spravi izpod nog!“

Mica je Grebenu izpolnila to željo, samo na tihem je godrnjala: „E, vse bi najrajši zdrobil! Boga naj zahvali, da mu kaj svetujem! Če bi jaz ne poskrbela, ležala bi njegova mati kakor beračica na mrtvaškem odru. Spravi naj jo pa vendar pošteno, saj je imela v hranilnici, da še ne vemo ne, koliko. I, bom že sama naročila cerkveniku, kadar jo pride ogledat; dobro, da je ob jednom tudi mrliški oglednik.“

Še bolje kakor Bremenčkovi Mici je bilo znano Grebenu, da ima njegova mati hranilnične bukvice za več kakor tisoč goldinarjev. Prav zato je pa tudi poprej tako silil v skrinjo. Kar se mu prej ni posrečilo, hotel je doseči sedaj in šel je zopet k Prvinovim. Bilo je odprto, Prvinka in Francé pa sta bila oba doma.

„Kje so materine stvari?“ povpraša neprijazno.

„Poglejte, danes jih pa vi iščete, kakor sem jih zadnjič jaz“, ponagaja nalašč Francé, „tam-le je vse: skrinja in kar vidite na njej in okrog nje.“

„Kje je pa ključ?“

„Jaz ga imam“, oglesi se Prvinka, „pa ti ga ne dam, dokler ne plačaš najemnine za te dni, kar je bila rajnica pri nas.“

„Le dajte ga, mati, le dajte“, prosil je Francè, „saj sedaj nisva več tako potrebna, kakor poprej, ko sem bil tu-le Grebenu dolžan.“

„No, na cekinih ležiš“, zbôde ga Greben.

„Tisto ne, vam pa le ne dolgujem čisto nič“, odreže se Francè ponosno. „Poleg tega pa — a čemu bi vam vse razkladal?“

„Mislim, da ne bo dolgo, da boš zopet pri meni moledoval za posojilo. Le ponižen bodi! Če danes nisi, takrat pa bodeš. Le potrpi še nekaj časa! DrugEGA ne boš imel, kakor pot, po kateri boš hodil, pa še tista ne bo tvoja.“

„Kakor bo božja volja“, zavrne ga Prvinka ter mu vrže ključ po mizi. „Ná, sedaj pa brž pograbi, kar si je mati prihranila! O, naj bi bila ona mogla narediti oporoko, tebi bi ne bila zapustila toliko, kolikor je za nohtom črnega! Saj tudi ne zaslužiš. A le imej; če ti bo kaj teknilo, tisto je pa druga.“

„Môlči, če hočeš, saj nimava več govoriti!“ In Greben odpre skrinjo in kmalu najde hranilnične bukvice. Spravi jih v telovnikov žep, zopet zaklene in se odpravi.

„Ogibala se pa midva teh stvarij ne bova dolgo; ako popoldne ne pride nobeden ponje, postavim jih ven.“

To so bile zadnje besede Francetove. Greben pa ni rekel ne bev ne mev, ampak nekako zadovoljno odšel, saj je dober kupček ogrenil po materi. Toda dasi ni odgovoril besedice Francetovemu pretenju, zapomnil si je je pa vendar-le dobro

Komaj pride domov, že poišče sina Jančeta, naj bi napregel in šel k Prvinovim. Ali noben človek pri hiši ni vedel, kje je.

„Kam jo je neki potegnil?“ hudoval se je Greben in stopil v konjski hlev, če bi bil tam. In res, Janče je spal na svoji postelji. Bilo je

blizu dvanajste ure. Konji — trije — niso dobili še nič jesti. Nastlano tudi niso imeli; istotako ni bilo zapaziti nikjer sledú, da bi jih bil kdaj kdo snažil. Vse to je bila naloga osemnajstletnega Jančeta in dveh njegovih nekoliko mlajših bratov. Toda oče ni nikoli pogledal, kaj počnó sinovi, le-ti so pa živino zanemarjali.

„Zlódejev postopač!“ zazmerja Greben nekrščanski svojega sina, „kako pa skrbiš za konje? Poldne je ura, pa še nimajo nič zobanja.“

Jančeta to robatenje hitro predrami, pa ne da bi storil, kar je bilo konjem treba, ampak, da je očetu ugovarjal:

„Vsega ne morem sam, naj pa še Lojze za kako stvar prime ali Tone.“

„Ti si starejši, ti si odgovoren!“

„Mislite, da sem neumen, da bi jaz delal, onadva pa postopala!“

„Brž, pravim, daj konjem zobanja, potlej pojdeš k Prvinovim po materino skrinjo.“

„Pojde že Tone ali Lojze.“

„Jaz ti že pokažem!“ Pri teh besedah hoče Greben sina s pestjo pokorščine učiti, a ni šlo. Janče skoči s postelje, in, predno ga je mogel Greben prestreči, bil je zunaj. „O saj se bodeva še srečala, še!“ pretil mu je oče, sin pa se mu je rogal:

„Ne tako hitro, kakor vi mislite. Le zapomnite si, kdaj ste me hoteli tepsti! Ne daste mi nikoli nič, samo delal vam pa tudi ne bom. Drugodi po svetu delavce plačujejo, ali ste slišali?“ Janče si pomakne klobuk na stran in se izgubi nekam po vasi. Greben pa je klel in iskal Toneta in Lojzeta, ki sta ga sicer tudi nerada slušala, a ustaviti se mu vendar še nista upala. Slabe volje sta slabo nakrmila konje in popoldne spravila materino pohištvo od Prvinovih domov.

Dva dni pozneje je bila Grebenova družina za dva uda manjša. Staro Grebenko so nesli na pokopališče, Janče je pa šel po svetu. (Dalje.)

Vzori in boji.

(Po prijateljevih pismih priobčil Jož. Ošaben.)

(Dalje)

55. Društvo naravoslovcev. — Za darvinizem! — Proč z vero! — Človek iz opice. — Profesorji na naši strani! — Napoleon. — Vseh svetih večer. — Na grobeh.

... listopada ...

Dragi prijatelj! Davi sem bil v cerkvi. Same črne maše! Kakor nalašč za moje dušno stanje: zakaj v moji glavi rojijo same črne, odurne

misli. In kako ne bi? Da si ti preživel vseh svetnikov popoldne takó, kakor jaz, javajne bi govoril drugače.

V petek popoldne sva bila s sošolcem Waldnerjem skupaj pri francoščini. Že dve leti mi govori o samem Renanu, katerega obožava. V petek pa me je skrivnostno povabil, naj pridem v nedeljo popoldne ob dveh k njemu, češ, da mi posodi, če bom hotel, francoskih knjig.

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Dalje.)

IV.

Enkrat sta mož in žena
Bila vkup zaročena.
Národna.

Petičniku se je polagoma boljšalo, iz postelje pa le še ni smel. Roka namreč še ni bila dovolj trdna, pa tudi sicer ga je bolezen za nekaj let postarala. Posebno glava, ali kakor bi bil rekel njegov zdravnik, spomin je precèj trpel pri padcu. Dolgi so bili bolniku dnevi, ker bi bil tako rad vodil delo na polju in senošetih; še daljše pa so mu bile noči, ker ni bil počitka nič potreben. Kaj čuda torej, če je v bolezní marsikatero stvar premislil in sklenil, katera mu poprej v zdravih dneh ni dostikrat prišla na misel.

„Že vidim, da sem stara kost“, pogovarjal se je nekoč v svoji bolezní sam s seboj, „in treba bo Nacetu izročiti gospodarstvo. Čemu bi se pehal in trudil, ko mi ni treba? Toliko sem že zboljšal pri hiši, da meni in njemu ne bo nič sile. Dolga ni nič, Miciko sem že izplačal takoj ob možitvi; no, Jaka, ki je sedaj pri vojakihi, pa od Petičnikovega posestva brez škode odnese par tisočakov. Naj jih le! Nacetu bo nevesta gotovo toliko prinesla k hiši. Nekaj imam pa še gotovine in v hranilnici za najhujše potrebe — è, da bi le kmalu mogel iz hiše, živelo se bo že, že.“

Kar je Petičnik mislil, povedal je tudi brž Nacetu, jedinemu svojemu otroku, ki ga je takrat imel doma.

„Trindvajset dnij že ležim, pa še ne morem nikamor“, tako je pričel. „Nace, kar oženi se, hiša ne sme biti tako dolgo brez gospodarja.“

„Ali précej?“ Sin se ni nič kaj upiral.

„Prej ko se, bolje je, saj vidiš, kako je. — Katero pa misliš vzeti?“

Sedaj je Naceta malo pogrelo. Že davno je sklenil, da bo Grebenova Meta njegova, ali pa nobena. To pa je tudi uganil, da očetu ta ne bo posebno po godu. Toda jedenkrat je bilo vendar-le treba izpregovoriti odločno besedo z očetom.

„I, kaj jo bom daleč iskal“, govoril je in gledal skozi okno, „kar pri Grebenu bom povprašal za — Meto.“

Petičnik je zmajal z glavo ter dejal:

„Silil ti ne bom nobene, toda če me hočeš poslušati, nikar te. Drugih, boljših imaš na izbiri.“

Nace je bil sicer poslušen sin, v srčnih stvaréh mu je pa vendar-le lastni vkus več veljal kakor očetov nasvèt. Zato je odgovoril: „Ako vam Meta ni všeč, druge pa ne bom iskal. Rajši ostanem tako.“

„Stari ljudje tudi kaj vemo, Nace“, poskušal ga je oče pregovoriti, „verjemi mi. Grebenovi otroci niso vajeni dela, Meta še posebno ne. Če pa pri kmetiški hiši dandanes ne delajo vsi brez izjeme, hiša peša in hitro propade. Poglej, kako lepo je sedaj pri nas: z vsem potrebnim blagom smo založeni, samo pridnih rok manjka, in lahko rečem, da boš za nekaj let prvi mož v Okroglem. Sedaj je še Greben prvak, pa ne bo dolgo.“

„Kaj mi pomaga še tako pridna žena, ako mi je zoperna?“ branil se je Nace. „Saj dobro dela in gospodinji tudi dekla lahko.“

„Tisto je že res, prav ta-le Prvinova Urša je v tem oziru vse pohvale vredna; vendar žena vse drugače sodi in dela. Urša je poštena, delavna, da malo takih, ali moja rajnica je bila pa le drugačna. — Ali ti Bezeljakovih deklet ni nobena všeč? Te bi ne prišle praznih rok k hiši.“

„Hm, Bezeljakove, nič ne rečem. Samo zame ni nobena.“

„Nace, saj bi se je sčasoma privadil. Nikar ne misli, da mora biti že pred zakonom posebna ljubezen med možem in ženo. Včasih to še dobro ni. Saj si že slišal, kako govoré: prej ljubezen — potlej kljubezen.“

„Oče, le še nekaj časa sami gospodarite.“

„Jaz nisem več za gospodarja. Le ti se oženi, pa izmed Bezeljakovih katero vzemi; le slušaj me, lahko boš živel z njo. Meto si pa iz glave izbij. Za našo hišo ni; za gosposko bi bila, da bi samo posedala in postopala in pohajkovala. Zveze z njo bi se ti kmalu kesal, še predno bi leto minulo. Morda bi sedaj leto že tako govoril o svoji ženi, kakor tisti, ki je dejal: „Prvo leto bi jo bil najrajši snedel; drugo leto mi je bilo pa že žal, da je nisem.“ Nace, poslušaj me.“

„To je težko, oče.“

Nehala sta za jedenkrat. Nace je šel po opravkih v nadi, da se oče omeči, Petičnik pa je tudi upal, da Nace premeni svoje misli.

Nekaj dnij sta oba molčala o ženitvi in bi bila morda še, da ni kar najedenkrat Prvinova Urša službe odpovedala, ker se bo — možila.

Prejšnji dan je namreč prišel v Prvinovo kočo njen novi gospodar Pustotnikov Tilen. S seboj ni pripeljal drugega kakor mizarsko orodje in skrinjo. Kaj je imel v njej, tega ni vedel nihče.

Kotarjeva Urša in Bremenčkova Mica sta ga skrivaj opazovali pri oknu, ko mu je oče pomagal razkladati, in že sta pripravljali ostre besede zanj. Prav trdno sta bili namreč prepričani, da ji bo podil iz koče. Toda varali sta se. Tilen in njegov oče sta zložila vse pred prag, potem se pa prav kratko poslovila:

„Dobro gospodari, Tilen.“

„Z Bogom, oče! Mislim, da bom.“

Nato gre Tilen h gostjama.

„Odslej nas bo pa več v koči“, nagovori ji; da bi morali proč, tega še ne omeni ne. Uršo in Mico je kar jezilo, ker nista mogli stresti jezbe nad njim.

„Več, več“, ponovi nič kaj lahko Micin jezik.

„Plačevali bodeta, kakor doslej, če sta zadovoljni“, pogaja se Tilen.

„Saj do sv. Mihela je že plačano“, ponese se Urša, češ, nekaj pravice imava tudi medve.

„Jaz bom na ‚onem koncu‘, samo okna bom še naredil do zime“, pripovedoval je novi gospodar svoj načrt strmečima Mici in Urši. Na ‚onem koncu‘ je bilo namreč do tega časa tako zapuščeno in zanemarjeno, da je bilo vedno prazno. Oken ni bilo, peč je bila na pol podrt, koti pa so bili polni pajkovih mrež.

Gostji sta bili kmalu predrugečeni. Poprejšnji nasprotnici Tilnovi sta mu posodili metlo, da je nekoliko posnažil, in še sami sta mu pomagali čediti. Pozneje sta mu tudi posodili nekaj drv, da si je skuhal kosilo.

„Saj ni napačen, Mica“, trdila je Urša sogostji, ko sta bili sami.

„Res — ni taka puščoba, kakor sem si mislila“, odgovarjala ji je Mica.

„Kam pa je sedaj šel?“

„Kdo vé.“

„Ali si videla, piskre je s seboj pripeljal.“

„Varčen človek! Kaj praviš, ali bo dal kaj mizarskih odpadkov, ki so prav pripravi za podžiganje?“

„Če se mu ne bo zdelo škoda. Veš kaj, ti — včasih mu bo treba kaj postreči.“

„Ponudi se mu za kuharico.“

„S tem bi se mu prikupila, prav praviš.“ In tako sta nadaljevali in ugibali o Tilnu in o ugodnostih in sitnostih, ki bodo zaradi njega v Prvinovi koči.

Tilen pa je poiskal ta čas Prvinovega Franceta ter ga nagovoril, da je šel z njim v senožet. Po potu sta malo govorila; ko sta pa prispela pod senčnate lipe na okrogelskih trav-

nikih, postoji Tilen, prime Franceta za roko ter ga vpraša:

„Francè, kaj se ti zdi, ali bi me vaša Urša vzela?“

„Urša?“ začudi se Prvinov, „kdo vé?“

„Meni bo treba gospodinje. In jaz bi jo dobil rad kar précej, da bo jedenkrat konec sitnostij. Sedaj sem se selil, te prepise sva imela: še oženil bi se rad, potem bom pa lahko delal. Francè, povprašaj Uršo, kaj poreče.“

Prvinov bi bil že zadovoljen z ženitvijo, če bi bila Urša tudi: ali dote ni imel pripravljene. Zato Tilnu ni nič obljubil, temveč premišljujoč zrl proti nebu.

Tilen je uganil, kaj tišči Franceta, zato mu tudi précej reče:

„Za doto ti rad posodim, ako hočeš. Kadar pojdeva pisma delat, narediva ob jednom dolžno pismo.“

„Že dobro, še danes bom govoril z Uršo.“

„Če ne bo odrekla, pa mi takoj povej; v petek gremo lahko že oklice napovedat.“

Tako se je Pustotnikov Tilen ženil in oženil. Prvinov je govoril s sestro, ki je bila brž pri volji. „Zmerom ne morem služiti“, dejala je; „iz Okroglega ne grem rada, in sedaj imam priliko, da bom gospodinja celó v domači koči. Tilen je res bolj pust, pa denaren in priden. Le reci mu, da ga vzamem.“ Še nekaterikrat je Francè govoril s Tilnom in sestro, in dogovorjeno je bilo. Zato je pa tudi Urša pri Petičniku službo odpovedala.

Petičnikovim je bilo ženske silno potreba, ker sta bila samo Nace in njegov oče pri hiši. Prvinova Urša jima je torej s svojo odpovedjo napravila zmešnjava. „Kdo bo kuhal, krave molzel, pral?“ mislila sta si oba. „Z najetimi ni nič. Ali bo človek vsak dan drugi razkazoval posode in shrambe ter pripovedoval hišne navade? Gospodinje pogreša biša, gospodinje.“

Po večerji je šla Urša posodo pomivat, Nace in Petičnik sta pa ostala sama v hiši: Petičnik še vedno na postelji, Nace za mizo.

„Če se bo Urša omožila, ti se pa oženi, in sicer kar hitro. Urša od hiše, nevesta k hiši, pa bo vse dobro.“ Tako je besedil Petičnik, Nace pa odgovarjal:

„Ne bi bilo napačno, samo nič ne bo, ker se Mete branite.“

„Glej, da je ne pusti“, jezil se je Petičnik po tistem, „pa kaj hočem? Kakor si bo postlal, tako bo ležal.“ Na glas pa je dejal: „Trpel boš ti dalje, kakor jaz, če ne bo dobra gospodinja. Tudi mene bo sicer bolelo, če bom moral gledati nered in nerodnost; no, pa dolgo že ne bom. Tvoja glava, tvoj svēt. Denarja ti lahko dam, pameti pa ne. Samo to pa rečem: Ako me bo grdo gledala in slabo opravljala

gospodinjstvo, po meni vidva ne bodeta dobila čisto nič. Kakor veš, imam nekaj v hranilnici; dolgo njivo in krivo senožit bom pridržal sebi za užitek — kaj ne, to je nekaj vrednosti, pa da ti danes povem: vse to bo Micino ali Jakovo, če ne bosta, kakor se gre.“

„Saj me bo Meta slušala. Videli bodete, da vam bo Meta stregla. Tako za nič pa tudi ni, da ne bi znala kar nobene stvari“, zagovarjal je Nace izvoljenko svojega srca.

„Le vzemi jo tedaj. Jaz ne branim nič. V zgornjici bom; kar sem si izgovoril, sem si izgovoril, potem pa delajta, kar hočeta in kakor hočeta. Veselilo me bo, ako bo, kakor so drugi. Ako pa ne bo, potrpej bom še to, saj sem že dokaj, kar sem na svetu.“

Še tisti večer je vedela Meta, da bo v kratkem mlada Petičnica. Sedaj je tudi odpustila Prvinovemu Francetu, ker sta prav za prav on in njegova sestra provzročila njeno srečo. Poprej je prav resno mislila na tožbo, in da ji ni Petičnikov Nace ubranil, ne bi bila prizanesla Prvinovemu. Pa Nace jo je znal pregovoriti:

„Kaj se boš menila za to, kar si ljudje izmišljujejo?“ miril jo je. „Jaz vem, da si poštna, drugim pa nič mar.“

„Pa vendar — dobro ime mi mora povrniti!“ srdila se je Meta še vedno.

„Če to stvar bolj na miru pustiš, manj bo govorjenja, zlobnega in dobrega. Brez nevoščljivcev ne bomo nikoli.“

„Naj pa bo, kakor hoče“, udala se je na posled, da odstopi od tožbe. Popolnoma mu pa le ni odpustila, ampak sklenila, da ga nikoli ne pogleda, če bi bilo, ne vem, kaj. Ta večer šele ni bila več huda nanj.

Okroglašani so k Sodu redno donašali svoj drobiž, ti za pijačo, oni za olje, sol ali kavo, ravno tako, pa so tudi tje dohajali z dnevnimi novicami. Še predno sta bila prihodnjo nedeljo oklicana Petičnikov Nace z Grebenovo Meto in Pustnikov Tilen s Prvinovo Uršo, vedel je že Sod, da se bo Prvinov Francè oženil.

„Ta pa, ta!“ oporekal mu je mizar Štefan.

„No, verjemi ali ne verjemi: vse je že zmejneno. Petindvajset let je stara, dvanajst sto ima dote in pa Ribničanka je. Čedna je, samo preveč po ribniško zavija; pri nas jo bodo oponašali.“ Tako je Sod razkladal najnovejšo novico.

„Kaj ne poveš!“ Štefan ni mogel prav verjeti, pač pa je pil. „Če pa ta ni bosa, priženil bo več kakor Petičnikov.“

„Da, več. Grebenova bo imela samo devet sto.“

„Premalo ji je dal Greben, le škoda, da se tako baha.“

„Če se natanko premisli, ni tako malo. Primojdevet, vsakemu otroku po devet sto, ko jih ima polno hišo, to bo nekaj razdal.“

„Janče ne bo dobil nič. Pravi, da ga nima več za svojega sina, odkar mu jo je po svetu popihal.“

„E, to se bo še vse poravnalo. Ko se Janče na ptujem nastrada, pribrisal jo bo domov, in Greben bo vse pozabil.“

„Slabo poznaš Grebenove ljudi: Janče je trmast kakor stari; oče pa tudi ne pozabi z lepa, kar je komu pretil.“

„No, ne vem.“

„Postavimo se pa — v Okroglem! Tri ženitnine kar ob jednom!“

„Vsaka vas ne zmore kaj takega.“

Seveda da tudi ženstvo okrogelsko ni imelo miru ob teh ženitvah. Marsikatero so rekle, zlasti o Grebenovi Meti, ali resnično, ali izmišljeno, to jim ni delalo preglavice.

„Pa ga je le dobila, ta navihanka!“ hitela je Bremenčkova Mica.

„Petičnik ima roke zvezane“, hotela je vse najbolje vedeti Kotarjeva Urša. „Ali hoče biti sam z Nacetom?“

„Koliko so neki plačali za pisma, ker je notar prišel na dom?“

„Zastonj ni bilo, pa saj lahko dá, ker ima.“

„Oh, kaj ne, Petičnikov in Grebenova se bodeta vzela, pa še ženitovanja nič ne bo!“

„Res, kar natihome bodo naredili.“

„Menda zaradi Mete, če je resnica, da ni vse ž njo, kakor bi imelo biti.“

„Ne; sedaj pravijo, da so bile tisto prazne čenče, ampak Petičniku se neumno zdi, da bi pol dote zajedli in zapili.“

„Poglej, kako ga Nace rad sluša! Pa saj ga mora, za tako lepo senožit in njivo je že vredno majhno samega sebe zatajiti.“

„Ali dolgočasno bo, prav kakor bi ne bilo poroke.“

„Vendar, če se natanko vzame, kakor je, prihranilo se bo le veliko.“

„Mislim, da se bo. Naj bi imel Nace kakih dvajset parov svatov in naj bi se gostili tri dni, kakor se po večjih svatbah, to bi šlo mesa in vina!“

„Medve bova imeli pa ženina v hiši, in vendar ne bova ženitovanja nič deležni.“

„Da bi vsaj pri Sodu napravil, bilo bi že še. Ker bo vse kar pri cerkvi, še gledati ne bova mogli.“

„Čudni ženini so sedaj!“

„Kdo bi jih razumel!“

Tako je šlo brez konca in kraja, ker jima marsikaj ni bilo všeč. Več užitka je pričakoval Micin Peter. Prvinov Francè ga je namreč naprosil za strežaja, in Peter je vedel, da ga bo

pri tem poslu pač doletela kaka drobtinica svatbenih sladkostij in dobrot. Jedinu Prvinov je sklenil, da se s pičlim številom povablencev povese na dan poroke do večera na svojem domu. Posebno razsipati ni hotel, prav brez nič pa tudi ni maral slaviti svoje poroke.

Napočil je dan poroke, lep, jasen dan, toda končal je drugače, kakor so mislili svatje in drugi ljudje.

Ob devetih je bila poroka vseh treh parov s sveto mašo. Po poroki so šli vsi k Roku poleg cerkve. Petičnikov Nace je izpil s pričama in Meto nekaj litrov vina, potem pa šel z novoporočeno ženko na železnico: šla sta na božjo pot k Mariji Pomagaj na Brezje, odtod pa na Bled. V dveh dneh sta namerjala vse opraviti. Nekateri so brusili jezike nad njima, pametnejši pa so dejali, da sta prav storila, češ, bolje se bodeta na božji poti Bogu priporočila za srečo v zakonu, kakor bi se s plesom. Splošna pa je bila govorica, da take še ni naredil nobeden v Okroglem.

Pustotnikov Tilen je obsedel s svojimi svati pri Roku. Prvinov Francè pa se je odpeljal z godcem in svatovsko družbo domov. Dobro so se imeli ta dan pri Prvinovih in vsi so bili veseli. Francetu je sicer že štiri dni jako nagajal desni palec: imel je črva na njem, in ta strašno boli. No, v splošnem veselju je pozabil bolečino, saj se je nadejal, da bo odslej lahko, če ne brez skrbi, vsaj precéj dobro gospodaril.

Ob petih popoldne je bilo. Nevestini svatje, Ribničani, so že drugič peli „ribniško“, kar je bilo Okrogljanom posebno všeč. Večkrat so sicer že slišali to pesem, pa še nikdar v pristnem ribniškem narečju, kakor ta dan. „Vre, vre, vre, mi smo Ribničanje“, popevali so prav krepko, kar prilomasti med svate z litrom vina Micin Peter in zavpije: „Gorí, gorí!“

„Kje? kje?“ povpraša vse brez razločka, pevci utihnejo in vse se zažene vèn.

Prvinov hlev in skedenj sta bila v ognju. Najedenkrat je bilo skaženo veselje. Vsak je hitel, da pomaga in pogasi, kar more. Ženin skoči brž v hlev in izpusti živino, drugi pa so oteli vozove in nekaj orodja iz skednja. Toda seno, slama, otepi in poslopje je zgorelo. Sreča, da ni bilo vetra, drugače bi ne bilo mogoče hiše ubraniti. Mračilo se je že, ko so po večjem pogasili.

„Ubogi ženin, kako te nesreča preganja!“ tolažil je Sod ženina.

„Kakor je božja volja“, odgovoril mu je Francè; „Bog, da ni nastal ogenj po noči in da je le živina rešena!“

Nevesta pa je stala pod jablano na vrtu in jokala. In kaj bi ne? Précej prvi dan na novem domu, pa jo zadene takšna nesreča!

„Kako se je neki užgalo?“ pozvedoval je sedaj Francè.

„Kakor vselej: otroci so zažgali!“ hudoval se je Micin Peter. „Smrkovci so svalčice kadili na skednju in ogenj zatrosili. Grebenov Tinček vem da je bil med njimi. Tako sem mu prislomil, da se je dvakrat prekopicnil, pa kaj sedaj pomaga!“

Greben, ki je tudi prišel na pogorišče, je slišal te besede in hitro napadel Petra:

„Kaj si ga videl?“

„Videl ravno ne, na skednju je pa bil in svalčico je kadil“, odreže se le-ta pogumno.

„Ako nič gotovega ne veš, mólči! Vsi pijani tavate okrog, sami ste krivi ognja, sami! Moje otroke pustite v miru!“ obdeluje nato Greben Petra in vse druge.

„Ali ste nas vi videli?“ postavi se mu sedaj po robu nevestin brat. „In ker nas niste videli, zato pa molčite vi! Pijanega pa med nami ni nikogar!“

„Tako je!“ pritrdi mu Peter. „Misli, če je bogat, da mu še resnice ne sme nihče povedati.“

„Kaj boš jezikal, berač!“ reče Greben Petru zaničljivo ter odide.

„Nikoli te nisem še nič prosil in te tudi ne bom, ker vem, da bi nič ne dobil. — Veš, Greben, to si pa zapomni, kdaj si mi rekel berač! Peter včasih kakšne stvari ne pozabi.“

Francè ni govoril ta čas nič. Prepirati se ni maral, pa saj tudi vse govorjenje ni nič koristilo. Živino je ukazal privezati h kozolcu, potem je pa povabil gasilce in svate na kozarec vina, češ, sedaj smo ga bolj potrebni, kakor poprej. Še so sedeli nekaj časa za mizo, toda dobra volja se ni hotela več vrniti med nje. Sod si je prizadeval, da bi družbo razvedril, pa se mu ni nič kaj posrečilo.

„Bog te živi, Francè!“ napil je ženinu. „Vsak nekaj ti bomo pomagali, pa si bodeš kmalu popravil. Le pogum in nič bati! Če se je prav slabo začelo, saj je pozneje še vedno lahko bolje. Bog živi!“ Trčili so in godec je zagodel, nevesto so pa solze polile. Žalostna svatba!

Pustotnikovemu Tilnu je pa ta požar koristil za nekaj goldinarjev. Brž, ko je začelo bít plat zvoná, in so zagnali glas: „V Okroglem je ogenj!“ nehala je njegova svatba. „Plačat pridem jutri“, naročil je Roku, potem pa hitel domov; toda njegova kočja ni bila v nevarnosti. Tudi njegova nevesta je jokala zaradi bratove nesreče, tako, da sta se dan svoje poroke brez dvoma najboljšje zabavala Petičnikov Nace in njegova Meta, ker o nesreči nista nič vedela in ju tudi zadela ni. Dopoldne jih je

mnogo sodilo nasprotno, a resnično je, kar so trdili že stari, naj dneva nihče ne hvali pred večerom.

V.

Gôri, gôri, Toman star!
V našem borštu luč gorí
Za gotov' se čud' godí.

Národna.

Okrogelski Sod je najbolj ljubil one vaščane, ki so mu dali največ skupiti. Pustotnikov Tilen pa je že dva meseca živel v Okroglem, toda s Sodom še nista imela prav nobene kupčije. Tilen je namreč povsodi gledal na krajcar. Dobička ni dajal Sodu, marveč naklonil ga je rajši sebi in zato kupoval sol, kis in podobne stvari v Ljubljani na debelo. Pijanec pa tudi ni bil, in nikoli ga potemtakem ni bilo k Sodu.

Le-ta ga torej ni mogel, in če se je pogovor sukal o Tilnu, rad je rekel katero zoper njega. Sod je zvedel veliko novic, to je bila resnica; mnogokrat si je pa kakšno tudi kar na lepem izmislil, kakor mu je kazalo. Vselej ločiti, kaj je drugje zvedel, in kaj je uganil sam, bilo bi silno težavno. Tako menda pač ne bo nikoli dognano, ali je lagal ali je resnico govoril, ko je pripovedoval o Tilnovem odhodu od doma.

„Kar ni bilo pribitega, prav vse je pobral in stlačil v skrinjo: dve leščerbi, nekaj srpov in celó vse žlice. Oče mu ni branil, ker je vedel, da bo vsega gotovo potreboval pri hiši, kjer ni drugega kakor gole stene; samo za žlice se je zvečer jezil, ko ni imel s čim močnika jesti. „Jedno žlico naj bi mi bil pa vendar pustil“, dejal je in pil močnik.“ To dogodbo je Sod nekaterikrat povedal in kmalu se je prijel Tilna priimek Žličar. Nobeden človek mu ni rekel več ne Tilen, ne Pustotnikov, temveč vse vprek ga je klicalo za Žličarja — kajpak, če ni slišal. Zvedel je pač, kaj si pripovedujejo o njem, pa se ni zmenil za take marnje. Sploh je živel tako, kakor bi mu bili vsi Okrogljani ptujci. Govoril je le najpotrebnejše stvari, delal pa pridno in neprenehoma, kakor bi bil železen.

Pa da je bil drugačen, kakor drugi Okrogljani, to se ljudem še ni tako čudno zdelo, ali da je tudi Urša, njegova žena, tako samosvoja postala, ni jim šlo nikakor v glavo. Sod je trdil, da je puščoba nalezljiva. No, Urša še nikoli ni bila posebno živa, toda odkar je bila Tilnova žena, hodila je čisto svoja pota. Zjutraj je možu skuhala, če mu je — znal si je namreč tudi sam — potem je pa po navadi hodila delat h Grebenu. Po večerji pa se je vračala zopet domov ter prinašala toliko prihranjenega kruha, da ga je imel še mož zadosti. Tako je nekaj prislužila ona z delom, nekaj pa on z

mizarstvom. Po pravici so torej govorili, da je Žličar denaren. Koliko ima, tega sevé ni mogel povedati nihče. Pa saj tudi niso vedeli, kje kupuje krompir, kje dobiva moko in druge take reči, in zato jih je še bolj mikalo njegovo skrivnostno ravnanje.

Mnogokrat so povpraševale ženice Kotarjevo Uršo ali Bremenčkovo Mico, kako in kaj je z Žličarjem, pa še ti dve nista zadovoljili njih radovednosti.

„Vsak v svojem koncu smo in se ne menimo drug za drugega“, odgovarjali sta kar na kratko.

Micin Peter je pa še bolj molčal. „Naj počne, kar hoče“, ogibal se je vsem vprašanjem, „jaz sem vesel, da me ne moti, za njim pa ne gledam.“

Nekega jutra je bilo na zidu in na vratih Prvinove kočice naslikanih vse polno žlic. Okorna roka pa ni podpisala svojega gospodarja, zato je ostalo neznano, kdo je hotel tako hudomušno olepšati Žličarjevo stanovanje. Najbrž je to storil kak radovednež, ki pa ni zvedel, kar bi bil rad. Tilen se ni nič jezil, nič brisal, ampak pustil, kakor je bilo, ter s tem mirnim vedenjem dosegel, da slikar ni več ponavljal svoje umetnosti.

Tilen ni zahajal v družbo, zato so pa kmalu drugi hodili v njegovo kočico, zlasti zvečer. Takih ljudij šteje namreč vsaka vās več kakor dovolj, ki radi vzamejo denar na posodo. Tudi Okroglo ni bilo brez njih. Ti so torej Tilna ali Žličarja hodili prosit posojila. In on je posojeval ter za vračilo prejemal žito ali moko ali kar je bilo, samo, da je bilo več vredno kakor posojeni denar. Če ni bilo drugače, kupil je tudi kako stvar, samo ta napaka se ga je držala, da ni hotel drago plačevati.

Jesenskega večera je bilo; prav zgodaj se je naredila tema, pa gosta tema. Mizar Štefan, ki je bil žejen večkrat, kakor je bilo prav, in je za gašenje svoje žeje več potrosil nego prislužil, čakal je komaj teme. Ko se je dobro stemnilo, nesel je k Žličarju vrečo pšenice prodat. Da bi ga nihče ne videl in ne srečal, šel je prav za Grebenovim skednjem; na ovinku Prvinove kočice se mu je zdelo, da nekaj šumi tam med češpljami. Ozre se tje, in lasje mu stopijo po koncu.

Bled, suh obraz v beli péči se je vzdigal kakor duh tiho proti strehi. Skozi odprtine pri očeh in ustih pa se je svetila mōtna luč. Štefan se ni bal vsake sapice, pred to prikaznijo pa je vendar le zamižal. Še jedenkrat se je ozrl, pa ni videl nič več.

„Bog daj vsem dušam v vicah večni mir in pokoj!“ zašepeče, potem pa smukne, kot

bi ga veter nesel, v kočo, da v temni veži prevrne škaf vode.

„Kdo je?“ oglašila se z jednega konca Tilen, z drugega Bremenčkova Mica.

„Jaz sem“, reče Štefan brez sape, „pa vam povem, da me je strah. Tam-le za ogrom sem videl čudno glavo, ki je nekako rastla in brž nato izginila.“

„Béži, béži!“ zavrne ga Tilen. „Kaj kvasiš o strahovih! Meniš-li, da smo tako lahkoverni?“

„Reci mi bojazljivec ali šema ali kar ti drago, jaz pa le trdim, da je bil strah.“

„Kakšna glava pa je bila?“ pozveduje Kotarjeva Urša.

„Ženska, bolj starikasta“, pripoveduje Štefan.

„Oh, Mica, kaj, če bi stara Grebenka nazaj hodila?“ reče Kotarjeva Urša.

„Lahko, čisto lahko, ker je tako nanagloma in neprevidena umrla. Ni bila hudobna žena, pa nekaj ima vsak človek slabostij. Saj še pravičnik sedemkrat greši, kakor nas učé v cerkvi“, sodila je brž Mica, češ da bi utegnila biti ta prikazen rajna Grebenka.

„To ni nič, poglejmo, da vidimo, kaj je“, silil je Tilen.

„Strahove bi hodil gledat, taka predrznost bi bila pregrešna“, zavrnila ga je brž Kotarjeva Urša, in tudi njegova Urša mu je dejala, naj pusti vse v miru.

„Saj res“, udal se je, „če je kaj na tem, pokazalo se bo že še.“

„Nekaj pšenice bi ti ponudil“, pričel je sedaj Štefan, ki ga je strah minil.

„Noter stopiva“, povabil ga je Tilen. Ženske pa so šle v nasprotni konec.

„Urša, kaj pa ti misliš o tej glavi?“ izpraševala je Bremenčkova Mica Tilnovo ženo.

„Ne vem, kaj bi dejala“, dvomila je ta, „z onega sveta se ne pride tako lahko.“

„Jaz sem pa slišala“, pridruži se njenemu mnenju brž Kotarjeva Urša, „da je hujše priti iz večnosti, kakor bi bil premlet z desetimi mlinskimi kameni.“

„Molitve potrebuje rajnica“, pravila je svojo misel Bremenčkova Mica, „toda kdo pa kaj

moli zanjo? Greben? Saj še zase ne. Drugi pa tudi ne.“

„Le pomisli“, oglašila se je zopet Kotarjeva Urša, „koliko je pograbil po nji denarja, pa ni dal nič za maše. Če se res prikazuje, sedaj vendar ne bo tak, da bi ne pomagal materi iz vic.“

„Tak je, tak“, obsodila ga je Mica. „Meniš, da bo verjel? Nič, smejal se bo in še pogledat ne pojde.“

Tačas sta se pogodila Štefan in Tilen za pšenico. Prvi je bil že sicer namenjen k Sodu, sedaj se mu je pa dozdevalo, da ga veže dolžnost, da pové, kaj se mu je primerilo. Tilen ga je nekoliko spremil in potem še trenutek postal na pragu, da je dajal pogum Štefanu.

„Sod, veliko si že slišal, take pa še ne“, bahal se je Štefan v krčmi.

„No, le prav debelo se zlaži!“ podražil ga je Sod.

„Tisto bi bolje ti napravil, jaz nisem vaje lagati. Vendar novica je taka, da je še nismo slišali jednake v Okroglem.“

„Ali res kaj veš?“

„Gotovo. Pomisli — stara Grebenka nazaj hodi.“

Sod je počasno izgovoril vso novico in poudaril vsako besedo, potem šele je vprašal Štefana, kje je to slišal.

„Sam sem jo videl“, pripovedoval je Štefan dogodek za Prvinovo kočo, pa že dokaj pogumneje kakor v Prvinovi koči.

Še tisti večer so govorili po vseh okrogelskih hišah, da se prikazuje stara Grebenka. Marsikak očenaš so zmolili zanjo, precēj je bilo tudi strahú, in ta ali oni si ni upal sam iz hiše. Le Greben, ki je pri Sodu zvedel to novico, se ni bal. „Babje čenče!“ dejal je malomarno ter pil po navadi. Jednajst je že odbila, ko se je vračal domov, in prav zdelo se mu je, da se nekaj svetli tam v češpljah za Prvinovo kočo, a ni se menil za to. „Neumnost!“ zamrmral je odklepaje vrata in šel spat. Za rajno mater pa ni zmolil očenaša. (Dalje.)

Kako je?

(Slika. — Spisal P. Bohinjec.)

Za plotom se je upogibala njegova močna postava. Kopal je s skrhanim cepinom, da mu je pot lil raz čelo. Pa je položil cepin na stran ter metal z lopato nakopano gradivo. Z rokavom je obrisal pot, z dlanjo pa potegnil pod nosom. In zopet je hreščalo za plotom.

„Kako je, Grkav?“ povprašam ga čez plot. Sklonil se je po koncu, okrogli obraz se mu je veselo potegnil, in počasi je odgovarjal:

„A, ste vi? Tako, tako; za vas dobro, zame pa slabo. Majhna je moja ograda, in rad bi jo razširil. Ta-le griček je tukaj-le samo za na-

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Dalje.)

VI.

Ni vina brez pelina.

Nar. preg.

Vernih duš dan tistega leta je bilo lepo, pa silno mrzlo jesensko jutro. Zvezdice so se nemirno lesketale, kakor bi jih zeblo, pa tudi na pokopališču za župnijsko cerkvijo je migljalo vse polno lučic. Grob stare Grebenke je bil popravljen, in dvanajst svečic v podobi križa je gorelo na njem. Greben je vendar nekoliko poskrbel za materin grob, čeprav za dušo ni, zakaj na pokopališču ga ni videl nihče ne na praznik vseh svetnikov popoldne, ne naslednje jutro. Kupil je pa dvanajst sveč in naprosil Bremečkov Mico, naj z belim peskom posuje gomilo in vsadi svečice na grob. S tem je hotel ljudem jezike zavezati, ki so še vedno govorili, da hodi rajnica nazaj ter je gotovo v vicah, ker skopi sin neče dati za svete maše, dasi je toliko dobil po njej. Ob šestih zjutraj so bile v cerkvi molitve za rajnike, ljudje pa so tačas klečali ob grobéh in molili za svoje drage. Na grobu stare Grebenke ni bilo nikogar domačih, menda se jim je zdelo premraz; popolnoma zapuščen pa vendar le ni bil ta grob: rajnice prijateljica Špela in Bremečkova Mica sta bili prižgali lučice in prosili pokoja njeni duši. Po sv. maši pa sta se oddaljili z drugimi vred s pokopališča ter šli domov. Treba je bilo namreč hiteti z delom, ker se ni vedelo, kdaj pade sneg.

Posebno pridni so morali biti to jesen pri Prvinovih, ker niso imeli pospraviti samo poljskih pridelkov, ampak je bilo dovolj opravila tudi z zidanjem. Pa je šlo še vse nekaj srečno izpod rok. Seveda Francè je z nevestino doto še precèj lahko migal. Živina je bila že v hlevu, po večjem je bilo že tudi drugo dodelano, samo streha še ni bila pokrita. No, na vernih duš dan so dejali pa vendar-le opeko nanjo. Pa je bilo tudi delavcev! Pokrivali so kar z obeh stranij hkrati. Skoro vsi okrogelski otroci so podajali opeko. V mraku so zdelali.

Če je bilo mnogo vrišča med mladino že po dnevu, lahko si je misliti, kakšno žvrgolenje je bilo šele zvečer, ko so mladi delavci prejeli plačilo: vsak po pet krajcarjev v denarjih, kruha in medenega žganja pa, kolikor je kdo hotel in mogel. Samo ob sebi je umevno, da so bili pri taki nespametni večerji kmalu vsi

malo matevžasti. Začeli so se celó metati, saj je znano, da je pijanec vsak močen in pogumen. Ker so bili pa le prerazposajeni, in je dvema že tekla kri, jednemu iz nosa in iz zob, jednemu izza ušesa, jel jih je Francè spravljati domov. Šli so, pa kar skupno držé se za rame in vriskaje po vasi. Toda, kakor pogumni, utihnili so vendarle kmalu. Zagledali so namreč strah, o katerem so že toliko slišali, na lastne oči. Za Prvinovo kočo, pri tisti češplji na Grebenovem vrtu, kjer je mizarja Štefana prvič strašilo, prikazala se jim je čudna človeška glava in lezla počasi kvišku. To so zapili in jo ocvrli, kamor je kdo mogel! Seveda je bilo brž vse Okroglo po koncu. In sedaj še nekaj novega! V Prvinovi koči pri Žličarju je začelo goreti. Ko so pridrli sosedje gasit, o strahu že ni bilo ne duha ne sluha.

No, ogenj ni bil ravno nevaren: zgorelo ni drugega kakor nekaj suhih mizarskih odpadkov in ožgale so se Tilnu nekatere deske. Največ je trpela péč, ki je bila skoro vsa podrtá. Tilnu in vsem prebivalcem Prvinove kočje je bilo jako neljubo, da se je nabralo toliko ljudij. Pa bi se jih ne bilo toliko, da ni začela Kotarjeva Urša tako neznansko kričati. Toda kako bi ne! Tilnova žena Urša je kuhala za večerjo krompir, in Kotarjeva Urša je sedela na tnalici pred ognjiščem, pa najedenkrat pravi v peči „pf, pf!“ Žerjavica odskoči iz peči Kotarjevi Urši v naročje, peč je prav takrat tudi že prebita, in ogenj v Tilnovi delavnici, kamor se je sedaj skozi peč videlo iz veže. Kdo bi molčal, če se mu kaj podobnega primeri? Kotarjeva Urša že ni.

„Kako je pa ogenj nastal?“ povpraševal je Sod.

I, kako?“ govoril je za vse domače Micin Peter. „Peč je stara, pečnice so že kdo vé koliko let sprte med seboj, in ko je nocoj grča počila, izmaknila se je jedna ter padla v sobo. Nekaj peči je pa še Tilen poškodoval, ker je preveč hitro ogenj dušil.“

„Seveda, stara peč“, govorili so drugi.

„Skozi špranje bi vselej lahko pogledal, kaj bo jedel“, šalil se je Peter.

„Nove peči bo treba, pa to bo Tilen že zmogel“, dejal je Sod ter odšel, za njim pa tudi drugi, veselí se, da ni hujšega.

Vsi so verjeli Petrovemu dopovedovanju o početku ognja, jedini Petičnikov Nace se je muzal, seveda tako, da ga ni nobeden videl.

Doma pa sta imela takoj potem z očetom, ki je bil sicer že popolnoma dober, samo nekdanje gibčnosti in moči ni več imel, živahen pogovor.

„Oče, že vem, kam hodijo naša drva“, pripoveduje Nace očetu; seveda poprej mu je že vse razložil, kakšen požar je bil v Prvinovi koči.

„Jaz sem tudi zmeraj tako sumničil, da ti-le gostači nam posestnikom niso za drugo kakor za kvar. Ko je Pustotnikov kupil koč, nadejal sem se, da jih izžene: ná, pa je sedaj še slabše, kakor poprej. Žličar — naj bo, naj mu še jaz tako rečem, saj ni nič prida človek! — ima denar ter od te sodrge vse pokupi. Sedaj lahko prodajajo ukradeno blago, poprej so se morali bolj truditi in drugje spečavati, kar so nazumali — a sedaj naredé vse kar med seboj.“ Tako se jezi stari Petičnik, ki skrbi še vedno za vsako bilko pri hiši, dasi je za starega.

„Tožiti pa le še ne morem“, nadaljuje Nace, „vse bodo utajili.“

„Težko bi kaj opravil. Sicer pa, ali bi ti Micin Peter škodo poravnal? Tak plača, kakor vrabec proso.“

„No, pri hiši ga ne maram, če ne vem, kaj!“

„Zato pes ni nikoli nič lajal.“

„Ker je kakor domač. Tiger je pač hud pes in dober varih, pa Petra pozna kakor mene in ne bo zalajal nad njim, če bi odnesel še več.“

„Malo strahú bo pa le imel.“

„Mal spomin bo tudi Žličarju ostal za kupovanje ukradenega blaga.“

Ta pogovor bi bil nejasen marsikateremu Okroglemu, dobro pa sta vedela Petičnik in njegov sin, kaj govorita.

Od tistega časa namreč, kar se je razglasilo po Okroglem in daleč na okoli, da ne uživa večnega mirú rajna Grebenka, bilo je čuti po vasi, da je ukradena po noči ta in ona reč. Posebno Petičnikova drva so nenavadno hitro pohajala.

„Tat, ki ne hodi od daleč, porabil je sedaj priliko, ko se zgodaj na večer in po noči vse skrbno zapira“, sodila sta Nace in njegov oče. In ker Tiger ni nikoli po noči lajal, letel je sum najbolj na Micinega Petra. Ta je bil, kadar se mu je ljubilo delati, skoro vsak dan v delu pri Petičniku.

„Le stoj“, dejal je nekega dné Nace, „jaz ti že posvetim!“

Potem je navrtal več polén, nasul jih s smodnikom in zložil na skladovnico drv po vrhu. Dekli in Meti je pa naročil, naj jemljeta polena iz drugega kraja, da ne bi bilo doma kake nesreče. In res tatú je dobro splačal!

Meta je prinesla nato večerjo na mizo: mlečnato kašo. Odmolili so in posedli za mizo.

Med jedjo so pa preresetavali dogodek v Prvinovi koči in se smejali opeharjenim tatovom.

„Saj pravim in pa še rečem“, trdil je stari Petičnik ter pihal kašo v žlici, „da ni móči živeti brez polja in gozda; Žličar je mislil, da mu bo šlo, pa se je opekel.“

„Jaz pa le Urše njegove ne razumem“, govoril je Nace, držeč žlico po kmečki navadi obrnjeno proti skledi in naslonjen na dlan. „Pri nas je bila poštena, kako da se možu ne upre?“

„Doma ima vsak rad mir“, omenil je na kratko stari in zopet zajel.

„Mir —?!“ posmehnil se je Nace pikro; „sedaj pa ima mir!“

„E, še pomnila bo, kdaj je služila pri nas“, izpregovoril je oče; „kaj se je pa obesila temu ptujcu tako hitro na vrat!“

Sedaj je zaropotalo v veži, kakor bi se vse podiralo.

„Sveti križ božji!“ zgane se Meta, „kaj pa je?“

„Strah!“ zašepeče preplašena dekla.

„Menda je maček burklje prevrgel“, méni Nace, ker je bilo zopet vse tiho.

„Škoda, da ni več gospoda Blaža, ki so znali ‚panati‘; v Okroglem bi sedaj res koga potrebovali, da bi pregnal strahove“, pošali se stari Petičnik. Potem pa pristavi: „Nace, daj, pogledjva, kaj je bilo prav za prav.“

Nace odpre vrata, oče gre za njim, Meta in dekla se pa nič kaj ne upata v pol temno kuhinjo.

„Predrta reč!“ izpregovori prvi Nace, „pod kotlom sta kurili vedve tudi z onimi poleni!“

„Poglej no, vratca je skrivilo“, kaže stari Petičnik sinu.

„Meta, vi ste se zmotili“, opravičuje se brž dekla. „Najbrž ste prej-le nabrali drv tam, kjer so bila navrtana polena.“

„Oh, še mislila nisem na to“, odgovori; bilo je težko Meti.

Trije veliki lonci za prašiče so stali pred kotlom in bili ubiti. Dobro, da so bili prazni. Kotlu tudi ni bilo nič hudega, Meta menda ni prinesla več ko jedno izmed onih polén, ki so bila s smodnikom natlačena.

„O ti moj Bog pomagaj, da sem tako pozabljiva!“ vzdihnila je Meta. „Pa so šli trije dobri piskri!“

„Da le večje nesreče ni!“ tolažil jo je Nace. „Kaj to! Deset piskrov dam razbiti, samo da so jo tudi pri Žličarju izkupili.“

Pospravili so črepinje. Stari Petičnik sicer ni rekel nič, mislil si je pa le svojo. Kratko povedano: Meta mu še vedno ni bila všeč, čeprav je že mesec dni gospodinjala pri Petičniku ter mu tudi dobro stregla.

Nace se ni toliko pritoževal nad njo, po godu mu pa vendar-le ni bilo vse, kar je počela. Toda česar se človek nikoli učil ni, tega tudi znati ne more. In Meti je manjkalo reda in razumnosti, tako, da je imel Nace précej prve čase križ ž njo.

Petičnikova hiša je bila velika. Gospodinja je morala biti razumna in pridna. Meta pač ni bila kos svoji nalogi. To je kmalu izprevidela tudi sama. Kuhala bi že še bila, saj ni bilo veliko družine: ona, Nace in stari. Pa živine je bilo veliko. Pet molznih krav, dve telici in voliček. Dokaj dela! In ob tem je bilo treba še vsako jutro voziti mleko v Ljubljano.

„Nace“, potožila je Meta že prve dni, ko sta prišla z božje poti, „preveč je dela samo zame.“

„Prvinova Urša je oskrbela vse sama“, mislil si je le-ta, vendar žena je žena, zato jo je povprašal: „Kaj hočem še katero najeti?“

„Kadar bo na jesen slaba pot“, pravila mu je Meta, „treba bo dobiti kako žensko, da bo hodila z mlekom v Ljubljano in mi malo pomagala doma.“

Nace je bil ženi dober, zato je naprosil Bremenčkov Mico, da je hodila zjutraj mlest krave. Meta pa ji je velela storiti še to in ono, in kmalu je bila Mica malodane vedno pri Petičniku. Zastonj kajpak Mica ni pomagala. Za vsako delce je hotela biti plačana. Nacetu ženska ni bila všeč, nekaj zato ne, ker je bila prejezična, nekaj pa, ker ni bila nikdar dovolj plačana.

„Dekla bi bila boljša“, dejal je zato nekega večera svoji ženki, ko je ravno odhajala Bremenčkova Mica, noseč s seboj v predpasniku fiziolo in krompirja.

„Menim, da!“ pritrdila mu je Meta.

V Okroglem je bila za dekle trda, ker so bila vsa dekleta v smodkarni; Nacetu se je pa le posrečilo dobiti jo. Mlade Prvinke sestra je namreč prišla malo pogledat, kam se je primožila sestra. Všeč ji je bilo v Okroglem. Ostala je tri dni pri sestri.

„Kar tu bi ostala“, rekla je zadnji dan.

„Pa daj!“ silila jo je sestra in Francè tudi. Toda ker ji za plačilo ni ponudil nobeden nič, ravnala se je vse jedno proti domu.

Slučaj je nanese, da je prišel prav ta trenutek Petičnikov Nace vprašat Franceta, če bi mu posodil dve dolgi verigi, ker je bil namenjen z Micinim Petrom po drva, pa sam ni imel več kakor jedno verigo. Druga je ležala že tri dni pri kovaču, pa je še ni popravil.

„Zakaj ne?“ bil je Francè brž pripravljen; „kolikokrat si že ti meni kaj posodil!“

Poiskal je za staro kadjo v veži verigi in ji dal Nacetu. Mlada Prvinka in njena sestra sta ravno ta hip prišli iz sobe.

„Kam pa vedve?“ vpraša Nace.

„Sestro grem spremit“, odgovori Francetova žena.

„Tako ji je prirastlo Okroglo k srcu, da skoro domov neče“, podraži nalašč Francè.

„Naj pa tu ostane, če je kaj pridna“, ponagaja tudi Nace.

„O, saj bi koj tu služila, če bi se ji kje primerilo“, začne mlada Prvinka, „samo pri meni neče.“

„Saj nisem rekla, da bi ne“, brani se njena sestra.

„Hm, dekle pa jaz potrebujem“, pravi Nace pol v šali, pol za res. „Ako te je volja tukaj ostati, pri nas je že prilika. Kar zmenimo se, pa bo.“

Beseda je dala besedo, in prej kakor je sama vedela, bila je Prvinkina sestra zmenjena z Nacetom, da bo služila pri njem. Ni šla domov, ampak pisala je po delavno obleko in ostala v Okroglem. Kmalu se je privadila, saj dela je imela pri Petičnikovih več kakor dovolj; zvečer, posebno ob nedeljah, pomenila se je s sestro toliko, da doma ni pogrešala.

Odslej je bilo pri Petičniku že bolje. Nežika, tako je bilo dekli ime, je bila pridna in razumna in tudi z Meto sta se razumeli. Delo ni več zastajalo, vsaj žensko ne. Kar je bilo pa moškega, opravila sta Nace in Peter, no, stari je pa tudi še vedno migal in vse videl.

Stari Petičnik bi se bil že sprijaznil z Meto, saj mu je vsako opoldne skuhala črno kavo, katero je posebno ljubil, samo Grebenovih otrok, bratov in sester Metinih, ki so sedaj vedno hodili naslanjat se k Petičnikovim, ni mogel videti. Njemu sicer niso nič prizadejali, a to ga je jezilo, ker so vse pretaknili, in pa to, ker je bil vaje v hiši miru, ti so pa zmiraj vpili in se pričkali med seboj.

„Hencano vendar!“ togotil se je včasih sam zase, „saj je Nace vzel samo Meto, sedaj je pa teh Grebenovih sitnežev vse polno!“ Najbolj nevoljen je bil pa tedaj, kadar je prišla Pepa in postajala po cele ure brez dela. „Predrto!“ modroval je, „take-le punice bi pa vendar morale že prijeti za kako delo. Pa če lenoba že sama lenari, vsaj Mete naj nikar ne moti.“

Ker so bratje in sestre Metine dolgo vasovali pri Petičniku, bili so semtertje tudi lačni. Meta jim je odrezala zato včasih kak košček kruha. Pa otroci neredne hiše — to so bile besede starega Petičnika — še redno jesti ne znajo. In res. Ne da bi bili pojedli, kolikor jim je sestra dala, to ne, ampak koščke so objedli in pustili. Meta je po njih odhodu navadno vse to pomedla v miznico. Seveda teh otročjih ostankov ni Petičnikovih nihče maral. Tako so ostali in plesnovali v miznici, starega je pa jezilo.

„Odkar sem pri hiši“, ponavljal si je prejšnje boljše čase, „ne pomnim, da bi bili v miznici plesnivi kosci kruha. Sedaj so pa. Saj pravim no in pa še rečem!“

Na glas pa kaj takega stari Petičnik ni hotel reči. Zakaj ne? No, da bi se Meta kdaj predrugačila, tega ni upal. „Ali jo kuhaj ali peci, nič ne pomaga“, to je bilo njegovo prepričanje, in molčal je. Pa tudi prepira ni maral v hiši. „Resnica oči kolje“, dejal je sam sebi. „Kaj bi dražil? Če ima kaj preudarka, sčasoma bo že zapazila, kaj ni prav. Pa saj ne bo. Opominjati jo pa ni zdravo. Kdor resnico gode, temu gosli zbijejo“, slišal sem že večkrat, torej le tiho!“ In bil je res tiho.

Kaj pa Nace? Ta ji je že kaj pokazal, toda mlad mož ne vidi vseh napák mlade žene. Čutil je pač, da Meta nj posebno bistrumna, vendar je bil zadovoljen, da ga je slušala. Ali vsega ji vselej le ni mogel naročiti, in tako je nastala včasih še vedno kaka zmeda ali zamera.

Listje so grabili. Bremenčkova Mica, Kotarjeva Urša in še nekaj ženskih je delalo pri Petičniku. Ob desetih bi bilo treba dati malico, pa Meta je pozabila. No, to ni bilo nič čudnega. Njeni bratje in sestre, ki jih je prosila, naj ji nalupijo krompirja, sprli so se med seboj, ubili skledo in jo čisto premotili, da ji še na misel ni prišla malica za grabljevke.

Meta je pozabila, ženske pa ne.

„Pozna se, da je še mlada, še na uro ne pozna“, dejala je prva Kotarjeva Urša.

„Sebi že postreže, sebi“, zbadala je Bremenčkova Mica, „za nas pa ne vé.“

„Kar grablje bom vrgla v grmovje“ ni bilo vseč tretji grabljevki. „Lačna pa res ne bom grabila.“

„Majhno še potrpi, Bog vé, kaj dobrega nam je namenila“, draži zopet Kotarjeva.

„Seveda, dobrega — vse zamazano bo in nečedno, da bi še pes ne povohal“, pregiblje se Micin hudi jezik.

„Koliko voz ste ga že dobile?“ oglasi se sedaj izza grmovja Nace, kakor bi bil iz neba padel. Grabljevke, ki so poprej bolj z jezikom migale kakor z rokami, urno poprimejo grablje.

„Kakor boš nakladal“, odvrne Mica čisto nedolžno. „Nekateri bi ga peljal trikrat, drugemu bi ga dvakrat nič ne ostalo.“

Nace, ki je prišel od kolarja, kamor je bil nesel potrto kolo, pričel je grabiti z delavkami, ne vedoč, da so še brez malice. Nekaj časa so vse molčale. Toda najemniki so tudi nagajivi, če so pravi. Prvinove grabljevke so bile že izmed tistih.

„Urša“, začne Mica tako tiho, da je Nace moral slišati, „tako sem lačna; ali imaš kako skorjico kruha pri sebi?“

„Nič nimam, pa bi ti tudi ne dala, ker se meni nič bolje ne godi. Vem, da je že pol najstarejših, pa še ni nič malice“, odgovarjala je Urša še tiše, pa zato je že skrbela, da se glas ni popolnoma izgubil, ampak je razumel Nace vsako besedo.

Le tega je pograbila jeza in rdečica mu je stopila na obraz. Pa brž si je domislil, da je najbrž Meta na malico pozabila, in dejal je ves miren:

„Saj znam jaz tudi kranjsko, ženske lačne; zakaj mi pa ne poveste tega? Malo potrpite, pa bo vse dobro.“

Odšel je. A kmalu se je vrnil z malico, ki je bila pa nekoliko boljša kakor po navadi. Dal je namreč delavkam tudi vrč tokovca, ker so morale čakati. In bilo je vse poravnano. Kar je zamudila in zakrivila Meta, popravil je urno Nace, in ženske so bile še bolj vesele, kakor z malico ob navadni uri.

Tako je imel mladi Petičnik s svojo ženico večkrat kak križ, a ker si ga je bil sam izbral, ni se mu zdel težak. Sicer se je pa tudi tolažil, da bo že bolje, saj je bila Meta še v vseh rečeh novinka. „Sčasoma se bo že privadila; izprva gre pa vsakemu trdo“, mislil si je in bil zadovoljen.

VII.

Noč ima ušesa, dan pa oči.

Nar. preg.

„Primojdevet! nič bati, pravim jaz“, vpil je pri Sodju mizar Štefan.

„Štefan, saj ga imaš že čez in čez zadosti; domov pojdi, domov, ona bo huda“, spravljala ga je Sodovka iz krčme.

„Kaj ona!“ postavil se je Štefan. „Vesela naj bo, da me ima. Hm, takega moža ne dobi povsod. Vsak dan denar, če ga le hočem!“

„Seveda veliko zaslužiš, kdo pa pravi, da ne, pa boš jutri tudi še lahko pil.“

„Lahko, lahko, pa vsak dan.“ To je govoril pijani Štefan že sam zase, zakaj Sodovka ga je pustila in poslala po ženo. Bila je namreč še toliko dobrega srca, da čez mero pijanim ljudem ni hotela točiti. Pa je vedela tudi, da se bo prikupila Štefanovi ženi, in to nekaj pomenja za krčmarico, ki ima prodajalnico za kavo in sladkor.

Štefan pa je obsedel sam in govoril:

„Še ga bom, primojdevet, še! Žličar je že dober mož. Čemu bom hodil okrog teh ljubljanskih prekupcev? Vsako razpoko mi odračuni po goldinarju, les mu ni nikoli dovolj suh, pri vsem tem pa še vselej ne dá denarja, češ, ne morem, meni zastaja, preveč vas je mizarjev. Žličar pa ne reče nič. Vzame in plača, pa je.

„Tega denarja mi pač ni najedenkrat posodil, toda dobil sem ga le od njega. Prodajal sem mu pšenico in turščico in deske.“

Kar je Tone povedal, izkazala je kmalu preiskava kot golo resnico. Ne le vse to, ampak še več so našli orožniki pod streho. Grebenov Tone je prodajal žito kar z vrečami vred, in te so sedaj govorile zoper Tilna, ki bi bil morda drugače dokazal, da je nakupil žito od Štefana in drugih ljudi. A vreče so bile znamenovane z Grebenovimi začetnimi črkami, in tajiti ni bilo mogoče.

In pod streho Prvinove kočice so našli tudi — staro Grebenko, tisto staro Grebenko namreč, ki je hodila strašit z onega sveta. Micin Peter je napravil in vzdrževal ta strah. Jezen je bil na Grebena, ker mu je na dan ženitnine Prvinovega Franceta rekel berač, zato je sklenil maščevanje, pa tako, da bi njemu kaj koristilo. In sam zlomek vé, kako mu je šinila misel na staro Grebenko! Kupil je trd, papirnat obraz, kakoršne nosijo pustne dni šeme, spodaj mu je privezal pod brado kamen, da je bil dovolj težak, in vse to spuščal izpod strehe na Grebenov vrt. Luč je pa tako napravil, da jo je lahko ugaševal. Na svečo je namreč nalahno pritrdil usnjato zaplato, katero je s posebno vrstico lahko pritegnil, kadar je hotel, in tako svečo ugasil.

Morda bi samo zaradi tega strašila Petra orožniki ne bili vzeli s seboj, pa našli so pod streho v Petrovi praznični obleki toliko denarja, da ga njemu niso prisodili. Zato so morali vsi trije v preiskovalni zapor.

Konja sicer orožniki niso povrnili Grebenu, toda kar so spravili na dan, bilo je tudi nekaj vredno. Ni lahko povedati, ali je bil Greben vesel ali žalosten. Vendar bil je skoro bolj na dobro voljo. Da bo konja bržkone še dobil, to ga je veselilo; da so zaprli porednega sina, bilo mu je tudi prav, še bolje se mu je pa zdelo, ker bodeta sedela Peter in Žličar. Samo to ga je peklo, da ima tako slabega sina, ki se mu očetovo imetje prav nič ne smili.

„Tisti strupenski jeziki bodo sedaj menda zavezani“, dejal je, ozrši se po zbranih ženskih, „ki so imeli toliko govoriti o moji rajni materi. Le škoda, da vas je, nekaj tako pobožnih, pa gospodov ne poslušate, ki vas učé, da ne verjemite vsaki slepariji. Ne tičim vedno v cerkvi, pa le nekaj vem.“

Z orožniki se je pomenil nekatere stvari po nemško, potem je šel domov.

Ženske, katere je bil s prejšnjim govorjenjem razžalil, niso mu ostale dolžne.

„Dedec prevzetni“, godrnjala je Kotarjeva Urša, „če toliko vé, svoje otroke naj uči, svoje otroke, da ne bodo taki tatje.“

„Dobro si govorila“, potrdil ji je ves zbor. „Ako njegova mati ni hodila na ta svet pomoči prosit, prav je storila. Pri njem bi je pač ne dobila.“

Zvečer pa je bilo v Prvinovi koči silno prazno: Tilna ni bilo in Petra ne. No, Bre-menčkova Mica še ni bila ravno žalostna, saj je vedela, da Petru ne bo sile, čeprav ga zapró; zaradi časti ji pa tudi ni bilo veliko. Vse drugače potrta je bila pa Tilnova žena — Urša.

„Oh, po ječah ga vlačijo! Vsi ljudje bodo s prstom kazali za menoj“, tarnala je in jokala. „Da sem se morala tako ujeti!“ Nič ni večerjala, še domov k materi in bratu jo je bilo sram iti, češ, dolžila me bodeta, da sem bila z njim sporazumljena. Kako naj bi mu bila branila?

Greben tisti večer izjemoma ni šel k Sodu. Izkušnja ga je nekoliko izmodrila. Pregledoval je po hlevu, v kašči, v drvarnici, sploh povsod. Marsikaj je videl, kar mu ni bilo prav. Pa za jedenkrat ni rekel nič. Samo s Pepo, ki je po Metini možitvi prevzela mlekarijo, zaropotala sta majhno.

„Ti, Pepa!“ klical jo je v mlečno shrambo, „kako pa delaš z mlekom? Tukaj ga je že skoro toliko nalitega, kolikor ga pelješ v Ljubljano: kaj boš pa z jutranjim?“

„Nekaj ga bo za dom, drugo počaka“, odvrnila je hči hitro.

„Če je res?“

„Seveda.“

Greben odide spat. Ko pa prihodnje jutro zaropota mlekarski voziček pred Grebenovo hišo, pride Greben pregledovat, koliko ima Pepa posode. In glej! Štiri bokale več ga je peljala v Ljubljano, kakor je očetu povedala; poleg tega je pa imela naloženega še culico krompirja, nekaj pšena in fižola.

„A, tako me varaš?“ zavpije Greben.

„Kdo mi bo pa kaj obleke kupil, ako ne bom sama poskrbela?“ odreže se mu Pepa.

„Že dobro, da vem. Tako delate z menoj! Le pojdi, da te ne vidim! To so otroci! Oni — potepuh — se klati po svetu, drugega so zaprli: prav je, obesijo naj ga! Sedaj me pa še ta goljufa! O ti cvet ti! No, od danes bom drugače stopal na prste tem —.“

Tako se je togotil Greben, Pepa pa je po potu v Ljubljano tudi delala svoje naklepe.

„Nekaj nad dvajset goldinarjev že imam“, govorila je sama s seboj, „obleke za jedenkrat tudi dovolj; kar v Trst jo bom pobrisala. Tam so dobre službe, saj je tudi Kozolčerja tam. Kar pisala ji bom. Potem naj pa doma počnó, kar hočejo. Samo poselskih bukvic nimam. Oh, že vem —.“ Voziček je drdral po na pol zmrznjeni cesti, dekleta pa je bilo v svojih mislih še dalje, prav tam ob morju v Trstu.

Od tega dné Grebenova Pepa ni mogla ničesar več odprodati brez vednosti očetove. Pa zato ji ni bilo nič. Hodila je dopoldne pridno v Ljubljano, popoldne pa je hodila vasovat k Petičniku. Greben je bil že vesel, ker jo je s svojo ostrostjo tako hitro ukrotil. Pa on je mislil svojo, Pepa pa svojo.

Bilo je dné prvega grudna. Mlekarice dobé prvega po hišah, kamor redno vozijo mleko, plačilo za mleko celega meseca. Tudi Grebenova Pepa je pobrala pri vseh prejemalcih mleka nekaj nad štirideset goldinarjev, samo pri „nemških“ je ostalo trinajst goldinarjev na

dolgu. Greben se je že veselil mesečnega skupička za mleko. Toda zvonilo je poldne — Pepe še od nikoder. Bilo je tri, štiri popoldne, noč se je storila — Pepe pa le ni bilo domov. Drugi dan tudi ne, tretji tudi ne — kakor kafa je izginila.

Voziček je pripeljala drugo dopoldne Petičnikova dekla, o Pepi ni vedel nihče nič. Samo to je prihodnjo nedeljo potožila Petičnikova dekla, da so ji poselske bukvice ukradene.

Vse je sodilo, da je bila tatica Grebenova Pepa, in jo je popihala z denarjem in bukvicami, kdo vé, kam.

(Konec.)

Dražani.

(Slika. — Spisal Podgoričan.)

V gorah, sredi prostranih, stoletnih bukovih in jelovih gozdov, je stalo samotno selišče, imenovano Volčja Draga; prebivalci njeni so se zvali Dražani. Znano ni, kdo je ljubil tako divjo, gozdno samoto, da si je postavil tam samotni, leseni dom. In Volčja Draga je bila ob času naše zgodbe dokaj stara; vendar prav natančno se ne vé, kdaj je zaspal prvi človek pod njeno slikovito streho. Stari ljudje, ki vedó mnogo čudnega in se jim smé marsikaj verjeti, so trdili, da je Volčja Draga nastala takrat, ko je še glasoviti in strahoviti Kljukec s svojimi divjimi in roparskimi tovariši šotoril v temnih gozdih, po skalnih gorah naših, in prvi Dražani so bili bržkone tovariši in pomočniki Kljukčevi. Njih potomci so radi ali neradi morali popustiti nečloveški svoj posel ter se poprijeti poštenjšega opravila. Ohranili so si pa vendar še mnogo nenavadnih, divjih lastnostij, ki so pričale jasno, kaj so bili njih dedje.

Ljudje so se ogibali Volčje Drage, in marsikdo je nerad srečal Dražana, zlasti po noči, ker vsakega je zazebló po vsem životu, ako ga je premeril Dražan z neznansko divjim pogledom od vrha do tal; nehoté je pospešil vsakdo svoj korak. Mnoga ženica je že vzkliknila: „Varuj nas Bog hudega, obrani nas Dražanov!“

Vseh Dražanov je bila velika družina, ki so stanovali vsi na enem selišču, na enem posestvu. Bila je nekaka zadruha. Ko je zmanjkalo prostora za stanovanje, razširili so samó streho in hišo, in ako se je pridelalo premalo živeža, posekali so kos gozda in požgali vejevje, da se je ugnojila zemlja, in posejali so žita in sočivja. Gozd jim je dajal v obilici raznovrstnega mesa. Bili so strastni lovci in lovili so s puško in pastjo vse, kar so mogli, ali so pa otimali starim mladiče. Strašili se niso niti volka, pa

tudi kosmatina medveda ne, ki je često izstradan primomljal v Volčjo Drago prežat na drobnico v staji. Lovske pravice niso imeli, a branil jim vendar nihče ni loviti, ker vedel je vsakdo, da bi to ne pomagalo prav nič. Dražanom je bilo bajé toliko ubiti jednega človeka, kakor muho, in kadar je izginil kak človek ali pa bil ubit v okolišu treh ali štirih ur na okrog Volčje Drage, takoj so razvpili ljudje, da so Dražani to storili. Vse ni bilo res, kar so jim podtikali, vendar so storili marsikaj zlega, saj bali se niso niti biriča, niti hudiča.

Bili so strašni ljudje, ti Dražani, zlasti moški. Nosili so velike, zmršene brade, ker brili se niso nikdar, dolge lase, kožo so imeli zamazano rjavo, zakaj niso se umivali vsak dan, a bivali so vedno v sajasti veži, kjer so kurili kar na tleh. Gledali so strašno in tudi glas jim je bil surov in neuglajen. Obleka jim je le borno pokrivala život, hodili so največ gologlavi in bosi okoli. In taka je bila tudi njih notranjost, njih dušno življenje. V cerkev niso hodili, ker so imeli predaleč do vasi. Od nikoder ni bilo slišati zvona; le tedaj, kadar je brila največja burja, čuti je bilo zamolklo brnenje oddaljenih krških zvonov. Molili niso skoraj nič, ker znali niso. Stari, ki so učili mlajše molitve, pozabili so že večinoma, kar so se bili naučili od svojih prednikov, ali so pa zmêdli različne molitve tako, da so bile molitve, ki so se čule včasih v Volčji Dragi, dokaj nejasne in čudne. Ravniki gospod župnik, ki je imel duhovno oblast čez Dražane, bil je dober mož, ki je mlade Dražane rad puščal k svetim zakramentom, dasi niso znali toliko, kakor bi bilo treba; to pa zato, ker je bila Draga preoddaljena od Ravnice, in ni hotel mučiti mladih Dražanov po dolgi in slabi poti, in pa bal se je tudi neko-

Prve hiše.

(Povest. — Spisal J. Štrukelj.)

(Konec.)

VII.

Ni ga podjeda od hudega soseda.

Nar. pr.

Ob dveh čez polnoč se prebudi dobra dva meseca po teh dogodkih Greben. Hudo mu je bilo. Okrog njega je bilo vse temno, pa tudi v njegovi glavi je bila tema. Dolgo so mu plesale zoprne misli po glavi in ga mučile. Rad bi bil zaspal, toda ni mogel; prisiljen je bil misliti, kar se mu je bilo pripetilo v zadnjem času. In vse, kar mu je prihajalo na misel, ga je jezilo. Dostikrat je že rekel, da bi se že še živelo, čeprav ima z družino nesrečo, samo če bi nočij brez spanja ne bilo. Po dnevu se je že kako zmotil, bodisi z delom, bodisi s pijačo: a po noči — zlasti kadar je prejšnji dan močno pil —, peklo ga je v srcu, da se mu je zdelo skoro neznosno.

Pa res ni prijetno, če se človek po noči predrami ter se nikakor ne more iznebiti mislij o rečeh in dogodkih, ki bi jih najrajši za vselej pozabil. In Greben je imel to noč dovolj takih mučilnih mislij.

Dan poprej so mu pokopali sina Toneta. No, naj bi bil umrl, saj slušati nikoli ni hotel; a da je tako umrl, kakor je, to je peklo Grebena. Dokazali so mu, da je bil očetu konja ukradel in prodal. Cigani so se tiste dni potikali v Okroglem in njegovi okolici. Tone je potreboval denarja ter prodal konja, vrednega dvesto goldinarjev, za borih šestdeset goldinarjev. Kupec je bil menda Tirolec ter izginil kakor kavra proti Nemčiji. Sum je letel na cigane; po vsem Dolenjskem in Gorenjskem so jih lovili, a konja pri njih ni bilo. Tone dolgo ni hotel priznati svoje krivde. Ker pa ni mogel dokazati, kje bi bil dobil toliko denarja, povedal je naposled resnico. Kakor hitro pa je prišel izpred izpraševalnega sodnika v zapor, poskusil je obesiti se. Rešili so ga pač še, pa od tistega trenutka je jel hirati. Kar nobene reči ni maral več jesti. Ali ni hotel, ali ni mogel, kdo vé? V dveh mesecih je umrl. V Okroglo je prišlo poročilo o njegovi smrti, toda nihče ni šel za njegovim pogrebom: oče ne, ker ni hotel, mati ne, ker je bila bolna, bratje in sestre pa tudi ne. Meta — mlada Petičnica — bi bila šla, da bi je ne bilo sram. Zato so dolgo pot od Žabjeka do sv. Krištofa skoro brez spremljevalcev nesli mla-dega, nesrečnega mrliča.

Zvedelo se je pa le v Okroglo, kakšen je bil Tonetov pogreb. Pepa je šla za njegovo rakvijo — tudi to so povedali.

Ko se je v noč spomnil Greben tega imena, razjezil se je vnovič. Tone ga je oškodoval za veliko, za več kakor Pepa, pa mu je bilo vendar-le huje, da ga je zapustila le-ta, kakor prejšnji. Zakaj? Zato, ker bi je sedaj silno potreboval, da bi mu gospodinjala. S posli ni nič, nđ, saj zadnji čas so mu vsi ušli, žena pa nič ne more, ker bolna leži. In tudi nikoli več ne bo gospodinjala; zdravniki so že rekli, da jo bo spravila prsna vodenica pod zemljo.

Poleg tega je peklo Grebena tudi to, da so o Pepi vsakovrstne stvari govorili. Trst je na slabem glasu. Kaj je le-tam počela? Službe menda ni mogla dobiti, ker se je v štirih tednih že vrnila. Pa domov je ni bilo nič. V Ljubljani je ostala in sedaj hodi v smodkarno ter je sama svoja gospodinja. Greben ni imel pretenke vesti, vendar še njemu ni bilo prav, da bi mlado dekle brez nadzornika in variha živelo v mestu med zapeljivim svetom. A to je pa tudi sklenil, da za otroki ne bo hodil in jih ne bo vabil domov. Kdor hoče delati in slušati, kruha ne bo stradal; če pa misli kdo samo kljubovati in škodo delati, čim dalje, tim bolje je.

Greben se je obrnil ter hotel zaspati. A spanec je včasih nagajiv: kadar bi zaspal najrajši, pa ne moreš. Dan je že odzvonilo, nesrečni oče pa le še ni mogel zaspati. Šele zjutraj je zatislil oči.

Tisto noč in že poprej večkrat je bila brez spanja tudi Grebenka. Kako jo je žgalo v prsih in žežalo! In nobena pijača ni nič pomagala, le še huje je gorelo po njenem drobovju, če je kaj pila. Mnogokrat pa še kapljice vode ni imela, da bi si pogasila pekočo žejo. Otroci, ki naj bi ji bili stregli, so pospali, in bolnica ni mogla tako glasno klicati, da bi jih bila vzbudila, kadar je kaj potrebovala. Koliko bi bila pretrpela, da ni Petičnikov Nace nagovoril svoje Mete, naj bo včasih po noči pri materi! Res poprej Grebenka Mete ni posebno marala, a sedaj se ji je prikupila, ker ji je v boleznih prišla streč. Komaj bi bilo pač, da bi bila Meta doma ostala, zakaj zjutraj so vstali mali Grebenovi otroci in hoteli jesti, pa ni bilo nikogar, da bi jim bil skuhal. In tako je Meta dostikrat doma skuhala, pomolzla in z otroki živino odpravila. Petič-

nikova dekla pa je vozila za oboje, za Petičnikove in Grebenove mleko v Ljubljano že od takrat, ko jo je popihala Pepa od doma.

Seveda Meta ni utegnila zmeraj doma pomagati, zato sta v Grebenovi kuhinji gospodinjili Kotarjeva Urša in Bremenčkova Mica ter tudi v hlevu za živino skrbeli. Mica sicer ni prav rada hodila h Grebenu, ker sta se bila prav zadnje dni razdvojila njen gospodar Žličar in Greben. Toda Urša jo je pogovorila, češ, kaj nama mar: naj se lasata, če se hočeta, medve skrbiva zase. Mica ji je pritrdila, in gostji sta bili dobri z Grebenom in Žličarjem.

Greben Žličarja že od takrat ni mogel, ko je zvedel, da je le-ta kupoval njemu ukradene stvari. Toda to bi bil še pozabil, saj je sedel tat, Micin Peter, štirinajst dnij, in kupovalec, Žličar, osem dnij. A prišlo je med obema še večje nasprotstvo. Odkar je namreč prišel Žličar iz zapora, bil je kakor obseden. Bil je jezen na vse Okroglane in sam ni vedel, kako bi se znosil nad njimi. Z Grebenom sta bila mejaša, zato je kmalu našel ugodno priliko, da se mu je osvetil, pa tako, da mu Greben kar nič ni mogel za to.

Mrva je bila tisto pomlad draga, Greben je imel dovolj in prodajal jo je. Naložil je je tri voze, da bi jo drugi dan peljal kupcu. In slučaj je nanesel, da je zategnil jeden voz na Žličarjev svet. Kajpak je imel na svojem dovolj prostora, a na Žličarjevem je bilo takoj zraven ceste, in ne bi bilo treba voza prepe-ljavati in obračati. Žličarja ni prosil dovoljenja. I, kdo bi pač tudi za tako malenkost moledoval in povpraševal? Žličar pa je bil druge misli. „Na moji zemlji nima nič pravice“, dejal je in poklical Micinega Petra. In zvrnila sta naloženi voz tako, da je padel na Grebenov svet.

Tega Greben ni molčé požrl, ampak jel je zmerjati Žličarja:

„Capin, kaj si prišel v Okroglo samo zdražbe delat in ljudi zapeljevat, da kradejo! Jaz ti jo že nakurim, da me boš pomnil!“

„Na svojem sem jaz gospodar!“ odvrne mu Žličar, noseč in skladajoč deske izpod kapa na mesto, kjer je stal poprej voz. Peter mu je pomagal.

„Ali mi nisi mogel reči besedice, pa bi ti bil naredil prostor?“ zavpije Greben.

„Za denar je trda, človek mora vsak trenutek dobro porabiti. Če bom jaz okrog tekal in vas iskal, kdaj bom pa kaj zaslužil?“ rogal se mu je Žličar. „Zakaj pa vi mene niste prišli vprašat za prostor?“

Ob teh besedah se izzivajoč vstopi pred Grebena. A ta, ne bodi len, trešči ga z grabljami po glavi, da je bil brž ves krvav.

Nič več ni rekel Žličar, ampak kakor bi bil tega čakal, steče v hišo in ni ga bilo več na izpregled. Toda ni še minulo četrte ure, že jo je mahal ves obvezan v Ljubljano k zdravniku, od tega pa v sodišče Grebena tožit.

Ta sodba še ni bila končana, pa sta imela soseda že nov prepir. Grebenov sadni vrt je namreč mejil na Žličarjevo posestvo. In kaj stori nagajivi Žličar? Vse veje, kar jih je segalo čez mejo, je požagal in tako Grebenu naredil veliko škodo. Lepe jablane in hruške so bile za vedno uničene. A kaj je hotel Greben? Žličar je trdil, da mu kap vse pobije, da škodujejo čez mejo se raztezajoče veje njegovim mladim nasadom, pa je bilo zastoj vsako besedovanje.

Kmalu potem je Grebenov voz odbil nekaj zidu na oglu Žličarjeve koče; na ovinku se kaj takega pač lahko zgodi. Pa Žličar ni potpel, ni zahteval odškodnine, temveč zopet tožil.

Okroglani niso posebno ljubili Grebena, toda sitnost in škodoželjnost Žličarjeva jim je bila pa vendar-le odveč. Marsikako trpko so torej rekli zoper njega. Seveda je vse brž zvedel Žličar, ker je imel pod svojo streho vseslišni gostji Uršo in Mico. Pa na samo govorico ni mogel tožiti. Zato si je drugače pomagal. Jel je zahajati k Sodu, kadar je slutil, da bo ondi kaj njegovih nasprotnikov. In česar je iskal, brž je iztaknil. Ta ali oni Okroglan, ki bi ga trezen ne bil nikoli razžalil, izustil je pri Sodu nekoliko vinjen kako zabavljico. Žličar je nalašč ugovarjal, da je dotičnika še bolj v ogenj spravil; no, potem mu je pa kdo katero prislonil čez pleča. In bilo je vedno dovolj tožb in obsodb, pa Žličar je po navadi zmagoval.

Najbolj neprijetno je bilo to Sodu. Moral je hoditi pričat. Toda krčmar gre rajši bos po snegu, če treba, pol ure, kakor za pričo: saj nekomu se mora zameriti. Sod je sicer pri sodišču že znal tako govoriti, da ni z lepa komu skrivil lasú, toda če so ga gnali na prisego, pretehtal je vendar-le dobro vsako besedico, da ni po krivem prisegel. In to je moral vselej potrditi, da Žličar ni nikoli nikogar napadel ali udaril.

Kmalu je bil Žličar z večino Okroglanov v prepiru. Nekateri pa so se ga bali in se skrbno varovali spora z njim. Ti so bili njegovi dolžniki. Med temi je bil tudi mizar Štefan, ki ni nikoli zinil žal besedice o njem, temveč ga še hvalil, zlasti v družbi Bremenčkove Mice in Kotarjeve Urše. Ej, pa je Štefan dobro vedel, zakaj tako dela! Obresti bi bil moral odšteti Žličarju za dolg, ali on bi jih bil sam veliko bolj potreboval kakor Žličar. Vrtna ograja, streha na kozolcu in še drugo, vse je že vpilo in zahtevalo gospodarja-popravljalca. Štefan pa ni toliko primiziral, da bi bilo dovolj za nje-

govo grlo in druge potrebe. Pa kmalu se je tudi on prepričal, da Žličar ni vreden hvale, ki mu jo izkazuje.

Teden je minul po obroku, ki mu ga je bil določil Žličar za obresti — devet goldinarjev. Štefanu se ni še nikamor mudilo, kar ga zvečer pred vežo nenadoma ogovori le-oni:

„Štefan, veš kaj si pozabil?“

„Nič nisem pozabil, samo ne morem za sedaj. Saj se tebi še ne mudi tako“, prosil je odloga Štefan.

„Prav rad bi te čakal, ali moram dobiti denar — brez njega ne morem kupiti desk. Sedaj jih imam na ponudbo po prav ugodni ceni“, izmišljeval si je oderuh.

„Oh, saj imaš gotovo še toliko.“

„Kje bom vzela?“

„Jaz pa tudi ne morem, res ne morem.“

„Torej te bom tožil.“

„Ne bodi vendar tak.“

„Če pa svojega ne dobim, kaj hočem!“

„Hm, hm! — Orehove deske imam prav lepe, pa vzemi nekaj teh namestu denarja.“

„Ko bi bile češnjeve, précej: toda orehove —.“

„Saj za svojo potrebo denar lahko tudi drugje poiščeš.“

„Že poiščem, ali —.“

„No, vzemi moje deske — sedemnajst so mene veljale, dva goldinarja ti jih dam v izgubo.“

Še nekaj časa sta se pobotavala, dokler niso bile Štefanove obresti z deskami poravnane in je dobil ta še štiri goldinarje od Žličarja, ki je poprej pravil, da nima denarja.

Samo to si je hotel Štefan še izprositi, naj jih nikar précej ne vzame, da žena ne bo vedela. Pa je bilo že prepozno.

„Da ne bo vedela — lepo delaš!“ oglasil se namreč ta hip Jerica opravičeno nevoljna.

Žličarja je hipno zmanjkalo, kakor bi ga bil plaz odnesel. Štefan je ostal sam pred razsrjeno ženo, ki ni molčala.

„Vse boš zapravil! Še pod streho ne bomo imeli kam iti; ta pritepenec bo kmalu vse nase spravil!“ očitala je možu in že odešlemu Žličarju.

„Jerica, tiho bodi, da oni ne sliši“, miril je Štefan ženo, pa zastonj.

„Naj sliši, saj je gola resnica, kar govorim.“

„Toda jaz sem mu dolžan.“

„Saj prav to je tvoja največja krivda.“

„Pa ga ti plačaj, če ga moreš.“

„Vsega dolga bi ne bilo, da bi ti malo manj pil in več delal.“

„No, kolikokrat sem pa hudo pijan?“

„Toliko nikoli, da bi sam ne mogel pasti.“

„Nikar me ne jezi!“

„Jaz te le učim.“

Tako sta se pričkala in pričkala, dokler se Štefan ni popolnoma ujezil. Pa ni tepel žene, dasi bi bil najrajši vse zdrobil, ampak škaf je razsul. In odleglo mu je. Samo jedenkrat je v jezi ženo vrgel ob tla, pa se je zaobljubil, da se je jezen nikoli več ne dotakne, ker je takrat dva dni neprenehoma stokala.

Čisto ugnati se pa ženi vendar-le ni dal, zato je šel k Sodu poskušat, če ima Žličarjev denar tudi kaj veljave. Pa jo je imel. Štefan je bil kmalu malo „svetel“ in najboljšo volje. Če ga je tudi Sod malo podražil, nič mu ni zameril, ampak prav osoljeno odgovoril, kakor kaže ta-le primer:

Sod: „Štefan, danes sem pa šel mimo tvojega kozolca in sem se začudil, ker nima skoro nič strehe.“

Štefan: „I, vidiš, to je tako: Taki gospodje, kakor si ti ali Greben, hodite dan za dnem poleg mojega kozolca, pa sem dejal, naj bo zaradi gospodov odkrit.“

Sod se je smejal, Štefan pa tudi in nič ni premišljeval, kaj bo, ko ne bo imel ne desk, ne pijače, ne denarja. Ta večer mu to še ni kalilo sreče. Kadar bo Žličar hotel zopet obresti, dobil jih bo že tako ali tako, saj jih je sedaj tudi.

Če je bila katera Štefanova pametna, zadnja je bila brez dvoma: Žličar je znal dobiti svoje in še več. Prvinov Francè je moral to kmalu okušati.

Nekega večera pride namreč Urša — Žličarjeva žena, Francetova sestra — domov. Francetu in materi se je to čudno zdelo, saj je že dolgo ni bilo v domači hiši.

„Kako je že kaj doma?“ povprašala je Urša prva.

„I, bolj slabo, kakor dobro. Klaje ni, klaje, čeprav sem dal to zimo že toliko zanj, da sam ne vem, koliko. Pa kupljena kar nima teka: brž je po njej“, razkladal ji je Francè svoje težave.

„Kaj pa že ti in tvoj počneta?“ povpraša Prvinka hčer.

„Midva?“ odgovarja ne prav zadovoljnega obraza Urša, „i, bolj po navadi gre vse. Samo danes je nekaj siten —.“

„Ušla mu menda nisi?“ dé Francè pol v šali, pol zares, ker je bila sestra nekako pobita.

„O, ne, ne, ampak že ves dan me je naganjal, naj grem k vam —“, pa kar ni mogla vsega povedati Urša.

„Pa bi bila prišla! Zakaj se pa lastnega doma tako ogiblješ?“ pouči jo mati.

„Če bi bilo treba samo domov iti, zakaj bi se branila, ali on mi je za denar rekel.“

„Torej tirjat te je poslal?“ izpregovori Francè zamišljeno.

„Mojo doto hoče.“

„Vso?“

„Vso in še tisto — drugo, kar imata.“

„Kam pa bo kar najedenkrat z vsem denarjem!“

„Jaz vem, kam? Imeti ga pa hoče, kakor že ves dan gode, pa je. Saj sem šla dovolj nerada, ker vem, da ti je za denar trda.“

„O, trda, trda!“ vzdihne Francè. „Kaj ne“, obrne se nato k svoji ženi, ki je ves čas tiho sedela, „saj si vendar nekaj prinesla k hiši, pa je šlo na vse kraje! Davki, obresti, potlej sem poplačal več manjših dolgov, pogorel sem, sedaj pa še za živino zmeraj kupujem — kako bom dal doto?“

„Jaz sama bi te ne silila, ali on —“, opravičevala se je Urša.

„Rad bi vedel, kaj prav za prav hoče; saj mu nese pri meni denar ravno tako obresti, kakor drugje“, huduje se Francè.

„Veš kaj“, svetuje mu sestra, „sam pojdi k njemu, pa se pomenita. Meni bi potlej ti ali on utegnil kaj očitati, da nisem prav povedala, tega pa nečem.“

„Najpametneje res“. pritrdi ji Francè in gre k Žličarju. Ženske so se pa še nekaj časa pogovarjale, saj sedaj jim je jezik bolj gladko tekkel, ker je Urša sitno svojo nalogo izpolnila.

Francè in Žličar sta se sicer težko sporazumela, a sta se le — na škodo Francètu; pa slabejši je slabejši!

„Zakaj me tako privijaš?“ očita Prvinov Žličarju, „saj ti ni sila za denar.“

„Ti že tako praviš“, dokazuje le-ta, da je prisiljen tako pritiskati za Uršino doto, „ali pri meni je drugače. Polja nimam; kaj bom vedno vse kupoval? In čeprav človek vse drago plača, nazadnje pa pride še v kazen in sramoto, kakor se mi je zgodilo to zimo. Vidiš, moram kupiti kako njivico, pa kar hitro, čas bo že orati.“

„No, če hujšega ni, pomagam ti jaz lahko. Kar izberi si, na kateri njivi hočeš, kjer imam še prazno, pa vsej ali vsadi za svojo potrebo — na obrestih pa poravnava.“

„Nič ne rečem, da bi mi ne dal njive, toda jaz bom na škodi, ob obresti bom. Če bi pa kupil svojo njivo —.“

„Plačeval bi davek od nje.“

„E, tisto je majhna reč! In pa svoja njivica je le kaj drugega! Kar počasi mi pripravi, recimo v enem tednu.“

„Kaj misliš! Le na mojem kmetuj za letos, pa počakaj me, saj si mi obljubil, da naj bom brez skrbi, če bom le obresti redno plačeval. Tako si dejal takrat, ko si Uršo jemal. Ali ne boš ostal mož-beseda?“

„Takrat sem tako dejal, danes moram pa tako. Vidiš, vsak svoje križe imamo.“

„Do druge zime me pusti, do takrat bo kaj prireje.“

„Da ne boš rekel, tak sem in tak, naj bo. Samo najemnine ne bova nič zaračunila, saj sem ti tako veliko dobroto storil.“

„Nekaj usmiljenja moraš imeti, saj vidiš, da res ne morem.“

„I, kaj pa, no! Dobro torej — kakor sva se zmenila. Ratarja ne bom drugega iskal; ker bo že na tvojem, potegnila bo živina parkrat več, pa bo še moje obdelano.“

„E, kaj tisto! — Pa lahko noč sedaj!“

„Lahko noč tudi tebi!“

Žličar je bil zadovoljen. Kar je namerjal, sponeslo se mu je prav dobro: Prvinov mu bo obrestim za nameček še njegovo polje obdeloval. I, kdor zna, pa zna!

IX.

Kaj vam pravim, vi sosedje, bratje,
In vam drugim, ki ste moji svatje:
Ženit'vanja so mi pričak'vali,
Jutri ju pa bomo pokopali.

Narodna.

Kdor natanko opazuje življenje po družinah, prepriča se le kmalu, kako ljudje užijejo malo prave sreče brez neljube primesi. Na videz je še marsikdo zadovoljen, a poglej mu v srce, pa brž porečeš, da ima še celo vrsto neizpolnjenih želj. Okroglani v tem oziru niso bili nič na boljem kakor drugi zemljani. Na prvi pogled je bilo jasno vsakómu, da ni dobro pri Grebenu, Štefanu in Prvinovih. Soda so v obče zavidali, ker mu je vsa vas plačevala prostovoljni davek, pa mu le še ni bilo vse po godu: ta ali ona reč se mu je izpridila, drugikrat se je prepočasi prodajalo, sploh želel si je še boljšega.

Najzadovoljneje so menda živeli pri Petičniku. Nace je bil vedno vesel, ker je pridno delal in mu je šlo še dokaj po sreči, stari Petičnik je pa tudi čimdalje manj tožil. Fižol je izbiral dan na dan in Nacetu veleval, kaj naj dela. Sin ga je slušal, in to je dobro delo očetu. Celó z Meto je bil nekaj bolj zadovoljen, ker je polagoma vendar le jela kazati, da bo sčasoma še dobra gospodinja. Kak oblaček je pa tudi pri Petičniku včasih zakril zadovoljne obraze.

Neko nedeljo je prišla dekla od desete maše — v Ljubljano je šla izjemoma Meta — ter pripovedovala, kaj je bilo klicano. Navadno je razglaševal birič stvari, za katere se ona ni prav nič menila, recimo: nasipanje cest, vojaške stvari, dražbe. Danes pa je rekel birič, da mora imeti vsak posel svojo poselsko knjižico. Nežiki

pa je bila ukradena, kakor je trdila, zato je prišedši od maše začela zahtevati svojo last.

„Če bi ti bila knjižica ukradena, bil bi ti tudi denar“, ugovarjala je Meta dekli. „Morda si jo kam založila.“

„Tako sem že vse pregledala po skrinji, da bi bila našla šivanko, nikar knjižico“, trdila je le-ta svojo. In pristavila je še, cikajoč na Pepo, Metino sestro: „Tat pa ukrade tisto, kar ima zanj največjo vrednost.“

„Videla je nisi, nikar je ne dolži“, opomnil je Nace Nežiko. „Kar ljudje govoré, tudi ni vselej res.“

„Jaz pa potemtakem ne vem, kam bi bila prešla knjižica. Če je Pepa ni vzela — saj je

bila vsak dan v hiši . . .“ in ni hotela odnehati.

„Pa saj sitnosti bom vse na vas zvrnila, če me bodo pestili zanjo.“

„Saj boš lahko drugo dobila, kaj —“, pogovarjal jo je Nace, kar mu pretrga besedo Grebenov Tinček, ki je prišel klicat Meto, ker je materi silno hudo.

„Oh, že zopet!“ prestraši se Meta in steče domov. Pred dvema dnevoma, ko je prejela sv. zakramente, bila je že tako slaba, da so vsi sodili, čez noč ne bo, pa ji je le še odleglo. Sedaj jo je napadlo vnovič in zadnjič. Zalilo jo je; poldne je zazvonilo, Grebenka pa ni bila več med živimi. Meta in mlajši otroci so jokali, Greben in drugi otroci pa niso potočili nobene

„Rdeče stopnice“ v Kremlju. (Ilustracija k str. 382.)

solze za rajnico. Bog vé, ali so bili tako neobčutnega srca, ali je niso prav nič ljubili?

Greben je bil njene smrti prav za prav vesel. Ne sicer, da bi ji bil smrt privoščil, ali izprevidel je bil že davno, da tako ne more in ne smé dolgo ostati. Saj je to nji sami povedal, ko se mu je zadnje dni svoje bolezni pritožila, da je skoro nikoli ne pride pogledat.

„Kaj pa hočem?“ pomigal je z ramama. „Bolečin ti ne morem olajšati, samo tvoje trpljenje pa tudi težko gledam. Boga prosí, da bi kmalu ozdravela ali umrla.“

Bog je dal, da je kmalu pretrpela, in Greben je bil vdovec. Z vso častjo so spravili rajnico,

potem pa jeli ugibati, ne le ljudje, temveč tudi Greben sam, kaj bo sedaj. In vsi so se zlagali v tem, da mu ne kaže drugega, kakor oženiti se še enkrat.

Nekega dné je bilo že davno jedna čez poldne, Grebenu pa še ni noben človek nič skuhal. Otroci so poiskali kruha ter se topli v hiši, da so si pregnali otožnost; krave tudi še niso bilo pomolzene.

Grebenu je bilo nazadnje le predolgo, zato gre otroke izpraševat, kako da ni ne Mice ne Urše.

„Mica je šla menda v Ljubljano nekaj kupovat“, pripovedoval je Tinček, kolikor je vedel.

„Kje je pa Urša?“ pozveduje Greben nadalje.

„Zob jo boli: kar tam pri peči leži“, odgovori mu prejšnji.

„Pa da bi vsaj povedali, da ne moreta priti!“ zjezi se Greben bolj zase, potem pa naroči Tinčku: „Steci k Petičniku in reci Meti, naj pride naše krave pomolzt, če more.“

Tako je moral najmlajši okrogelski vdovec mnogokrat kaj potrpeti, in če ni bilo drugače, tudi prijeti za kako žensko delo. Celo burklje je imel neki že v rokah, pa jih ni zlomil. Kdo bi mu torej zameril, če je bil v sedmih tednih po ženini smrti že ženin?

„Morda mi bodete oponašali: ‚Prvo v jamo, drugo v slamo‘; pa recite, kar hočete“, tako je govoril tisti dan, predno so šli pisma delat, pri Sodu, „jaz imam na izbiri samo dve stvari: ustreliti ali oženiti se.“

No, pa mu ni nihče kaj takega oponašal, zakaj vsem je bilo jasno ko beli dan, da brez gospodinje Greben ne more živeti. Nekaterikrat so imeli po dve dekli, rajnica je bila še bolj zdrava in dekleta so že malo pomagala, pa so imele vse dovolj dela. Sedaj pa da bi brez stalne ženske mogel prebiti?

Greben je bil daleč na okolu znan za bogatina, pa tudi za pijanca in igralca. Pa „bogatin“

„Andrejeva dvorana“ s prestolom v Kremlju. (Ilustracija k str. 382.)

menda nevestam bolj v ušesih obstane kakor druge besede, zato je bilo kmalu dogovorjeno, da se bo Kodričeva Franca iz bližnje župnije primožila h Grebenu. Za njo je bil prav zadnji čas, če se je sploh kdaj mislila možiti. Šestintrideset let se je že veselila svoje mladosti, torej z možnostjo ni bilo več odlašati. Pa je le še pomišljala:

„Ne vem, ali bi se, ali bi se ne?“

Nazadnje se je odločila. V pisarni pa, ko je videla, da se gre za res, upadel ji je zopet pogum, in kar ušla je. Šele očetovemu silnemu prigovarjanju, naj mu ne napravlja take sramote, se je udala. Pismo so torej naredili. V nedeljo potem sta bila klicana prvič, za teden

dnij drugič in tretjo nedeljo tretjič. Za poroko so določili ponedeljek najdaljšo uro. Svatbo je hotel Greben imeti pa doma ter je Sodovko naprosil za kuharico.

V ponedeljek ob pol najdaljših so bili obojni svatje že pripravljeni. Pred Sodom so se še nekoliko pokrepčali, zlasti vozniki. Ni sicer daleč iz Okroglega do župnijske cerkve, vendar Greben ni hotel, da bi peš hodili.

„Odrinimo, odrinimo!“ klical je nevestin brat. „Predno bomo v cerkvi, odbila bo ura najdaljša. Kaj bi mi tukaj pili, pa s tem postili tako dolgo gospoda kapelana? Če se ženijo taki denarni ljudje, kakor sta Greben in Ko-

dričeva Franca, ne spodobi se, da bi bil ta dan kdo lačen ali žejen. Odrinimo!“

Vozniki zavriskajo in osem voz se začne pomikati v kratkih presledkih iz Okroglega. Pa kakor je že navada, pa nevarna navada, gonili so tudi ta dan vozniki konje, kar se je dalo: vsak se je hotel izkazati. Privozili so že blizu cerkve, ljudje so že radovedno gledali skozi okna svate, kar se najedenkrat sname zadnje kolo pri ženinemovem vozu, voz omahne, Greben pa prileti z vso silo na cestni odnashalnik. Pobil se je dosmrtno. Poroke mu ni bilo treba.

Duhovnik, ki je čakal z mašo za poroko, dél ga je brž v sv. olje. Ali je bil še kaj živ, ali nič, to pa vé Bog sam. Nekateri so dejali, da je précej izdihnil, ker si je na sencih zdrobil vso čepinjo, drugi so trdili, da se ga duša bolj drži. Urno so pridrdrali vozovi s svati nazaj v Okroglo ter močno prestrašili Sodovko, ki kosila še ni imela pripravljenega.

„Kaj tako hitro čas mine?“ povpraševala se je v zadregi. „Oh, kaj bodo rekli?“

No, strah zaradi kosila so ji kmalu pregnali, pa s strahom, ki je bil še hujši. Kakšna zmešnjava je nastala! Nobenega gospodarja, ne gospodinje! Če bi se bil ubil od poroke gredé, gospodinjala bi bila vsaj nevesta, a sedaj ni imela nič ukazovati, pa tudi vedela ni, ali naj gre hitro domov, ali kaj naj stori.

Nvesti ni bilo posebno hudo, ker se je ženin ubil. Saj je bila ves čas nekako omahljiva, sedaj pa se je le tako izteklo, da ji ni bilo treba v zakonski jarem.

Grebeno so za jedenkrat položili v njegovo sobo na posteljo.

„Veste kaj, možje? Nobenega pravega gospodarja ni pri hiši, poberimo denar in pisma in kar ima kaj vrednosti, in spravimo te stvari. Tatov je zmeraj dovolj, zlasti ob takih-le prilikah.“ To je nasvetoval Sod, in vsi so hvalili njegove pametne besede. „Toda kam spraviti to? Tukaj ni varno, kaj se vam zdi?“ povpraševal je nadalje.

„Petichnikov Nace ima hčer, blizu je, naj spravi še te reči“, čuli so se posamni glasovi. „Prič nas je dovolj, da ne bo kaj pritajil.“

In tako so zavarovali nekaj tisočakov pred predolgimi prsti.

Drugi pa so se trli spodaj, kjer bi bila sicer svatba, ter se pomenkovali, kaj bo z jedjo in pijačo.

„Pripravljeno je za nas“, reče godec in seže po kosu slanine, „mi nismo krivi, da se je tako končalo. Saj je dovolj slaba zame, da ne bom nič godel.“

Nekaj malega ljudij ga je posnemalo in vzelo kakšno stvar z bogato obložene mize. Večino

je pa nagla smrt Grebenova tako prevzela, da jim jed ni prav nič dišala.

Nvesta je silila svoje ljudi, naj bi šli.

„Hoj, Franca“, bil je godec čimdalje glasnejši, „Boga hvali, da si še dekle in da nisi vdova!“

In res Franca ni vedela, ali bi se jokala, ali smejala. Skoro ji je bilo žal, da je takrat v pisarni očeta poslušala: vsem današnjim neprilikam bi bila odšla.

„Kar za pogrebščino jejte, ali za kar hočete“, jel je sedaj Kodrič siliti ljudi, „potem pa gremo. Račun bom že jaz poravnal. — O, ti reč, ti, da se nam taka naredi!“

„I, jaz bi pa dejal, da ne bodimo preveč žalostni“, stopi sedaj Sod med ljudi; „po moji misli je Greben danes srečnejše umrl, kakor bi bil morda čez deset ali dvajset let. Prvč bo za toliko let manj odgovornosti, drugič pa je to važno, ker je bil včeraj pri izpovedi in svetem obhajilu. Po človeško soditi je zanj še sreča, da ga je Bog danes predse poklical. Saj veste — ne da bi mu kaj slabega podtikal, res je res — cerkev ga ni posebno veselila.“

„Menda bo že tako“, pritrjevali so mu zamisljeni svatje.

„Sicer pa škoda za hišo, da je tako umrl“, poprijel je zopet Sod besedo. „Ali, da bi bil vsaj kaj oporoke naredil!“ Sedaj se bo nekaj prijel gosposke, drugo bo pa po enakih delih razdeljeno med otroke. In verjemite mi — hiša je pokopana!“

„Če bi bil našo vzel“, hotel je nevestin oče tudi malo pokazati se, „moževal bi bil lahko še bolj, kakor je poprej. Neposlušnim otrokom bi bil dajal majhne deleže, drugim pa počasi, in hiša bi ostala vedno na trdnem.“

Dolžnikov je imel Greben precēj. Te je kaj pogrela novica o njegovi smrti.

„Ako nima zapisano, ali če se bodo pisma v splošni zmešnjavi poizgubila!“ Take izkušnje so vstajale nekaterim v srcu.

„Bog pomagaj, morda bo treba v kratkem vse povrniti! Kaj bo! še za obresti me je vilo, sedaj pa vse!“ bal se je kak drug. Vsi pa so pričakovali, kaj bo.

Meta in Nace sta poskrbela za pogreb Grebenov ter naznanila gosposki, naj hitro ukrene vse, da se ne bo škoda godila. Naceta so izvolili varihom nedoraslih otrok in oskrbnikom posestva Grebenovega. Ta se je prestrašil težkega bremena, toda nekdo je more prevzeti, kaj bo tako? In pravemu je prišlo gospodarstvo v roke: skrbel je za Grebenovo kakor za svoje. In tudi otroci so ga bolj spoštovali kakor rajnega očeta.

Grebenov Janče, o katerem živa duša ni vedela, kam bi bil izginil, pisal je kmalu nato Petichnikovemu Nacetu. Pismo je dejalo, da je

v Bolcu na Goriškem, da se mu dobro godi, da se uči jermenarskega obrta. Prijatelj, ki zna molčati, pisal mu je vse, kako je doma. Tudi to je stalo v pismu, da ga ne veseli priti domov, naj zapišejo hišo, na kogar hočejo, on zahteva svoj delež v denarjih.

In Pepo je tudi prignalo k Petičniku. Celó ukradeno poselsko knjižico je prinesla Nežiki, ki je sedaj še jedenkrat slovesno zatrčila, da je précej vedela, kam je prešla. Nace se je je prav razveselil. Obljubil ji je, da bo na to delal, da ona kdaj prevzame domačijo, samo lepo naj se vede in za mlajše brate in sestre skrbi.

Kakor se vse pozabi in pomiri, tako se je tudi pri Grebenu. Petičnikov je moral veliko najemati, ker otroci niso bili še veliko vredni za delo, a vse je bilo pa vendar-le obdelano in še bolje kakor poprejšnje čase. Denarja pa Nace ni kopičil, ker je bilo preveč troškov, rajši je primanjkovalo kakor preostajalo; vendar za silo je že bilo. Noben človek ni nenadomestljiv, Greben tudi ni bil.

Dokler je še živel, dejali so nekateri — Prvinov Francé tudi, — da je oderuški. Pa Greben je bil še dober v primeri z — Žličarjem. Ta je jel vedno bolj posojevati denar in kar lezel je v denarje. Prav pošteno pa ni delal. Štefanu je prodal njivico, ker mu ni imel več česa zastaviti.

Posebno neusmiljen pa je bil s Prvinovim Francetom. Vedno ga je strašil, naj mu dá doto in vrne dolg ter ga vselej prisilil, da mu je kaj odstopil, da bi še čakal. Čudno je bilo pri Prvinovi liši! Bolj ko so bili pridni, slabeje se jim je godilo. In nesreč ni nikoli zmanjkalo. Dve telici je priredil Francé in je mislil, koliko mu bodeta vrgli, ná, pa mu pogineta konja za smrkavostjo. Kmet pa brez vozne živine je slabejši kakor človek brez nog. Pa sta šli telici in še nekaj žita, da je mogel kupiti drug par. Če vse ne laže, prišel bo z leti Žličar iz Prvinove kočé prav v hišo, Francetu pa morda še kočé ne bo pustil.

O ta Žličar! Že nagovarja Grebenove otroke, naj mu prodadó svojo doto. Po šest sto bodo imeli. Kdor hoče takoj uživati denar, ponuja mu Žličar tristo goldinarjev — druga polovica seveda ostane njemu, ker bo moral čakati do štiriindvajsetega leta. Lojze se mu je menda že dal ujeti, ker si tolikokrat privošči Sodove pi-jače. Nace svari, toda govori gluhim ušesom.

Tako se suče svet. Bogastvo hodi iz rok v roke. Včasih se pomudi pri tej hiši, včasih pri oni. Danes je ta hiša prva, in če ni posebnih nesreč, ostane prva dolgo časa, če so pošteni ljudje v njej. Kjer pa se denarja drži greh, uredniči se le prerad pregovor: „Kakor dobljeno, tako izgubljeno.“

Dražani.

(Slika. — Spisal Podgoričan.)

(Konec.)

Po tem precéj dolgem uvodu poslušajmo glavno stvar v tej-le sliki.

„Pred mnogimi leti se je ženil v Volčji Dragi Lenart Dražan. Imel je že čez trideset let in že dalje časa je iskal neveste. Naposled sreča nekoč, gredé v vás, mlado šibko deklico na poti. Hotela se ga je ogniti, a ni je pustil mimo.“

„Čegava si?“ vpraša jo s hripavim glasom ter jo prime z debelo svojo roko za drobno ročico.

Tresla se je od strahú in groze; izviti mu je hotela ročico; stopile so ji solze v oči.

„Čegava pa, čegava?“ vpraša jo še jedenkrat ter jo potrese za roko.

„Samostalova s Potoka“, odvrne plaho in vsa vznojena zaradi strahú. „Izpusti me, meni se mudi!“

„Kako ti je pa ime?“

„Lenico me zovejo.“

Lenart ji je izkušal uloviti še drugo roko.

„Izpusti me, izpusti!“ vikala je Lenica ter pulila roko.

„Pojdi, ná, saj videla se bova večkrat!“ reče Lenart in jo izpusti.

Kakor preplašena srnica zbeži Lenica po poti. Lenart je gledal za njo s posebno zadovoljnostjo in veseljem, dokler ni izginila v ovinku. „Ta je prava, ta bo moja“, zamrmral je pred se ter se vrnil domov.

Lenica je doma povedala, da jo je ustavil Dražan in da se ga je bala. Mati njena se je jako hudovala na silne Dražane, ki ne puščajo ljudij v miru. Oče jo je vprašal, kaj ji je dejal. Povedala mu je, da jo je vprašal, čegava je. „Kaj pa ga skrbi, saj se menda ne bo ženil pri nas“, zagodrnjal je oče.

Dražani so se med seboj dogovorili, da se bo Lenart oženil in povedal jim je tudi, da si je izvolil Samostalovo Lenico s Potoka. Ugo-varjal ni nobeden. Prihodnje nedelje zvečer so se bližali majhni potoški vasi snubači iz Volčje Drage. Ženina so spremljali štirje krepki, bradati možje, katerim se je videlo na obrazu, da so drzni, odločni, in da se ne strašijo vsake